CHRISTA WOLF

KESİNTİ

AFA

ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI

1929'da Landsberg'de doğan Christa Wolf, Germanistik öğrenimini Jena ve Leipzig'te tamamladı. Berlin, Alman Yazarlar Birliği'nde bilimsel danışman olarak çalıştı. "Neue Deutsche Literatur" dergisinde lektör, redaktör, daha sonra da başredaktör olarak görev aldı. Çağdaş edebiyat antolojilerinin hazırlanmasına katkıda bulundu, sayısız denemeler kaleme aldı. 1962 yılından bu yana serbest yazar olarak çalışan Christa Wolf'un başlıca eserleri arasında *Der geteilte Himmel* (1963), *Nachdenken über Christa T.* (1968), *Kein Ort. Nirgends* (1973) ve *Kassandra* (1983) bulunmaktadır.

AFA - Çağdaş Dünya Edebiyatı: 28
AFA - Yayınları: 193

ISBN 975-414-143-6

Nisan, 1992

©Aufbau Verlag, 1987
ONK Ajans

Störfall. Nachrichten eines Tages adlı Almanca orijinalinden çevrilen bu kitabın Türkçe çeviri hakları
AFA Yayıncılık A.Ş.'ye aittir.

Dizgi: AFA Yayıncılık A.Ş.
Baskı: Gülen Ofset

AFA Yayıncılık A.Ş., Sıhhiye Apt. 19/8 Cağaloğlu - İSTANBUL

☎ (1) 526 39 80

CHRISTA WOLF

Kesinti

Bir Günün Haberleri

Çeviren:

Turgay Kurultay

AFA
YAYINLARI

Bu metinde geçen kişilerin gerçek kişilerle herhangi bir özdeşliği yoktur. Hepsi benim buluşumdur.

C. W.

Öldürmeyle buluş yapma
arasındaki bağlantı bizi hiç
terketmedi. İkisinin de kaynağı
tarım ve uygarlıktır.

Carl Sagan

Hayvanla gerçek insancıl insan arasındaki
uzun zamandır aranan geçiş üyesi biziz.

Konrad Lorenz

Şu an "şimdiki zaman"la yazamadığım bir gün kiraz ağaçları çiçeklerini açmış olacak. "Çıldırdılar", diye düşünmemiş, bundan kaçınmış olacağım; kiraz ağaçları çıldırdı, bunu bir yıl önce düşünmekle kalmayıp söylemekten de hiç çekinmezdim, olabilecekler içime doğmuş olsa da. Yeşil çıldırıyor: Böyle bir cümle doğadaki oluşumlara hiçbir zaman bu yılki kadar, bitmeyecekcesine uzun kıştan sonra gelen bu bahar sıcağında uyduğu kadar uymazdı. Komşunun tavuklarının yeni yeşeren çim tohumlarımızın üzerinde eşinmelerine her günkü gibi kızdığım o sabah, çiçekleri o bilinen günlere rastlayan meyvelerin yenmemesi için ağızdan ağıza yayılan uyarılardan daha haberim yoktu. Beyaz ligornlar. En iyi tarafları, el çırpmalarım ve ıslıklarım üzerine, nereye koşacaklarını bilemeseler de korkuya kapılmaları; hiç değilse çoğu, korku içinde komşunun bahçesine doğru kaçıştı. Yumurtalarınız, diye düşündüm haince bir sevinçle, size kalacak. Ve sabahın erken saatinden başlayıp çok uzak bir gelecekten beni dikkatle gözetleyen erk'e -olup olacağı bir gözdü- bundan böyle kendimi hiçbir şeye bağlı görmeyeceğimi belli ettim. İstediğimi yapmakta, özellikle de yapmamakta özgür olacağımı. Çok uzak bir gelecekteki o hedef dağılıp parçalanmıştı ve bir reaktör yuvasındaki bölünebilir madde korlanırken onun yanıbaşındaydı. Ender bir vaka -

Saat yedi.

Senin şimdi olduğun yerde, kardeşim, güne dakik başla-

nır. Müsekkin iğnesini yarım saat önce yapmış olmaları gerekir. Şu anda seni koğuştan sedyeyle ameliyathaneye getirdiler. İlk önce seninki gibi bir teşhis bıçak altına yatar. Öyle sanıyorum ki şu anda, sana hiç de kötü gelmeyen bir dönme hissediyorsun tıraşlanmış kafanın içinde. Amaç da senin düşüncelerine netlik verememen, belirgin duygular (korku gibi) algılayamaman değil mi. Her şey yolunda. Bu benim sana, onlar seni narkoz uykusuna geçirmeden önce, bir enerji ışın demeti olarak gönderdiğim mesaj. Algılıyor musun? Her şey yolunda. Şimdi başını benim iç gözümün önüne getiriyorum, düşüncemin kendine yol bulup doktorların birazdan açıp ortaya çıkaracakları beynine ulaşabileceği en nazik noktayı arıyorum. Her şey yolunda.

Soramadığına göre: Sözünü ettiğim ışınlar, kardeşim, kesinlikle tehlikesiz türden. Benim bilmediğim bir biçimde, bulaşma olmadan geçiyorlar hava katmanlarını. Uzmanlık dilinde: kontaminize olmak. (Sen uyurken, kardeşim, yeni kelimeler öğreniyorum.) Ameliyathaneye steril varıyorlar, inan buna; senin bilinçsiz uzanmış çaresiz bedenini yokluyorlar, saniye geçmeden tanıyorlar bedenini. Senin sandığından daha tanınmayacak durumda olsaydın, yine tanırlardı senin bedenini. İçerlerdeki balkıyan akkor çekirdeği ararken senin bilinçsizliğinin savunmasını zorlanmadan aşıyorlar. Şu sıra senin zayıflayan gücüne, dilin ulaşamadığı bir biçimde destek veriyorlar. Buna güvenmelisin, sözleşme böyle. Dönmek yok –

Haberi almadan önce, olabileceklere karşı hazırlıksız olduğumuz söylenemezdi, ama olacaklar-

dan habersizdik herhalde. Bunu daha önce bir yerlerden tanıdığımız duygusuna kapılmamış mıydık? Evet, diye düşündüğünü duydum içimdeki birinin, niçin hep Japon balıkçılar olsun. Neden bir kere de biz olmayalım.

Kuşlar ve test.

Duşta umursamazca ve kaygısızca, bedenimden aşağı suları akıttım. Şimdi mantar gibi (mantar! bu sezon yenmez!) yerden fışkıran sayısız uzmanın her biri yeraltı sularının tehlikeli olmaktan uzak, çok uzak olduğunu - belki bu seferlik hiç tehlikeli olmayacağını - belirtti. Dereciğin birinde berrak. Duş yaparken şarkı söylemek ayıptır. Üstelik de, HABERİN her saat başı bozdurulup ufaltılması demek olan haberlerin Sanyo marka radyodan duyulmasını zorlaştırıyor. Şu alabalık zıplayarak. Radyoaktif artıkların depolayıcısı olan balık. Uzman, kamuoyunun her zaman tahmin edilebileceği biçimde bölündüğü iki taraftan hangisine ait olduğuna bağlı olarak şunu dedi: Hayır. Reaktörün merkezi kesinlikle erimeyecek. Ya da: Tabii. Evet, evet: Bu da hiç imkansız değil. O zaman ortaya, mizahtan anlayan bilim adamlarının "Çin sendromu" adını koydukları olayın çıkması beklenecektir. Yangın söndürülmediği sürece - granit yangınlarının, kardeşim, sen bilmezsin, çıkması ne kadar zorsa, söndürülmesinin de inanılmaz derecede zor olduğunu öğrettiler bize - zincirleme tepkime devam ettiği sürece reaktör çekirdeği faaliyetini, aşağıya doğru eriyerek yer merkezini geçip dünyanın öteki tarafındaki zıttabanlıların oradan

– kuşkusuz değişime uğramış olarak ama ışın yaymayı bırakmadan – çıkana kadar sürdürebilir. Evimizin önündeki kumluğa kazdığımız çukuru hatırlıyor musun, kardeşim, yeri kemire kemire zıttabanlılara ulaşacağına inandığımız, uyarı notlarını da eksik etmediğimiz tuzruhu dolu bir bira şişesini indirmiştik içine? Su almayacak şekilde folyoya sarıp şişenin boğazına bağladığımız mektubu hatırlıyor musun? İçindekileri? Kardeşlerimiz – zıttabanlılara böyle seslenıyorduk ve onlardan, belirttiğimiz adresimize (adresimizi yazmamak olmazdı) şişe gönderimizin ellerine geçtiğini bildirmelerini ısrarla rica ediyorduk.

Gözümüzün önüne bir şeyler getirebilmişsek bu mutlu olmamıza yetiyordu. Zıttabanlılardan geç olmadan özür dilemek gerekip gerekmediği fikrine takılıp kalamadım, çünkü bir radyo sunucusunun, stüdyoya gelme inceliğinde bulunan bir uzmana sorduğu soruya kulak verdim elimde olmadan: Acaba o çocuklarını ne yapardı, eğer çocukları vardıysa. Çocuğu vardı. Karısına, bugün çocuklara taze süt, ıspanak ve yeşil salata vermekten kaçınmanın doğru olacağını belirttiğini söyledi. Parka ya da kum havuzuna gitmemelerinin de; önlem olarak. Diş fırçasının üstüne diş macununu sıktığım sırada birinin şunu söylediğini duydum: Demek öyle. Bu noktaya gelindi sonunda.

Bunu söyleyen kişi bendim. Ne kadar süre kendi kendimle konuşmaya geçmeden yalnız olabileceğim denemesi üçüncü gününde ilk yüksek sesle konuşma kırıntılarını vermişti, şöyle konuşmalar: Hah. Bir de

çamaşırı halledeyim, ama sonra tamam! İyice zorlaşmış koşullar altında, varolmayan insanlarla yüksek sesle konuşmaya başladığımın beşinci günü bugün: Size göre bunda bir şey yok, gibi sözler –

Kafatasını kesmek için ne tür bir testere kullanılıyor, bunu bilmiyorum. Kafatasını çok sayıda parçaya ayıran o eklem yerlerini izledikleri söyleniyor. İstersek, dedi doktorun, seni tekniğin mükemmelliğiyle yatıştırmak için, kafatasınızın kapağını bir kalpak gibi kaldırıp sonra tekrar yerine koyabiliriz. Ama biliyorsunuz, sizde böyle bir niyetimiz yok. Niyetlerini –tek bir parçayı, alnın sağ üstündeki parçanın kaldırılmasını– şu an yerine getirmiş olmalılar. Şimdi beyin kütlen önlerinde serili. Benim için dikkatimi cerrahın elleri üzerinde toplama zamanı. Parmak uçları üzerinde. Sözlerimizin karşılayamadığı itkiler. Sen, giderek derinleşen bilinçsizliğinin içinde rahatlamış olmalısın. Acı çekiyor musun? Bizim algılayamayacağımız acı nereye düşer –

Bir günler dizisi olarak yaşam. Kahvaltı etmek. Kahveyi ölçekli turuncu kaşıkla ölçerek filtrenin içine koymak, kahve makinesini açmak, mutfağa yayılan kahve kokusunu içine çekmek. Kokuları olageldiğinden daha güçlü, daha bilinçli algılamak bugüne kadar aklıma gelmedi, senin kokulardan yoksun kalacağını da bilmedim. Yitimlere engel olmak, dedi doktorun sana, her zaman mümkün olmayabilir, ama biz olabildiğince en aşağı düzeyde tutacağız. Yumurtayı tam beş dakika pişmeye bı-

rakmak, bu numarayı, ayarlı saat bozuk olsa da her gün becermek. Kalıcı hazlar. Yaşamın, ölü zamanlardan da geçmesini sağlayan dayanaklar. Kara Mecklenburg ekmeğinin dilim yüzeyi. Bıçağın kestiği çavdar taneleri. Acaba nükleidler – şu sıralar öğrenmeye çalıştığım kelimelerden biri daha – tahıl tanelerine ne zaman ve nasıl yerleşiyorlar. Evimizin arkasındaki mürver yığını görüşü henüz tam kapatmadığı için mutfak masasında oturduğum yerden görebildiğim yemyeşil devasa tahıl tarlası. Bu tarlanın durumuna uyan kelimeyi aradım. "Hasır." Yeşil bir hasır. Kırlık yerde eskimiş kelimelere dönme tehlikesiyle karşı karşıyasınızdır her zaman.

Gök o gün bulutsuzdu. (Az önce neden "ölü zaman" geçti ki aklımdan?) Senin serin gölgende/ Yumuşacık serginde/ Ey güzelim dinlenme/ Ey güzelim dinlenme. Yıllarca, onyıllarca aklıma gelmeyen şarkılar. Soran gözlerle her şeye bakan o erk'e, ne yediğimi gösterdim; buzdolabındaki yumurtaların kazadan önce tavukların içinde büyümüş olduğunu, ışın görmemiş çimenle, ışın görmemiş tahılla beslendiklerini, doğrudan Konsum'dan alındıklarını ve bu nedenle damgasız ve garantili taze olduklarını. Ama tabii gereğinden fazla taze de olmadıklarını. Dünün falan değil yani.

Ah gökyüzü, ışın saçan mavi.

Radyoaktivite hangi yasalara göre, hangi hızla yayılır, iyi ve kötü ihtimalle. Kimin için iyi? Peki rüzgarın desteğiyle yayılırsa olay yerinin hemen yakı-

nında oturanlara yararı olur mu hiç değilse? Atmosferin üst katmanlarına çıksa ve görünmez bir bulut olarak yolculuğa başlasa? Büyükannemin zamanında "bulut" deyince yoğun su buharından başka bir şey düşünmezdi insanlar. Gökte beyaz, belki güzel bir biçime bürünmüş, düşgücünü harekete geçiren bir kümelenme. Telaşlı bulutlar, göğün yelkenlileri/ Sizinle gidenler, sizinle denize açılanlar... Başka yere gitsin. Göç ettirilmedikçe seyahat etmeyen büyükannemizin yorumu. Biz, kardeşim, niçin böyle hareket düşkünüyüz?

Geçen yıl, ürünün çokluğu karşısında oflayıp puflayarak ürettiğimiz erik marmeladı aferin alırdı. Büyükannemiz, üzerine tarçın serpmeyi unutmazdı, bunda onu izlemedik. Yine büyükannem, benim kısa bir duraksamadan sonra yaptığım gibi, kuru ekmek torbasını Plaacklar'ın yem kovasına tepmezdi. O olsaydı kuru ekmekten hafta sonu ekmek çorbası pişirirdi, kuşüzümlü, Polonya usulü, büyükannemin evinde sevmediğim tek yemekti. Günah, derdi – başka zaman kullanmadığı bir kelimeydi – ekmek atmak günah, anladın mı, derdi. Onun tek tembih cümlesiydi. Alçakgönüllüydü bizim büyükannemiz, kardeşim –

Biz yaşıyoruz. Şu an öyle ahım şahım olmasa da, seni ilgilendiriyorsa bunu sana itiraf ederim. Senin yaşamın – belki bir pamuk ipliğine değilse de – herhangi bir ipliğe bağlı. Sanırım, perlon ipliğe. Tam şu an metal bir aletin senin beyin zarın boyunca yürüyerek, ucunda mikroskop bulunan bir başka alete yer aç-

mak için, beyin kütlesini kenara itiyor olabileceğini düşünmek ... Dün birbirimizle bir kere daha telefonla konuştuğumuzda sana televizyonda gördüğüm şeyden söz etmedim: İnsan beyni üzerindeki ameliyatlar için özel olarak geliştirilmiş, milimetrenin yüzde biri duyarlıkta kesmeye programlı, onların deyişiyle insan elinden daha güvenilir bir bilgisayardan. Ama biz karşılıklı olarak birbirimize, senin cerrahının deneyimine ve becerikli ellerine yüzde yüz güvenmemek için bir neden olmadığını söyledik –

Elimde bulaşık çukuruna koymak istediğim fincan, öylece kaldım ve arka arkaya birkaç kez, olabildiğince kuvvetli olmasına çalışarak şöyle düşündüm: Cerrahının deneyimine ve becerikli ellerine güvenebilirsin. Postane yolunda ihtiyar Weiss'ın yanında duruverdim ve yine onun eski bir ahır işçisinden çok, emekliye ayrılmış bir kaptana benzediğini düşündüm elimde olmadan. Eski mi? dedi. Asla. Bu yıl da, kendisine kaç buzağı düşüyorsa hepsinin bakımını üstleneceğini söyledi, oltayla balık tutması ve köyün gölünün kenarındaki çayırlıkta mantar araması da cabasıydı. Seksen üçe yaş mı denirdi. Acaba babası gibi doksan olmayı başarabilecek miydi ... Ne o! dedi, kapıdan elinde su kovasıyla çıkan karısı. Yoksa birden ölmeye mi karar vermişti! – Kış mı? Sormayın, dedi, çok kötü, çok kötü geçti. Günde kaç kere soba yak, soğuklar da bitmek bilmez. İnsanın bir yere kıpırdayamadığını, şehre oğullarına bile gidemediklerini, söyledi, her saat otobüs olmadığını herkes biliyordu, "babamız"a gelin-

ce, ihtiyar Weiss'a, kocasına böyle diyordu, kocası onu geceleri dışarı bırakmıyordu, burada tutsak gibi yaşıyordu. Bunun üzerine ihtiyar Weiss geriye yaslanıp, bir bu eksik! dedi. Kadın evinde otururdu. İşte kendiniz duyuyorsunuz, dedi karısı, kırk yıldır bu böyle gider.

Bu görüntülerin bize yabancı gelmemesi gerek, kardeşim. En azından ben, o genç kıza ait görüntüler dizisini tahmin edemeyeceğin kadar iyi hatırlıyorum; annesiyle birlikte, tanrının terk ettiği bir çiftlikteki bir köylü kulübesine sığınmasını, orada sadece çiftlik işçisi kadını bulmalarını, sonra kadının, bildiğimiz bir şey, savaşın hemen ardından Mecklenburg hattında boy gösteren tifüsten genç kızın annesiyle hemen hemen aynı zamanda ölmesini, ahır işçisi Weiss'ın, gencecik, yapayalnız, yılgın, yurtsuz, kulübesinden başka sığınacak bir yeri olmayan kulübe sahibinin, tutsaklıktan döndüğünde tifüsün yıkımından geriye sadece bu yabancı genç kızı bulmasını. İşte nasıl gitmesi gerekiyorsa öyle gidiyor yaşam, dedi Bayan Weiss, şu sözleri söyleseydi de konuşacağı bir tonda: Mutsuzluk, ben küçük mutsuzluklardan büyük mutsuzluk yaratma eğiliminde olduğumdan, küçük mutsuzlukları giderme eğilimindeyim aynı zamanda, bu nedenle, düzenli bir otobüs seferi için uğraşmalı, diye düşünüyorum. Ah, diye söze girdi, kendine "Haberleşme Bakanı" demekten hoşlanan Bay Gutjahr, neler yapmamız gerekmiyor ki! Bugün benim gibi birazını çekmek isteyen biri olursa diye küçük bir para ihtiyatını her zaman hazır tutan Bay

Gutjahr, bu tedbirliliğinden gurur duyuyordu. Her şey yolunda mı, dedi. Her şey yoluna girer, yeter ki isteyelim, ya ben haklıyım ya da ben haklıyım! Peki ben evde böyle geceleri tek başıma korkmuyor muydum. Kimden, diye sordum bunun üzerine: İşte yine siz haklı çıktınız, dedi. Onu, sakat bir insanı, Saksonya'lardan buraya neyin attığını, kendisi ve büyük ailesi için nasıl iş ve ekmek bulduğunu, bir kere daha bütün bunları sıkılmadan dinledim. Teklifini memnuniyetle karşılayıp uzun ince kutudan birkaç Kızıl Haç piyangosu çektim, milyonluk ikramiyeyi iyi sakladığını söyledi Bay Gutjahr, biz de gülüştük, sonra ikinci piyangoyu açtım ve kendisine doğru tuttum: Beş mark. Şuraya bak! dedi Bay Gutjahr, Sakson aksanıyla. Bu ikramiyeye, o gün üzerimde olan hurafeciliğimle ne kadar ihtiyacım olduğunu bilemezdi. Daha sonra beş marka karşılık beş boş çekmeme de hiç üzülmedim. Haydan gelen huya gider, dedi Bay Gutjahr ve bu arada, taahhütlü bir mektubu almaya gelen, ardından da soğuk daracık postane odasında bir alkol dalgası bırakan genç bir ahır işçisinin işini yaptı. Nafaka talebi, dedi Bay Gutjahr. Boşandığından beri daha çok kafa çeken biri olduğunu söyledi. Gerçi karısı da öyle işe yarar biri değildi, ama bugünlerde hangi kadın sarhoş erkeğin dayağını kabullenirdi, bunu bir de ben söylemeliydim. Kabullenen pek olmaz, dedim ve Bay Gutjahr'ın reaktör felaketine ne dediği sorusunu ağzımdan kaçırıverdim. Ah bakın, dedi. Olmuşa çare yoktur. Bir de bu işi biraz fazla abartmıyorlar mıydı? En azından kendisi, yaşamında çok da-

ha berbat durumlarda kalmıştı. Hem onun gibi hasta, yaşlı bir adama ne olabilirdi ki. Her şeye uyan bir atasözü vardı. Haberim yoksa tasam da olmaz. O bunu bilir, bunu söylerdi, radyodaki bütün şu yaygarayı da can kulağıyla dinlemiyordu zaten –

Ameliyat üç dört saat sürebilirmiş. Şu an tam iki saat geçti ve artık yorucu olmaya başladı, kardeşim, bunu hissediyoruz. Ya senin zamanın nasıl geçiyor? Ben postaneyle evimiz arasındaki dört beş yüz adımı atarken sen hangi arazide hangi yolu katediyorsun? Durmama neden olan bir şey oldu orda. Hey, kardeşim ne oldu? Kendini bırakıyor musun yoksa? Şimdi beni iyi dinle. Bin dokuz yüz seksen altı tarihini atıyoruz. Sen eli üç yaşındasın. Yaşam dediğimiz şeyin bitmesine daha çok var. Senin içinde sadece, bu dumura uğramış, işi bitmiş, ölümcül bir sıkıcılıkla sonsuz yinelenmeye mahkum, yapabildikleri tek şey tümör oluşturmak olan kahrolasıca hücreler yok. Bundan başkaları da var, milyonlarcası, ne milyonlarcası, milyarlarca hücre – başını öte yana çevirmeyeceksin umarım, bunu yapamazsın, hele hele bugün!– milyarlarca hücre, diyorum, capcanlı, evet, beyninin karmaşık yapısı içinde özellikle tezcanlı, meraklı mı meraklı, bir şeyler görmek isteyen ve bir beş dakika için sana ne olacağı seni ilgilendirmiyor diye keyfince terk edip ölüp gitmelerine göz yumamayacağın hücreler. Bitkin misin, kardeş yüreği? Ölüm hüznüne mi kapıldın? Aslında abartmayı pek sevmezsin. Narkozlusun diye mi arka taraftan sıvışabileceğini düşünüyorsun? Kim-

se anlamaz mı? Senin istenç dışı sinirlerin pek sağlam olmayabilir. Ama işte bunun için bu ek hattı çektik ya, annemiz olsaydı, çift dikiş daha sağlam olur, derdi. (Biraz küçük kardeşinle ilgilen!) Ama sen de daha sıkı tutunmalısın. Bırakma, kardeşim! Sıkı tut. Tamam, böyle. Şimdi biraz kendime doğru çekiyorum, işte seni görebiliyorum, giderek yaklaşıyorsun, giderek belirginleşiyorsun. Şimdi iyice yaklaştın. Tamam. İşte böyle. Lütfen bunu bir daha yapma. Anlaşmamızda bu yok.

Aygıtların hiç şaşmadıklarına bahse girelim mi? En küçük bir sekme olmadığına? Çok kaba aletler bunlar, ama cerrahların güvenebileceği başka bir şey var mı. Ameliyat bölgesinin maalesef hemen yanından geçen görme sinirinin ameliyat süresince sıkı kontrolleri altında olacağını söylüyorlar. Yorum yok. Yoksa görme sinirini, annemin düğmeleri diktiği o eğirme iplik kalınlığında mı düşünmeli aqaba? Hayır dediler, diye anlattın, göz siniri için akut bir tehlike yokmuş. Görme siniriyle ilgili başka söz söylemedik, bir düşünce bile geçirmedik aklımızdan. Gözümün önünden şöyle bir geçen şeyleri senin hangi duyuyla veya duyularla algılıyor olabileceğini bilemem. Görme işitme koklama tadalma dokunma – hepsi bu mu yani? Buna kim inanır? Bizi bir zamanlar böyle duyarsız yola vurmuş olamazlar. Radyoaktif ölçümler için denenmiş bir Geiger sayacı istemek, çizgiyi aşmak, hatta şakacı olmak anlamına gelse de. Şu milyonlarca yılın öncesinde, bir gün tam da bu aletin, bizim türümüzün yaşamaya devam şansını artıracağını kim görebilirdi –

öte yandan, evin önündeki yemyeşil çimenliğin Geiger sayacının göstergesinde ne vereceğini bilmek için de can atmadım. Ama ordan geçerken, günlerdir yaptığım gibi, öğlene salata yapıp yemek için alışkanlıkla kopardığım birkaç en küçük, en körpe, karahindiba yaprağını atmayı da daha uygun buldum. Farklı istasyonlara ayarlı bulunan küçük radyo da büyük radyo da habire şu tavsiyelerde bulundu: Yeşil yemeyin. Çocuklara taze süt vermeyin. Tehlikeye yeni bir ad piyasaya sürülüyor: İYOT 131. Tiroit bezinin radyoaktif iyotları toplayan organlarımız içinde en duyarlı olanlardan biri olduğu anlaşıldı. En olmayacak gelişmeleri bile önceden gören insanlar, radyo istasyonlarından birinin bulunduğu şehirde eczanelerdeki bütün iyot tabletlerini dünden bugüne bitirdiler. Bana öğretildiğine göre bu ne gerekli ne de doğruymuş. Gerçi bu normal iyot, tiroit bezine diğer iyodun, kötü huylusunun, girmesine engel oluyormuş, ama...

O an hemen Berlin'e telefon etme gereği duydum, ama zaten öğrenmişlerdi. Yapraklı sebzeler ve ıspanak nasılsa bulunmuyordu, taze sütü de artık çocuklara vermiyordu küçük kızım. *(Ah serkeş düşüncenin sütü, acı içki...)* Ama şunu da söylemek gerekirdi, dün öğleden sonra çocuklarla birlikte kum havuzuna gitmişti, daha sonra onları küvete sokmuştu yazık ki. Evet, tabii, yoksa bunu duymamış mıydım? Akan suyun altında yıkamalıymış çocukları, dışardan içeri geldiklerinde. Küvette yıkayınca deri yumuşuyor, gözenekler açılıyormuş, yüzer durumdaki radyoaktivi-

te de işte o zaman tam anlamıyla vücuda giriyormuş. Ona sesini sordum. Niye öyle çıktığını. İnsan uyumadığı zaman bir ses nasıl çıkarsa işte öyle çıktığını söyledi. Tabii şimdi de geceleri niçin uyumadığını bilmek isteyeceğim için en iyisi ben sormadan söyleyeydi bütün bunları, iş işten geçtikten sonra öğrenmiş, sonra çocuklar yataklarında her şeyden habersiz yatıyorlarmış, sonra onların bu görüntüsüne dayanamıyormuş işte, sonra uyumuyormuş işte, şimdi de uykusuzluk için benim bildiğim daha iyi bir neden varsa söylemeliymişim.

Evet, dedim. Hayır. Öyle ama –

Anne! dedi bana, susar mısın artık! Bilmiyor musun sanki? Kafalarına girmeyecek, dedi küçük kızım. Bunların hepsi hasta, hepsi. Sütün, binlerce litresinin, dökülmesi, çocukları özellikle sağlıklı besinlerle özellikle çabuk zehirlemekten korkar duruma gelmek yetmiyor muydu acaba. Hem de yer yuvarlağının öteki yüzünde çocuklar aynı besinleri bulamadıkları için ölüp giderken.

Bir süre sustuğumuz sırada bana yine, büyük ustalıkla örtülmüş bir giz sanki düşüncelerimizi kemiriyormuş gibi geldi. Anlatmayı düşünmediğim görüntüler de geçti gözümün önünden. Bu sırada, acaba karşımda beliren görüntüleri çoktan karanlıktan çıkarıp kendime karşı da daha katı davranarak anlatmalı mıydım, diye sormadan edemedim, ama konunun bu olmadığını da biliyordum bu arada, bir de, içimde olup biten her şeyin silik kaldığını; her an-

lamda yetersizliği sezmeme karşın her şeyin nasıl şaşmaz bir sağlamlıkla birbirine eklendiğine bir kez daha hayran kaldım: İnsanların çoğunun rahat bir yaşama duyduğu özlem, çoğunluğun yüksek kürsülerin ardındaki konuşmacılara ve beyaz önlüklü adamlara inanma eğilimi, herkesteki uyum düşkünlüğü ve çelişki korkusu, az sayıda kişinin iktidar açlığına ve büyüklenmesine, kazanma düşkünlüğüne, fütursuz merakına ve kendilerine sevdalanmalarına uyar görünüyor. Bu hesapta yanlış olması gereken şey neydi acaba?

Kızımdan, konuşmaya devam etmesini, herhangi bir şey anlatmasını istedim, en iyisi çocukları anlatmasıydı. Oğlanın, başparmağına bir kelebek somun takıp elini havaya kaldırarak mutfakta salına salına dolaştığını işittim bunun üzerine: Kasper* ben. Kasper ben. Gösteri beni çarpmıştı. Kasper'in ne olduğunu nereden biliyordu. Hem, bir buçuk yaşındaki bir çocuğun kendini başka bir şeye dönüştürmesi normal miydi. Sadece kendini değil, dedi kızım, her bir şeyi. Tepesine bir bulaşık bezi konan bir yumurta teli yaşlı bir kadınmış, mutfak masasının üstünde dans ediyormuş ve Marie ihtiyara başka bir bulaşık beziyle bir tane indirince ve ihtiyar sızlanmaya başlayınca ufaklık da öyle ağlıyormuş ki, yanağından aşağıya iri iri yaşlar dökülüyormuş, oyunu kesmekten başka çare kalmıyormuş.

* *Kasper:* Alman halk tiyatrosunda "İbiş" benzeri bir tipleme.

Şu oğlanlar, dedim. İstenildiği gibi katılaşmaları için onlara neler de yapmak gerekiyordu.

Bunun öcünü, dedi küçük kızım, ilerde alıyorlar, bundan emindi. İçinden sevme yeteneği atılan kişi de başkalarını alıkoyardı sevmekten.

Ama oğlanda, dedim, dikkat etmeliyiz.

Cesedim çiğnenmeden olmaz, dedi küçük kızım ve Marie'yi anlattı. Marie'nin bir arkadaşı varmış, Julius. Hemen hemen her gün onu anaokulundan eve getiriyormuş, sonra da ikisi birlikte oturuyorlarmış, diğerlerinden ayrı, küçük bir bankta el ele birbirlerine soruyorlarmış: Sen benim arkadaşım mısın? Ben senin arkadaşınım. Sen de benim arkadaşım mısın? Sonra da aynı pasta diliminden ısırık alıyor, aynı fincandan içiyorlarmış, oğlan ise elleri belinde ikisinin karşısında dikiliyor, meraklı ve kuşkucu, onlara bakıyor, konuştuklarını dinliyormuş.

Dinle, dedim, Shakespear ve Yunan tragedyası senin çocuk hikayelerin karşısında hiç kalır. Bu arada, 60'lı yıllarda havadaki nükleer silah testleri sırasında etkisinde kaldığımız ışın oranının bugünkünden daha büyük olduğunu söylediklerini biliyor muydu.

Teselli etmeyi biliyorsun, dedi küçük kızım –

Güneş şimdi evin ve cadde yönündeki çayırlığın tam üzerindeydi. Bunun yılın en güzel günlerinden biri olacağı belliydi. Sen bu günden yoksunsun, kardeşim. Senin duyuların her neyle uğraşıyorlarsa, bu gü-

nü algılamıyorlar. Bu masmavi göğü kaçırıyorsun, bugün milyonların bakışlarının üzerinde buluştuğu bu saflık simgesini. Sağ kaşının üzerindeki hilal şeklindeki özenli kesiğin ardından doktorlar, bütün kan damarlarını penslerle özenle sıkıştırdıktan, kafa derisini iki yana iyice çektikten, beyin kütlesini kenara itip folyoya sardıktan sonra dikkatlerini, belanın merkezine hipofizi zedelemeden olabildiğince yaklaşabilmeye veriyor olmalılar. Çünkü eğer, diye açıklama yaptı sana hemşirelerden genç olanı, beynin belli bölümleri hasara uğrarsa, kişilik değişiklikleri bile görülebilir. Güzel haberler, dedin; düşünmeden ben de sana, kişiliğinin senin için çok mu önemli olduğunu sordum. Alışkanlık işte, dedin. Daha önce kavgacı olmayan bir hasta, birden saldırganlaşıp hemşirelere saldırmış. İşte görüyorsun, dedin, barışçı olma sorunu böyle de çözülebilir: Her yeni doğan bebeğe bir elektrot yerleştirirsin. Evet, diye karşılık verdim, güzel yeni dünya. Bir şey daha var, önbeyin sadece davranışlardan sorumlu değil, çoğu çağrışım merkezini de barındırıyor. İnsanlarda bilinci. Gözümün önüne, bilincin bulunduğu noktayı yoklamaya uygun çok duyarlı ve hata yapmayan aletler getirdim o an – acaba bu iş için metal kullanılır mı? –

Bizim toprağımız sebze yetiştirmeye uygun olmayacak kadar katı. Balçık, sert bir toprak, yağmursuz üç günün ardından taş gibi katılaşan, işlenmesi çok zor bir toprak. Gene de toprağı çapa ve tırmıkla ufalamaya, kahverengi ve yuvarlak çorbalık kuzukulağı tohumlarını, sivri

başlı ufacık marul tohumlarını ve ıspanak tohumlarını içine serpiştirebileceğim, üzerlerine bahçe çubuğuyla ne fazla derin ne fazla yayvan izler çekmeyi düşündüğüm tarhlar hazırlamaya çalıştım, yaptığım her bir şeyi dikkatli ve öfkeyle yaptım, çalışırken mırıltılarla küfürleri de sıralamamdan anladım bunu, ta ki bir an ara verip kendime, yine yüksek sesle sorana dek: Bu da nerden çıktı?

Bizi şimdi de marul ve ıspanak keyfinden ettiler de ondan.

Yani kim, şu etti dediklerim.

Elmanın altındaki ekilmemiş yere tere gelecek. Tere "A, C, D ve E vitaminlerini ve iyodunu yitirmemesi için özenli bakım ister". Birden elimde olmadan kendime, acaba, dedim, yakıcı tehlikesi özünde bulunan böylesi bir tekniğin sorumluları hiç hayatlarında, insanın parmaklarına yapışıp kalan o tohumlardan en küçük bir tanesini, ilerde filiz verişlerini görmek ve haftalarca, aylarca bitkinin büyüyüşünü izlemek için toprağa vermişler midir. Yaptığım düşünme yanlışının hemen farkına vardım, yoğun çalışan bilim adamlarının ve teknik adamların başkalarına göre daha çok bahçe işleri yaparak gerilimden kurtulmaya çalıştıklarını duymamış ya da okumamış kimse yoktur. Yoksa bu tez yalnızca eskiler için mi geçerli, yeniler, şu anda söz sahibi olanlar bunu geçersiz mi kıldılar? Bilim ve teknik alanında çalışan bu adamların bilmeme olasılığı bulunan işlerin ve mutlulukların bir listesini çıkarmaya karar verdim.

Bundan ne çıkacak? Doğruyu söylemek gerekirse: Bilmiyorum. Aklıma öylesine bir düşünce olarak şu soru geldi: beynimizin farklı kesimlerinin birbirini etkilemesi sonucu, diyelim ki, aylarca bebeğini emziren bir kadında belli bir beyin bölümünde gerçekleşen bir ketvurmanın etkisiyle, onun sütünü zehirleyebilen yeni teknikleri söz ve eylemle desteklemesi engellenebilir mi.

Evin çevresini dolaşıyordum. Bütün pencereleri dayadım, sıcak içeri girebilsin diye değil sadece, telefonun sesinin duyabilmek için de. Daha geçen yıl diktiğimiz frenküzümü filizleriyle kiraz ağaçlarının boy attığı görülüyordu. Çim tohumu filizlenmişti, çeşitli parçaları birbirini tamamlayan bir yeşil alan elde etme arzunuz gerçekleşeceğe benziyor. Evin duvarındaki ebegümeçleri her yandan fışkırmıştı, yıldızçiçeklerinden ikisi de yer kabuğunu delmişlerdi, narin yaprak uçlarıyla. Aslansınız, dediğimi duydum. Aslanaslan. Sizin bir suçunuz yok. Siz üzerinize düşeni yapıyorsunuz.

Işın saçan gökyüzü. İnsan artık bunu da düşünemez. Histolojik bulgulara göre ışın tedavisinden vazgeçebiliriz, diyecek sana profesör, ama o aşamadan henüz çok uzağız. Şu an bulunduğumuz aşamada, böylesi mutlu gelişmelerin bir an önce gerçekleşmesini isteyebiliriz ancak.

Beklediğim telefon için daha çok erkendi, gene de telefonun çalması üzerine koşarak eve girdim. Telefonlaşmıyor olmamıza karşın karşımdaki kadın se-

sini tanıdım. Sesimi duymak istiyormuş o kadar - Ne iyi etmişti. - Bana karşı iyi duygular beslediğini biliyor muydum acaba. - Bunu ummuştum. Tahmin de etmiştim. - Öyleyse şimdi biliyordum. - Evet. Bu beni sevindirmişti. - Bu da öylesine bir gündü. "Zincirleme tepkime", çocukken onu ölesiye korkuttukları bir kelimeydi. - Bu kelime ortaya çıktığında, ben artık çocukluktan çıkmıştım. Unutmadan, kardeşim bugün ameliyat oluyordu. - Yaa. Bir kardeşim olduğunu bilmiyordu. Ciddi bir şey miydi. Öyleyse hattı meşgul etmese iyi olurdu.

Sonra onu, üşengeç hareketlerini, ince, ufak tefek haliyle, kitapları ve elyazmalarının giderek büyüyüp doldurduğu odasında gördüm. Kafasındaki düşünceleri ve kelimeleri anlatmaya yarayan boşluğa çizilmiş garip izleri gördüm, daha sonra bu izler, garipliklerini yitirmeden, ama her şey yerli yerine konarak kağıda dökülecektir. Sesin sahibinin eski yazı masası. Berlin tipi odanın avluya açılan tek penceresi. Samimi bir yaklaşımın, bu arkadaşımda bazen zorlansam da, bir insanı anlamayı ne kadar kolaylaştırdığını geçirdim aklımdan. Belki, demişti arkadaşım bir de, anlaşılır olmak için insanın daha çok çaba harcaması gerekir, işin esası buydu. Ama anlaşılabilememek bir tür kendini korumaydı. Bu sözü üzerine onu, böylesi itiraflara dayanarak bütün edebiyatı yargılamaması için uyardım.

Heyecanın yeri değil, bugün hiç değil.

Gezegenimizin pırıltısı gitti, değil mi? dedi arka-

daşım. Bu cümle, bizim mesleğin beni kıskandıran üyelerini, uzaklığı hiç azalmayan o hedefe yönelik çizgiyi bir zamanlar yazılarıyla başlatan ve o hedefi, sözlerin büyüsü içinde hiç şaşmadan izleyen –çevrelerini ölüm, çürüme, yıkım ve her türlü tehdidin sardığı– meslektaşlarımızı düşünürken, yerimden kıpırdayarak yanaşmak istediğim çalışma masası üzerindeki kağıtların önüne kaydı. Döner sandalyeme oturdum, kağıtlara genel olarak bir baktım, bir iki cümle okudum ve bende hiçbir şey uyandırmadıklarına karar verdim. O, ya da ben, ya da ikimiz de değişmiştik; kimyasal bir işlemin uygulanmasıyla, paravana olan ve önemsizmiş görüntüsünün özellikle verildiği ilk metnin kaybolup alttan gerçek, gizli yazının belirdiği belgeleri düşündüm o arada elimde olmadan. Işın altında benim sayfalarımdaki yazının soluklaştığını, belki de yok olduğunu gördüm, ama satırların arasından kalıcı bir alt metnin bir zaman belirip belirmeyeceği henüz kesin değildi. Özgürlüğün kötü bir türüyle tanıştım şu günlerde. Her türlü itaate, kendime koyduğum yükümlülüklerden doğan itaatler de dahil, son verme özgürlüğümün varlığını da gördüm ilk kez, bu yükümlülüklerin de dağıtılabileceğine inandım ve hiçbir alışkanlığın bunların yerini tutacak kadar kuvvetli olmadığını anladım. Ah. Ne kadar isterdim, uzaklığı hiç azalmayacak bir hedefe doğru yine yol almayı.

Ama hedef yoksa nasıl gidebilirim?

Bu durum için denebilirse, "rahatlamış olarak"

kendime izin yapma hakkı verdim. Bugün tek kelime yazmayacağım. Daha bir süre oturduğum yerde kaldım ve evin arkasındaki çimenli yeri ve üç dört hafta sonra ulaşacağı sıklıktan henüz çok uzak olan mürver çitini seyrettim. Sonra ayağa kalktım, dışarı çıktım ve yaban otlarını deli gibi yolmaya başladım, çıplak elle. Önce yeni dikilmiş fidanları boğmak üzere olan otları yoldum. Minicik bir zeytin fidanı filizlenmeye çalışıyordu. Anlamı yok, dedim ve topraktan çıkardım. Düşüncelerim yine o arkadaşıma kaydı ve kendime, neden bazen ona karşı zırhımı takınmak gereği duyduğumu sordum - ne zaman onun benden sempatisini esirgediğini düşündürecek bir şey olduysa. Tedirginliğe, dahası düşmanlığa kapılış, hep, ya da hemen hemen hep, sempatinin yitmesiyle oluyor. Ama peki antipati, a-pati durumları, bizi dönüştürüp kendi imajlarını oluşturma gücünü nereden alıyorlar. - Gölgedeki otlar hâlâ çiğin ıslaklığını taşıyordu. Bir otomat gibi yoldum, işimi yaparken de bir otomatın programını silmesi gibi, düşüncelerimi silmeye çalıştım. Çayırlığın kıyısından bize doğru büyüyen kınaçiçeklerine; sıra sana da gelecek bekle, dedim. Bunu söylerken önceki deneyimlerden, kınaçiçekleri bir bölgeye yerleşmişse bir daha onlardan kurtuluş olmadığını biliyordum. Bütün bir saat, küçük radyomdan, bugün, eğer bahçede mutlaka çalışılması gerekiyorsa eldiven giyilmesinin iyi olacağını dinledim ve çıplak el yaban otlarını hararetle yolmayı sürdürürken çılgın bir zafer seslenişini andıran

bir ses çıkardığımı duydum. Göreceğiz bakalım, dedim bu arada da -

Şu an kafanın içinde, kardeşim, kedi veya koyun barsağıyla çalışmalarını tamamladılar mı, ilerde kendi kendine çözülen bir dikiş gereci, tabii ben bunu bilmiyordum, bundan çok da kuşkuluyum. Buna daha vakit vardı, şu sıra uğraştıkları şey, diyelim ki, hipofizle beyin arasındaki bağlantıyı koparmamaktı. İlerde olacağı şimdiden söylemek gerekirse, bu başarıldı. Yine de "radikal" davranılması bir diğer gereklilikti, seninki gibi bir olayda bunun tek anlamı, hipofizin çok, çok yakınında yuvalanmış olan tümörün kökünü, hem de son hücresine kadar çevresindeki sağlıklı bölgeden kazıyıp almaktır. Bunu yaparken de her saniye, her milimetre karenin son derece nazik olduğunu göz önünde tutmaktır. Zedelenme durumunda, birbirimize düşüncelerimizi eksik sözlerle aktararak sözünü ettiğimiz ve kurbanlarını başka hasta odalarında gözleyebildiğin o korkulan "yitimler"e yol açabileceğini göz önünde tutmak. Kendimi bu düşüncelere vermektense ısırganlara yönelmeyi yeğledim -

ama bu sefer elimde pembe eldivenlerle. Anlatılmaz bir bahtiyarlık, sağ elle bir ısırganı sapından kavrayıp sol işaret parmağıyla yerin altından, güçlü, derin, dallanmış kökü topraktan kararlı ve dikkatli, boylu boyunca çekip çıkarabilecek uygun noktayı bulana kadar kök boyunu izlemek. Hah şöyle. Artık kötülük yapamazsın. Aynı anda, söz-

süz, bilincimin daha derin bir katmanında bir yerlerdeki bir ısırgan tanrısına ya da daha büyük bağıntılardan sorumlu bir doğa erkine, tüm ısırganlarıyla savaşmak niyetinde olmadığımı, kaygılanmamasını, beş ayrı kelebek türünün ısırganlar olmadan beslenemeyeceğini bildiğimi, içinin rahat olmasını söyledim. Ayrıca bu kelebeklerin bizde hâlâ istedikleri zaman geçim olanağı bulacaklarını. Ama o adını bile bilmediğim, tek bir kök teline bağlı ve toprağa insanın hiç ummayacağı kadar sıkı tutunmuş bitki için, yapışkan ve amacından şaşmayan ot için durum çok farklı. Verdiği yaprakları insan iğne sanabilir. Geçen yıl, mürver çalılığın bıraktığı manzara açıklığında ilk kez görünen körolası ot bu yıl bütün yeşil şeridini ele geçirmek isteğinde görünüyor, özellikle de, üzerinde yeni ekilmiş çimenin iyi kötü boy vermeye başladığı taze bellenmiş yükseltiyi, hem de kitleler halinde. Şimdi sana! diye bağırdım. Şimdi sana! - Anne tarafından büyükbabam böyle konuşurdu. İblis seni! Büyükbabam şeytanı nasıl düşünmüştür. Senin, diyorum ota, senin kökünü kurutacağım. Sana söz veriyorum. Türlerin korunmasına aldırmadan.

Ömrümde bir kere Kiev'e gittim, tam Mayıs'ta. Beyaz evler anımsıyorum. İnişli yollar. Her yanda yeşil ve çiçekler. Dinyeper üzerindeki tepede İkinci Dünya Savaşı şehitleri için yapılmış anıt. Bunların hepsi soluk, başka kentlerin benzer görüntüleriyle karışık. O zamanlar henüz taze olmuş olması gereken bir aşkın anısı da solgun. Bir gün, yakında, bü-

tün bunlar benim için anı olmuş olacak. Bir gün, belki üç dört hafta sonra – çabuk geçsin!– bugünün anısı da canlılığını yitirmiş olacak. Unutulmaz bir şey: Bir doğu akarsuyu Dinyeper'in yukardan görünüşü. Nehrin çizdiği kıvrım. Karşı yakanın düzlüğü. Bir de gök. Bunun gibi bir gök, saf mavi.

"... anneler neye uğradıklarını şaşırmış, gökte bilgin kişilerin buluşlarını ararken..." İşte o an geldi. Ama çok ararlar daha, bir şey görmeyecekler. İçlerini kemiren kuşku, suçsuz gök renginin bu zehirli tonu alması için yeterli. Kötülük kaynağı gök. Ve anneler radyonun karşısına geçiyorlar ve yeni kelimeleri öğrenmeye çalışıyorlar. Bekerel. Bunla ilgili açıklamalar – hiç yüksünmeden, doğanın en derinlerde birarada tuttuğu şeyi bilmekle kalmayıp ondan yararlanmak da isteyen bilim adamlarının açıklamaları. Yarılanma ömrünü öğreniyor anneler. İyot 131'i. Sesyumu. Bunlarla ilgili olarak birincilerin söylediğine karşı çıkan başka bilim adamlarının, öfkeli ve çaresiz bilim adamlarının açıklamalarını. Şimdi tamamı, radyoaktif madde taşıyıcılarıyla birlikte, diyelim ki yağmurla, tepemize serpiştirecekmiş –

ama sen de, kardeşim, cerrahının güvenilir eli göz nurunu korusun, bizim gibi pek bir şey göremeyeceksin. "Bulut" deyimini kullanmamız sadece ve sadece, bilimin ilerleyişine bizim dilsel alanda ayak uydurma yeteneğinde olmadığımızın bir göstergesi. Bilgi edinme aygıtımız çoğunlukla – yerini dil merkezi gibi beynin sol

bölümünde, insanın geç kognitif işlemlerinin toplandığı yerde düşünmem gerekiyor– durup dinlenmeden yeni bilgiler kaydederek ve bunları eskilerle, daha önce depolanmış olanlarla karşılaştırıyor ve yeni bir olguyu, maddeye ilişkin hep tanıyageldiği görünüş biçimleri arasından en fazla özellik ortaklığı olanı seçerek adlandırıyor. Olayı sen bana böyle açıklardın. Bana daha geçenlerde, kişisel bilgisayarına yüklediğin programı gösterirken aşağı yukarı böyle açıklamıştın. Programı çağırdığın zaman bilgisayarın verdiğin emre uymasının seni nasıl sevindirdiğine tanık oldum. Görüyor musun? Anladı. Şimdi PH 1'i arıyor. READY. Şunu görüyor musun? İşte yaptı. Evet, şimdi şu tuşa basıyorum. Şimdi, kaynağı yer yüzeyinin 20 metre üzerinde bulunan herhangi bir atık maddenin bu kaynaktan çıkıp nasıl yayıldığını gösteren hesapları veriyor. Evet, bir baca olduğunu varsayalım. Emisyon da kükürt yüklü duman olsun. Tamam. Genel bir bakış mı istiyorsun: Şakşakşakşakşak: Aynı olayın grafiği. Bu sistemin üstün tarafı bu, çizim de yapıyor. Şimdi olayın izlediği değişimi görüyorsun: Yaklaşık 200 metreye kadar oldukça dik yükseliyor, devam ediyor, şurası tepe nokta: Baca yüksekliği 20 metre alındığında, zararlı madde yoğunlaşmasının en yüksek değeri, atık madde bacasının çevresindeki 200 metrelik çevresindeki çember üzerinde olması beklenir. Baca ne kadar yüksek olursa emisyon bölgesi de kaynaktan, doğal ki o kadar uzağa uzanır. Ne alalım dersin. Evet! 30 metre baca yüksekliği. Tuş. READY. Şakşakşakşak: Sayılar. Şimdi tekrar grafik

tuşu. İşte. Tepe noktanın kaydığı hemen görülüyor. Beklenir bir şey. – Yani, sevgili kardeşim, bilgisayarın yatağının başucunda olsaydı o zaman şu bulutumuzun havada gezinişini hesaplayabilirdin – bilgisayarını besleyecek çıkış değerlerinin, sözgelimi kaynağın şiddetinin, reaktörün yüksekliğinin, rüzgar hızının verilmiş olması koşuluyla. Ama bunlar verilmiş değil –

Yunanca a– tom'un Latince in– dividium'la aynı anlama gelmesi ne tuhaf: Bölünmez. Bu kelimeleri bulanlar ne çekirdek bölünmesini ne de şizofreniyi tanıyorlardı. Peki modern dünyanın, sürekli daha küçük parçalara bölme, bölünmez sanılan o antik insanın kişiliğini oluşturan bütünlük içindeki kişilik parçalarını birbirinden ayırma hırsı nereden geliyor –

Acaba beyin, insanın – kalple akciğer dışında – uyku sırasında da aktif kalan tek organı, derin narkozda gerçekten hareketsizleşiyor mu. Acaba hiç değilse birkaç saniye, durup dinlenmeden yaptığı, uyarım kaynakları arama, çevreden gerçek uyarımlar almaması durumunda ise bunları içerdeki yedek kaynaklardan alma uğraşına boş verebiliyor mu. Enerjisinin kullanmadığı dev kısmını içerdeki yedek problemlere harcamaya boş verebiliyor mu: Araştırılması olanaksız, o yüzden de yanlış bir soru. Hiçbir cerrah, nükleer enerjinin barışçıl kullanımı dedikleri uygulamayı ortaya atan adamların beyinlerine girip nöronal bağlantıların onları hiç boş bırakmayan kesimine ulaşamaz. Bu bağ-

lantıların durmadan yaptığı uyarımları dindirecek tek şey, serbest kalmış atomun, onu dizginlemeyle görevli bu adamlara çıkardığı problemleri çözmek için verecekleri uğraştır. Bu hedef olmasaydı, bu bir tahmin denemesi, bu adamlar ne işe yarayacaklarını bilemezlerdi; fazla gelişmiş beyin etkinliklerinden hasta düşerlerdi –

Bu yüzden benim adil olmadığımı düşüneceksin, kardeşim, ben de adil olmamaktan ya da öyle görünmekten çekinirim, bunu biliyorsun; ama nedenini de biliyor musun? Herkese karşı adil olmakla, başkalarının yaralayıcı haksızlıklarını kendimden uzak tutmaya, böylesi haksızlıklardan sıyrılmaya çalıştığım için. Yani sana itiraf etmeliyim – daha sonra; bugün değil; bugün olmaz; barışçıl atomun ardına takılan adamları yönlendiren şey bir ütopyaydı: Herkese ve sonsuza kadar enerji. İş işten geçmeden başka türlü düşünebilirler miydi? Onların karşıtlarıyla ilk tanışmam ne zamandı? Dur düşüneyim. Yetmişli yılların başıydı, enerji santralinin adı Wyhl'di, yapılmadı. Atom enerjisininin "barışçıl" kullanımının tehlikelerini anlatan ilk dokümanları elimize sıkıştıran genç insanlarla alay edildi, yasalarla karşılarına çıkıldı, uyarıldılar. Uğraşlarını, umarım ütopyalarını, savunan bilim adamları da onlara karşı çıkanların arasındaydı. "Ucubeler" mi? Ama ben onların ucube olduğunu söyledim mi? Çağımızda ütopyalar kaçınılmaz olarak ucubeler mi çıkarıyor? Ertelemek istemediğimiz bir ütopya uğruna – herkese ada-

let, eşitlik, insancıllık – çıkarları o zamanlar bu ütopyaya uymayanlara (bugün uymayanlara) ve kendimiz de kuşku duyduğumuz halde, amacın aracı kutsallaştırdığından kuşku duymaya yeltenenlere karşı mücadele eden bizler ucube miydik? Bilimin, yeni tanrının, kendisinden isteyeceğimiz akla gelecek bütün çözümleri bize sunacağından kuşku duyanlara karşı mücadele eden bizler? Soru yanlış mı yöneltildi? Yanlış yöneltilmiş sorular, kararsız girişimler, yetersiz ve bu yüzden sayısız sonuca ulaşma çabası içinde tıkanıp kalmış elyazmamdan kendime izin vermem için bugünün bana sunduğu bahaneyi öyle hevesle kullanmamın nedeni, günlerdir, haftalardır, belki yanlış yöneltilmiş olan bu sorunun çevresinde bir yere varmadan dönüp durmam mıydı? En şiddetli acının bulunduğu noktayı insan hem arıyor hem de ondan kaçıyor; parçalanmışlığın verdiği bu duygunun, kardeşim, nereden geldiğini bilmem gerekirdi; anlayabiliyorum – tanrım evet, insanın bu duygudan kozmosun, ya da tabii atomun içlerine kadar kaçmaya çalışmasını anlayabiliyorum –

Bilim ve teknik çevrelerinden adamların yapmıyor olabilecekleri ve eğer yapmak zorunda kalmışlarsa zaman kaybı olarak görebilecekleri işlerin listesi: Bir bebeğin altını temizlemek, yemek yapmak, alışveriş yapmak (kucağında ya da arabasında bir çocukla), çamaşır yıkamak, asmak, toplamak, katlamak, ütülemek, onar-

mak, yerleri süpürmek, silmek, fırçalamak, halıları süpürmek. Toz almak. Dikiş dikmek. Örgü örmek. Bulaşık yıkamak. Hasta bir çocuğa bakmak. Ona öyküler uydurmak. Şarkı söylemek. - Peki ben bu işlerin kaçını zaman kaybı olarak görüyorum?

Şöyle bir şey okudum: Bitmemiş ve eksik olan insan, kendisi için en uygun gelişimi aktif olarak arayan varlık olarak da tanımlanabilirmiş. Mürver çalılarının bıraktığı açıklıkta durup yeşil tahıl tarlasının göle doğru iri dalgalarla nasıl aktığını (tutkunu olabileceğim bir manzara) tekrar tekrar algılayışım ve insanın istediği nedir diye soruşum çok gülünç geldi bana - burada kastettiğim ben, olanları düşünmek için "ben"den kopmaya çalışan ben. Aklıma, kardeşim, şu düşünce geldi: İnsan güçlü duygular yaşamak ve sevilmek istiyor. O kadar. Gizliden gizliye herkes biliyor bunu, en derinlerde yatan bu özlemlerini giderme olanağını bulamadığı, bunu başaramadığı ya da bu kendinden esirgendiği zaman insan yedek doyumlar arıyor - ah, biziz bu- yedek doyumlar arıyoruz ve yedek bir yaşama, bir yaşam yedeğine, insana soluk aldırmadan büyüyüp yayılan, sevgi yedeği o dev teknik yaratıma bağlanıyoruz. İlerleme dedikleri, benim de kendimi, istesem de istemesem de bağlı hissettiğim her şey, kardeş yüreği, güçlü duyguları ortaya çıkarıcı yardımcı araçlardan başka bir şey değil ("... motosikletime atladığım zaman sünepe şefim yanımda hiç kalır ...") - böyle denebilir mi; güçlü duyguları ancak insanların ortaya çıkarabileceğine, baş-

ka her şeyin ahlak dışı, günah olacağına inanan son kuşak mıyız biz –

ama o an gene telefon çaldı ve var hızımla evin arka kapısına koştum, oradan da kışın soğuğunu henüz atamamış koridordan, karanlık girişten geçerek ahşap sandığın üstündeki parlak kırmızı telefonun olduğu (onu kutsuyorum) büyük odaya koştum; orada telefonun ahizesini nihayet kulağıma tutunca senin karının sesi, bana henüz senden bir haber olmadığını bildirdi. Ameliyata devam ediyorlar, demiş hemşire ona. Saat on dörtten önce koğuşa dönemezmişsin. Çok uzun olduğu kanısını belirttik ikimiz de; altı saat, çok uzun değil miydi bu; ve birbirimize bu uzun ameliyat süresinin neyi gösterebileceğini sesli olarak sormadık, söylenmesi gerekli şeyleri söylemekle yetindik, fazladan söylenmiş bir kelimenin, daha dayanması gereken bir seddi yıkacağından çekindik ikimiz de.

Sonra ön verandadan tekrar dışarı çıktım, çıkarken de bir acele pencere önlerindeki çiçek saksılarına göz atmak istedim ve sevinçle irkildim: Kabak filizleri boy vermişti! Sekiz saksıda on dört filizlenmiş tohum. Hepsini bir bir elime aldım, açık yeşil, kıvrılı yaprakçıklarını uzun uzun gözden geçirdim, her birini, nasıl ilk önce, dirseği diyebileceğimiz kısmının, yani sapının topraktan fırladığını, ancak daha sonra, ertesi günlerde doğrulacak olmasını, bitkinin içinden çıktığı, kabak çekirdeğine benzer tohumunu daha tepesinde taşıyan yaprağın kat kat açılacak olma-

sını – benim anlamadığım bir süreç bu; bana kalırsa bu süreci gerçekten anlayan da yok. Kabağın açmasının bana neden bu kadar çok şey ifade ettiğine gelince. Gözümün önüne, küçük bitkilerin güneşli tarhın üstünde uzayıp büyüdüğü geldi, iyi havalarda önce filiz yapraklarını açtıkları, sonra önlenemez bir büyümeyle pürtüklü saplarını yılankavi bir hareketle dışarı ittikleri, saplarını diğer bitkilerin saplarına sardıkları. Salatalığa benzer, biçimli, parlak koyu yeşil meyveleri. Galeta ununa bulanmış, kızartılmış, sarımsak soslu kabak dilimlerinin baş yemeği oluşturduğu kır öğünleri. Evet. Yine bir yaz olacaktı. Herkes biraraya gelecek, bir kalabalık, evin arkasındaki kocaman masanın çevresinde oturacaktık, yine o açık yeşile boyalı kapıyla iki ağaç sehpadan kurulacak olan ve rüzgara karşı dört köşesine taş ağırlıklar koymak gereken mavi çiçekli muşamba örtüyü üzerine yayacağım masanın çevresinde. O an hemen, hiç beklemeden kümese ve ahıra gitmeli, kapının ve ağaç sehpaların yerinde durup durmadıklarına bakmalıydım, o an benim için daha önemli bir şey yoktu. Bir zamanlar kümes olan yerde işime çok yarayabilecek funda toprağıyla dolu bir torba buldum ama kapıyı bulamadım. Bir zamanların at ahırı olan yerde her şey güzelce üstüste dizilmiş ve duvara yaslanmıştı: Kapı, ağaç sehpalar, onların önünde de bisikletler. Bisikletler! Birini çekip aldım, ön lastiğe biraz hava vurmam yetti ve bisikleti kapının önüne çektim. Kapanmadan kooperatif satış merkezine ancak yetişecek vaktim vardı.

Issız köy yolu üstünde bir Kızıl Haç arabası duruyordu, bir zamanların tarım işçilerinin evlerinde oturan yaşlı kadınlardan birinin hastalandığını ve götürüleceğini düşündüm. Ama etrafta sorabileceğim kimse yoktu. Kooperatif satış merkezi ilgilisinin annesinin haftalardır yatağından kalkmamasına ve kızının bakımına muhtaç olmasına karşın, arabanın ona gelmediği belliydi. Onlarda bir şey olsaydı ikinci satıcının haberi olurdu. Önceden ayırttığım süt şişelerini sayarak çantaya koydum ve herkesin bugün de sütlerini almaya gelip gelmeyeceğini sordum. Aa, tabii, dedi satıcı kadın, herkes sütlerini her zamanki gibi alacaktı, her zaman böyle olurdu. Çok kötü bu olanlar, dedi, çok; ama bizlerin buna karşı yapabileceği bir şey yoktu. Öyle ya, insan yiyip içmekten vazgeçemezdi. Sığır ahırında çalışan genç Prochnow, birkaç şişe bira almaya gelmişti ve o arada anlamlı bir ifadeyle bana baktı. Söylemek istediğini anladım. Geçtiğimiz güz bizim mutfak masasında otururken, gezegenimiz dışı güçler bulunduğuna, her bakımdan bizden ileri olan ve dünyamızı sıkı denetimleri altında tutan düşünen varlıkların olduğuna kesin inancını ilan etti. İnsanlığın çılgınlığına yol veren, ama kendimizi mahvetme noktasına geldiğimizde, tam son anda işe el atacak varlıklar. Nasıl olacağını Fritz Prochnow da bilmiyordu tabii; ama bunu yapacaklarını biliyordu - bundan kesinlikle emindi. Kooperatifte ise bana şunu söyledi: Gördünüz mü. Savaşa falan gerek yok. Biz barışın ortasında kendimizi imha ediyoruz. - Sonra? dedim. - Bekleyin! dedi genç Prochnow.

Astronomi ve gelecek araştırmasıyla ilgili bütün kitapları ve bütün ütopya romanlarını bulabildiği kadarıyla okuyordu. İnsanlığın, kendi gelişiminin tüm zahmetlerini üstlenip, katlanacaklarına katlanıp, sonunda da kendini yok etmek için yaratıldığını ve bundan kaçamayacağını kimse ona anlatamazdı. Bunu bana kimse anlatamaz, dedi. Buna çocuğu olmayan inansın. Benim üç çocuğum var. Ben buna inanmıyorum.

Bisikletime binip kocamış ıhlamurların altından aşağı inen taş yoldan geri döndüm; artık kullanılmayan, çok eskilerden kalma köy kilisesinin yanından geçerken (gidonu çok sıkı tutmam gerekiyordu, Kızıl Haç arabası gitmişti) kendime, Fritz Prochnow'un bakış açısının – hepimizin, başka varlıkların ellerindeki iplere bağlı, uzaktan yönlendirilen varlıklar olduğumuz düşüncesinin – onun işini kolaylaştırıp kolaylaştırmadığını sordum. Yol üstünde yan yana yaşlı kadınlar duruyordu, bisikleti bir süre durdurdum ve Kızıl Haç arabasının götürdüğü kişinin Bay Weiss olduğunu öğrendim: Düşmüş, kendinde değilmiş, durumu iyi görünmüyormuş. Bisikletim posta kutuları sırasına giren dönemeci kendiliğinden aldı; kapak düşünce yere yarım düzine mektup döküldü. Gazeteleri zorlayarak çıkarmak zorunda kaldım. Bisikleti yolun karşı tarafına çektim, mektupların göndericilerine göz attım. İkisi, üçü merakımı çekti –

Bir kafatası kemiğinden, diyelim ki alın kemiğinden, bir parçayı kesip çıkaracakları zaman, kullanılan tekniğin, bir

metal parçasına uygulananla aynı olması, gözümün önünde rahatsız edici bir görüntü olmaya devam ediyor: Bu iş için bir matkap kullanıyorlar. Beyinde istenilen bölgeye girişi engellememesi için alınması gereken beyin sıvısını dışarıya pompalayan pompa da belki basit bir mekanik pompadır. Ameliyattan sonra olabilecek baş ağrısının nedenlerinden biri de beyin sıvısının eksikliği ve ancak zamanla toplanması –

Bir kere daha çağımız, bana öyle geldi, bir bundan önce ve bundan sonra yaratmıştı kendine. Yaşamımı böylesi dilimlerden oluşan bir dizi biçiminde anlatabileceğimi düşündüm, giderek daha koyu karartıların oluşturduğu bir bulanıklıklar dizisi biçiminde. Ya da, tersine, giderek daha şiddetli aydınlatmalara sürekli bir alışma, gerçekleri daha açık görme, artan bir ayıklık. Çayırlık tepeye uzanan yola tamamen rastlantıyla sapmadığımı bilmeme, gözlerimi, daha önce birkaç dört yapraklı yonca çıkardığımız büyük yoncalıklar üzerinde tamamen hedefsiz gezdirmememe karşın, büyük bir dört yapraklı gördüğüm an yine de bir sevinç çığlığı attım. Dört yaprakları benim için arayacak birileri yokken buluyorum sadece.

Ne güzel ışıldıyor doğa.

Doğa şiirleriyle dolu kitapları ne yapacağımız belki en acil sorun değil. Ama bir sorun olduğu kesin, diye geçirdim aklımdan. Dört yapraklı yonca hırsımın tutmadığı zamanlar dışında uğramaktan kaçındığım yerin tam üstünde durduğumun bilincine vardım. Geçen hafta o aile – baba, anne, oğul; anne şimdi bizim yazları ge-

çirdiğimiz bu evde büyümüştü – çayırlığın başında göründüğünden ve ne aradıklarını bilen insanların hareketleriyle çevrelerine bakınmalarından bu yana uğramaya kaçındığım yerin. Şimdi hemşirelik yapan, etine dolgun, saçları permalı kadın bana burada, üzerinde durduğum çayır parçasında Kırkbeş Yazı olanları bir bir anlattı. Yeter artık bu hikaye! diyerek söze karıştı uzun boylu, sarsak oğlan; ama kadın neden anlatmaması gerektiğini anlamadığını söyledi. Burada, tam burada, kadının babasını Ruslar götürmüştü. Bir askeri araca, zırhlıya koyup! Babası ayrılmadan küçük kardeşinin başını okşamış ve şöyle demişti: Ağlamak yok, hemen geri döneceğim, bu sadece bir yanlışlık. Ama adam geri dönmemişti. Niçin mi dönmemişti? Ne mi yapmıştı? Bir şey yapmamıştı, gerçek buydu. Bir şey yapmamıştı, kendisi şofördü – Gestapo'da şoför dedi, sıkılıp dururken samanlığa bakan oğlan, ağzından çıkan bu ikinci cümleden sonra da uzaklaştı. O sırada adam söze karıştı, sert bir ton!a: Şoför, evet! Şuna bak, Tanrı şahit bir sebep değilmiş bu! Adam oğlanın ardından gitti. Kadın bana, bu olaydan sonra bu arazinin ekimini üstlenen annesinin, dört çocuğu için kendini yıllarca nasıl paraladığını anlatacaktı daha. Ve annesinin, çocuklar büyüdükten sonra onu ziyarete geldiklerinde şurda, verandanın önünde oturuşunu ve çocukları ayrılırken arkalarından el sallayışını. Benim orada durup misafirlerim giderken salladığım gibi. Şimdi orada, ancak yaklaşınca gördüm bunu, komşumuzun Heinrich Plaack'ın oturduğu gibi; tipik duruşuyla öne eğilmiş,

dirseklerini dizlerine dayamış, zorlukla soluyordu. Ekilecek patatesleri dışarıya çıkarmak için garajın anahtarını istiyordu sadece. Bakalım bugün üç beş patatesi toprağa atabilecek miyiz. Hava uygun görünüyor. Yağmur hemen tekrar yağmaya kalkmazsa.

Hayır, dedim, en iyisi bundan vazgeçmeliydi. Heinrich Plaack'ın yaşamı yetmişi bulmuştu, hem de öylesine nefis bir ömür, tümü emek ve zahmetti çünkü ve ona, gerçekten kastettiğinin dışında bir şey söylemeyi öğretmemişti. Bu yıl ilk defa yeterli yağmur yağdığını, toprağın suyu derinliklerine kadar emdiğini, bunun patatese ve diğer ekinlere uzun süre yeteceğini söylüyor. Ben onu onaylarken bulutu düşünüyorum, yağmurla birlikte yere inmesini ve kötülüklerine kötülük katmasını sağlayacak bir hava aranışını. Başka zaman olsa yağmur diye yakaracak bölgelerin bile şimdi yağmurun yağmamasını yeğlemelerini. Başkalarına gelsin. Biz gerektiğinde kullanmak üzere şemsiyemizi, yağmurluğumuzu, lastik çizmemizi hazır tutmaktayız. Yarın, öbür gün yağmur yağacak olursa çocuklarımızı okula yollamayacağız, otobüs durağına kadar olsun yürütmeyeceğiz. Onlara, "Yağmur yağar, Tanrı'nın bereketi/ Toprak ıslanır/ Neşelenir çocuklar/ Neşelenir dağ bayır" şarkısını yasaklayacağız. Bazı sapkınlar, dünyayı yaratmış olan ve yöneten bu tek tanrıdan ayrı, dünyayı yaratmamış olan ve yönetmeyen bir tanrı olduğunu söylüyorlar. Bize yabancı, tanımadığımız bir tanrı. Duyularımı ve düşüncelerimi bu tanrıya yöneltince onun varlığını algıladım. Kimsenin benden söze dökmemi

bekleyemeyeceği anlık bir karşılaşma. Sadece şu kadarını söyleyebilirim: Doğru anımsıyorsam, temel duyumuz olan görme, o karşılaşma anında pek ya da hiç işin içinde değildi. Ortaya, görülmemiş yoğunlukta, belki de parçalanıp dağılmamla son bulacak bir çaba koysam, beni bir anda kuşatan bu erki ya da gücü ya da enerjiyi ya da kuvveti (acı verici yoğunluğa erişmiş ortamı) kendini maddeleştirmeyi (suretini göstermeye) razı edebileceğimi sezinlemiş olsam da. Bu çabaya cesaret edemedim. Gerilimi, dayanılmazlaşmadan aceleyle, bir acele azaltmaya yöneldim, çok korkmuştum. Korkumun içinde bir parça düş kırıklığı da vardı. Pes etmiştim, bu yadsınamazdı. Korkum ondan, karşı-tanrıdan değildi. Kendi içimdeki uçurumlardan korkmuştum -kafatasımın altında uzanan uçurumlardan, aşağılarında yaşayan öylesine bir ucubenın çıkıp gelebileceği uçurumlardan -

Biz, kardeşim, beynimizin içindeki arada bir denetimsiz harekete geçen o elektrik fırtınalarına dayanıp bu fırtınaların bize yapmak istediklerine fırsat tanıyacak biçimde koşullanmamışız. Beynimizde belli tepki örnekleri için çekili bağlantı kablolarının olduğunu söylüyorlar - bu, biyologların kullandığı bir ifade, bu ifadeyi kullanırken bize telkin ettikleri çirkin imgeden de sakındıkları yok. Burada anlamamız gereken bir şey var: Aynı uyarımlara karşı aynı tepkiler, her seferinde beynin cangılı içinde yolunu bulmaya çalışmak zorunda kalsaydı, ne kadar verimsiz, ne kadar zaman kaybı olurdu; böyle bir varlığın hayatta kalma

şansı olamazdı pek. Ama cerrahların senin beyninde bulduklarının kablolar olmadığı kesin (arkalarında metal parçalar bırakacakları da biliniyor gerçi: kanama yapan kan keseciklerini tutturdukları altın kıskaçları); mikroskop altında hücrelerine ayrılacak kitleyi, nöronları buluyorlar; daha çok büyütseler, nöronlar arası "sinaps" denen, sayıları evrendeki en küçük parçacıkların toplam sayısından daha büyük olan bağlantıları bile bulabilirler. Bu, kardeşim, beni uyarabilecek birkaç sayıdan biri. Burada, tam da bizim beynimizde, kuşkusuz yüzbinlerce yıl süren bir sürecin sonunda evrimleşme aşırıya –

Yaşlı Plaack'ın bir süre bana bir şeyler söylediğinin farkına vardım, kayınbiraderiyle ilgili, Gestapo'da şoför olan ve 1945'te çok yakınlardaki bir Sovyet kampında ölen adamla. Anlaşılan yaşlı Plaack, yeğeninin bana bundan söz ettiğini öğrenmiş. Çok kez fark ettim, onun zor şeylerden söz ederken harcadığı zaman, benim böyle bir şey için harcadığım zamandan çok daha uzun. Onun hiçbir zaman söz açmayacağı konu stokunun benimkinden daha büyük olacağını da. Kayınbiraderim, dedi bana, bir kötülük olduğunu anlamamıştı. Bir şeyin farkına varsaydı muhakkak uzaklaşırdı.

Bunda haklı olabilir. Şoförsüz kimseyi taşıyamayan, bir yere nakledemeyen, herhangi bir yere götürüp bırakamayan, herhangi bir yerden alıp götüremeyen bilinçli arabalar gözümün önüne geldi. Zaten sorun da bu, demek istedim, ama vazgeçtim. Bir süre

sustuk. Sonra Heinrich Plaack, şimdi de bulutları birbirine –

Uykuda ya da yarı uykuda olan sana kaçırdığın en önemli bilgileri gecikmeyle de olsa aktarmak istiyorum: Geçen hafta cumartesi, yerel saatle bir yirmi beşte dördünce reaktör bloğunun makine dairesinde bir yangın çıktı. Yangının çıkması için, önceden görülemeyecek türden bir dizi talihsiz durumun biraraya gelmesi gerekiyordu. Fizikçilerin sözlerine göre 10 000 yılda bir kere ancak olabilecek bir şey şimdi oldu. On bin yıl eriyerek bugüne doldu. Olasılık yasası bize ciddiye alınmak istediğini belli etti. Fizikçiler bize anlaşılmaz gelen dillerinde bir şeyler söylemeye devam ediyorlar. "Saatte 15 millirem fall-out" nedir. Zarar görmek için buna benim ne kadar süre maruz kalmam gerekir, bir yaşında bir çocuğun ne kadar, bir embriyonun ne kadar. Yeni sayılabilecek hei teknoloji, diye duyuyoruz şimdi de, başta kurban alırmış. Televizyona zorla gülümsemeye çalışan insanların çıkması olasılığına karşı –çıkmış bulunuyorlar– kendimi hazırlamaya çalıştım. Saçları dökülmüş olabilirdi bu insanların. Doktorları "metin olmak" kelimesini kullanacaklardı belki. Kimsenin hesaba katmadığı bir granit yangını bu, diyecekler bize, ama eğer bir kez başlamışsa söndürmesi çok zordur. Ama birinin bunu yapması gerekirmiş. Bütünüyle kaçırmaman için anlatmaya devam ettiğim o gün iki ölüden söz ediliyordu. Bir kelime tamlaması bütün gün aklıma takıldı: Narlanan çekirdek. Şimdi biz insanlar, burdan iki bin kilometre uzakta beton, kum

ve kurşun boşaltıyoruz yasak arzularımızın narlanan çekirdeği üstüne. "Felaket" kelimesine şimdilik (felaketin karayazgıya dönüşme olasılığı bulunduğu sürece) izin yok. Sanırım sen bir terminus technicus olan GAU'yu* tüm anlamlarıyla –

Geçişleri yine kaçırmıştım, yaşlı Plaack öyküsünde yol almıştı. Şimdiye kadar hiç farkına varmış mıydım, tek gözü olduğunun? O an içimden, cam gözün rengini canlı gözünküyle ne kadar iyi tutturabildiklerini geçirerek hayranlık duydum. Bir gözünü yitirmesi onun hayatını kurtarmıştı. Bazen her şey ters gidermiş. Ortalık iyice karıştığında, en son Doğu Cephesinde, cam gözünü çıkarıp cebine sokmuş ve boş göz yuvasının üstüne bir sargı bezi bağlamış, böylece de yaralı gibi görünüp her yeni görev emrinde cephenin biraz daha gerisine gönderilmiş ve sargısının kiri ne kadar artmışsa işine o kadar çok yaramış. Sağ gözün canını sıkıyor mu...

Heinrich Plaack, bana savaştan söz eden ve bunu yaparken "bizimkilerin davranışları"ndan hâlâ acı duyan ilk adamdı. Olanların en berbatlarını kimse anlatamaz, demişti. Ama işte küçük bir örnek: Bütün insanların bizim önümüzden kaçtığı Fransa'da evler boştu, kutular ve sandıklar hazır edilmişti. Bütün bunları bırakmak zorunda kalmışlardı. Kendisi ise, kirli ve dökülen üstü başıyla, böyle bir eve girmiş

* GAU: "En büyük nükleer kaza" deyiminin Almanca kısaltması. Nükleer kazaların şiddetine göre derecelendirilmesinde en üst aşamayı belirten bu kısaltma yerleşik bir terim olarak kullanılmaktadır.(ç.n.)

ve kendi bedenine uygun temiz bir gömlekle bir çift çorap almış, bunu açıkça itiraf ediyordu işte.

Ama işte, başka bir şeye dokunmamaya ve her şeyi yerli yerinde bırakmaya dikkat etmişti. Ertesi gün tekrar uğradığında içerisi yangın yerine dönmüştü. Küçüğü büyüğü demeden sandıklara girişen kendi arkadaşlarıydı, onlardı. Her şeyi kırıp açmışlar, yeni yıkanmış yatak örtülerini çekip yere atmışlar, üstünde tepinmişlerdi, hem de hiç ama hiç nedensiz, sırf taşkınlıktan ve kendini bilmezlikten. Aklı başında bir herif olan teğmenine, yalnız kaldıkları bir sırada şöyle demişti: Bunun sonu iyi değil teğmenim. O da şöyle cevap vermişti: Haklısın, Heinrich. Hiçbir -

Sıkboğaz etmek istediğimi sanma. Ama vakit öğlene yaklaşıyor ve de ne yapalım ki bizim gibiler iyi bir uzmanlar ekibinin bunca saat senin kafanda - daha doğrusu kafanın içinde - neler yaptıklarını gözümüzün önüne getiremiyoruz, kardeşim. Kabul ediyorum, bu insanların, onların uzmanlıklarının uçurumları önünde bizim gibi işin amatörlerinin duyduğu kutsal ürpertiyi paylaşmamaları - her konunun uzmanları için geçerli bu - beni bir parça tedirgin ediyor, yani kendilerinin kaçınılmaz meslek rutinleri içinde, bizim şöyle ya da böyle olmamamızın belirlendiği, bizim ameliyat sonrasında kendimizi tanıyıp tanıyamayacağımızın belirlendiği alana bir müdahaleleri karşısında senin ya da benim duyduğumuz, derin bir saygıyı da taşıyan ürkekliği yitirmiş olmaları. Gerektiğinde, kendimize yabancılaşmadan

ne kadar, hangi tür "yitimler"e, "arızalar"a razı olabiliriz. Duyulardan biri feda edilecekse, herhalde herkesin görüşü bu olurdu, koku alma duyusu edilmeli. Ama tat alma duyunuzu kurtardım, diyecek profesörün sana, sen ise, onun belli bir noktada senin adına ve kendisini senin yerine koyarak bir tercih yapmak durumunda, koku almayla görme arasında örneğin, kalıp kalmadığını öğrenemeyeceksin. Tat alma mı? Tam yitirmiyorsun. Diyelim ki belli bira çeşitlerinin ilerde biraz sabunsu tatta olacağı ... Biradan, kardeşim, insan vazgeçebilir.

Başka neden vazgeçilebilir? Ayrıca unutmayalım ki daha aşağı hayvan türlerinin birçoğunda koku ve tat alma duyuları "birleşikmiş". İlk memelilerin yaklaşık 200 milyon yıl önce, diğer sürüngenlerle ekolojik kaynaklar için yaptıkları mücadeleyi kaybedip bir ölçüde dokunulmamış olan gece ortamına yönelen memelimsi sürüngenlerden doğduğu tahmin ediliyor – iki uzaklık duyusu olan koku almayı ve işitmeyi gerektiren, bu yüzden de öncelikle bunların gelişmesini sağlayan bir varlık biçimi. Omurgalıların soy ağacındaki bazı dallar çıkmaza girmiştir. İnsana ulaşan dalın da çıkmaza girip girmeyeceğine şimdilik karar verilemez. *İnsan holosende ortaya çıkar.* Dünya üzerindeki yaşamın gösterdiği gelişim verileri 24 saatlik bir cetvele aktarılacak olursa, omurgalılar evrimlerine saat 21.30'da başlamışlardı, ilk hominidler kendi evrimlerine 23.57'ye doğru. Gece yarısından üç saniye önce, kardeşim, insan dünya sahnesine çıkar. Zeka, belirleyici evrim etkeni olur. Zeki insan

doğayı ve kendi türdeşlerini emrine alacak araçlar yaratır. Kendi kendine koyduğu kural ve ölçüleri açık veya gizli şiddetle, kendini yok etme –

böylece,

demeliydim burada, bu bağlantı çok ucuz kaçsa da, Heinrich Plaack gibi, bir zamanların tarım işçisi, şimdinin emeklisi bir adam yaşamının sonuna geldiğinde, bir zamanlar rahip evi olan binanın taş korkuluğuna, dirsekleri dizlerine dayalı, elleri dizleri arasından aşağı sarkık oturur ve kendine şu soruyu sormak durumunda kalır: Neler oluyor. Neler oluyor bazılarına. Gerçekten de, dedi Plaack, sanki bazı insanların kafasının içinde onlara rahat vermeyen bir kurt var. Böyle biri onların bölükte de varmış, hep onu düşünüyormuş elinde olmadan. Nasıl bir böbürlenmecilik. Nasıl bir işe yaramazlık. Biliyor musunuz onun nasıl rezillikler becerdiğini?

İçimdeki unutulmaz tiksintiler galerisine yeni bir örnek eklemeye hazırlandığını saçlarımın köküne kadar hissetmeme karşın yaşlı Plaack'ın öykülerini kendine saklamasını sağlayamadım. Genç Rus askerin öyküsünü; çamurlu bir bölgeden, birliğinin diğer üyelerinden günler sonra, bitkin ve donmak üzereyken çıkıp gelmiş ve Heinrich Plaack'ın bölüğünden o alçak insanın zorlamasıyla hatların gerisine, esir kampına doğru koşmadan önce çizmelerini çıkarmıştı. Eksi kırk derecede, dedi Heinrich Plaack, insan bunu gözünün önüne getirmeli bir. Bak, dedim, ne yaptığını düşün, oraya varamaz ki! Bunun üzerine uğursuz herif, başını aldırmazlıkla yana çevirdi, o ka-

dar. Ustelik çizmeler ona uymadı bile. Bunun acısını elbet çekeceksin, dedim ona. O gün gelecek. Ve birkaç hafta sonra karnındaki kurşun yarasıyla uzanmış yatarken ve böğürürken, o zaman ona dedim ki: Bağırıp durma be adam. Rus'u düşün, ona ne yaptığını. O zaman gözlerini yukarı döndürdü ve ondan sonra başka bir ses çıkarmadı.– Artık hep genç Rus'un bakışlarını göreceğim, genç Alman'ın başını yana çevirişini ve uzanmış yatışını ve gözlerini yukarı döndürüşünü. Yoo, dedi yaşlı Plaack, kurtulamaz insan bundan bir daha. Bir daha kurtulamaz. Bunu diyen yalan söyler.

Telefon. Fırladım. Deminki arkadaş. Kardeşimin durumu neydi şimdi. Henüz bilmiyorum, dedim, hâlâ ameliyat ediyorlar. Yaa. –

Bazen, kardeşim, dağılmışlık yaşıyorsun ve o an neyi düşünmek gerektiğine bile karar veremiyorsun. Bu kararsızlık fizyolojik olarak kendini çeşitli beyin bölümlerinde bir ışık parlaması biçiminde gösteriyor olmalı. Henüz yönlendirilmemiş, gereğinde kullanılmak üzere hazır edilen bir enerji; dosdoğru önceden açılmış bir bağlantı ağına akmayıp araştırılmamış bir araziyi yoklayarak sözgelimi şöyle bir soruda demetlenen bir enerji: Bölmekten duyulan, yıkıp dağıtmaktan, ateşten ve patlamalardan duyulan bu hazzın kaynağı ne olabilir!

Bana "haz" kelimesini bu bağlamda yasakladın. Haz, haz ... dedin. Bu da yine abartılı ve tarafgir bir

kavrammış. Olayın aslı çok daha basitmiş. Biri bir kez yeni bir şey bulmaya başladıysaymış. Ya da bir şeyi ortaya çıkartmaya. Ya da geliştirmeye: Ondan sonra bu kişi tabii artık bunu bırakamazmış. Bölünebilir atomun izini bulan kimse, örnek olarak, deneylerini nasıl kesebilirmiş. - Fareler gibi, dedim, bıkıp usanmadan "haz düğmesi"ne basan fareler. Ama benim sorum da buydu zaten. Haz merkezi bu bilim adamlarının beyninin neresinde?

Tam olarak, dedim, herhalde hiç anlayamam, yarım yüzyıl önce, başka bir çağda, bir avuç üstün yetenekli fizikçi ve kimyacının devam etmelerini sağlayan ayartıcı dürtüyü. Yoksa "diğerleri" gerçekleştirirlermiş bunu - ne kadar zayıf bir gerekçe. - Bugünden baktığımızda böyle! dedin. Sen onların, ne bulduklarını anlamaya başlamaları için ihtiyaçları olan zamanı hiç düşünmüyorsun. Onların oturup böyle bir karar aldıklarını düşünüyor olamazsın: Şimdi de uran bölünmesini bulalım! Ya da dahası: atom bombasını! - Daha sonra bu kararı verdiler, dedim. - Daha sonra savaş vardı, diye cevapladın. - İyi ya! dedim, bunun üzerine sen, büyüklenmememi söyledin. Kendimi düşünsem daha iyi ederdim. Söyleyeceğimi içimde tutabilir miydim acaba. Bir keresinde, kelimeler hedefi vurabilir, hatta füzeler gibi imha edebilir dememiş miydim kendisine; her zaman iyiyi kötüyü tartmayı biliyor muydum - tartmaya her zaman istekli miydim - sözlerim ne zaman yaralayıcı ya da imha edici olurdu? İmhanın hangi derecesinde kor-

kup geri çekilirdim? Söyleyebileceğimi artık söylemezdim? Suskunluğa düşmeyi yeğlerdim?

Günün moment noktasıydı bu.

Anımsayamadığım bir zaman aralığından sonra kendimi tekrar mutfakta buldum, damlalıktaki yıkanmış bulaşığı anlamsızca dolaba yerleştirirken. Birden kendimi, çayımızı içmekten hoşlandığımız seramik fincanlardan birini bir savunma silahı gibi elimde tartarken gördüm. Sonra bunu, gerçi sertçe, ama kırmadan bölmesine yerleştirdiğimi, zeytin ağacından salata takımına uzandığımı ve emin ve keskin bir nişanla köşeye savurduğumu. Bunları topladığımı, tekrar vargücümle köşeye fırlattığımı. Ve bir daha. Ve bir daha. Al. Al bunu da. Al bunu da. Size göstereceğim. Siz yettiniz ama. Yettiniz. Yettiniz.

Kendimi bahtiyarlıkla izledim. Çarpılmış yüzümdeki öfkeyi. nefreti. Salata takımını son kez kaldırıp gözden geçirişimi. Çatalın bir dişi bir yerinden kırılmıştı. Boş ver. Güney Fransa'da bulunduğum bir sırada zeytin ağacından sofra takımlarının bulunduğu dev bir sepetten özenle seçtiğim bu takımı umursamadan çekmeceye yerleştirdim. Kendimi mutfak sandalyesine bıraktım. Bizim gibilerin de, bölünme semptomlarından yoksun olmadıklarını –

Gözyaşları mı? –Sinirler, kardeşim, sinir dedikleri her ne ise. Sinirler sadece. Şu kahrolası bulut dağılsın ya da yağmurla yere insin ya da her ne olacaksa bilmiyorum. Senin kahrolası doktorların bıraksınlar nihayet –

"Benim adıma söz söyleyenleri tanıyacağınız işaretler: Yılanları elleriyle kaldıracaklar ve öldürücü bir şey içtiklerinde onlara bir şey olmayacak..."

(İnsanın bildiğini düşündüğü bir şeyi söylemesi ve -söylediği yaralayıcı da olsa- bundan hoşnutluk duymasını hemen suç mu, suça katılım mı saymalıdır? Sırf biliyor diye? Sırf söyleyebiliyor diye? Susmak da o ölçüde perişanlık olmaz mı? Hangi kıskaçta, kardeşim, sıkışmışız hepimiz böyle bir arada?

"... ve onlar orada durmuş bakarken", dedi radyodaki adam, "o herkesin gözü önünde yukarıya yükseldi ve bir bulut onu alıp göğe götürdü. Bizim zaman ve mekan kavrayışlarımız Tanrı'nın her şeyi saran gerçeği karşısında yetersiz kalır. İsa, Babası'na gitti. Yani egemenliği eline aldı. Dünyanın efendileri gider, bizim efendimiz gelir. Jesus Christus efendimizdir. O tekrar gelecek. O dünyayı mükemmele erdirecektir."

Ne güzel, diye karşılık verdim radyoya. Ama bu kadar açık olmasına hiç gerek yoktu. Eğer üstümüzde bir güce ve kulluğa böylesine bir ihtiyaç ilk zamanlardan beri içimizdeydiyse, bu ihtiyacımızı tanrılarımızın keşfetmesi için önlerine sermekten başka çaremiz yoktuysa; tanrıya kulluğun boyunduruğundan kendimizi kurtardığımızda (bunu kendi yaşamımı düşünerek ekledim), insana kulluğun, düşünceye, puta kulluğunun boyunduruğuna karşı savunmasızlığımız baştan beri içimizdeydiyse - öyleyse, kardeş yü-

reği, söyler misin nerdedir kaçış yolu (otellerde yeşil zemin üzerine beyaz okla gösterilen)? İmdat – Bilsen, kardeşim, kendimi öyle yorgun hissettim ki. Oyalama olanakları bir tükenmişti ki. Mutfak sandalyesinde öylece oturup kaldım ve bana en zor gelen şeyi yaptım: bekledim. Tabii bilemedim, böyle bir ameliyatı oluşturan ve herhalde hiçbiri tam tehlikesiz olmayan çok sayıdaki anların hangisinde senin koku alma duyun hakkındaki kararın verildiğini. Kokuların oluşmasında –tabii burundaki, hasara uğramayan duyu hücrelerini saymıyorum– olfaktorel korteksin payı var. Gece kaynaklarıyla yaşayan sürüngenlerdeki üç uzaklık duyusundan –görme, işitme, koklama– koklama, sürüngenlerin soyunun tükenmesiyle birlikte memelilerin yayılması ve karada yaşayan gündüz hayvanları haline gelmeleri üzerine, önemini yitirmeye başladı. Evrim –sözgelimi teknikteki gelişmeden farklı olarak– ayıklama yoluyla yaratmış olduğu bir şeyi yok etmeyip kullanmayı sürdürdüğünden, bize üç beynimizden biri olarak, yılan ve timsahın beynini bırakmıştır. Yaşamımızın törensel ve hiyerarşik yanları büyük ölçüde, beynimizde dinazorca işlevleri görmekle görevli bu R–kompleksinin etkisindeymiş: Saldırgan davranışlarda, bölgecil davranışta, sosyal rütbelerin geliştirilmesinde bu kompleksin yönlendirici etkisi varmış ... Evrimin sonraki aşamalarında, içlerine kapalı grupların görüldüğü dönemlerde koku, ayırdedici özellik olarak zorunlu hale gelir. (Arılar, kovanlarındaki kokusundan tanıdık-

ları yabancı arıyı öldürüyorlar.) İnsan grubu içinde, kokunun – atalarından, memelilerden kalma bir özellik olarak – cinsel uyarılmanın ortaya çıkmasında ya da onu güçlendirmede kimi türdeşlerine göre daha güçlü rol oynadığı belli sayıda birey varmış: Bunu sağlayan da ikinci beynimiz, içimizdeki memeli hayvan, olfaktorel korteksle hipofizin oluşturduğu ara sistem; düşüncelerim ve adlandırmalarımla kritik noktaya yaklaşıyorum, kardeşim, cerrahının karşısında gördüğünü benim beynin anatomik haritasını kullanarak kafamda belirginleştirmem gerekiyor. O duyarlı alanda güçlü duygulanmalar oluşuyormuş, azametli tutkular ve acı veren çelişkiler... Belki de evrim, mutasyon sonucu kokuyla cinsellik arasındaki güçlü bağlantıdan ayrılmış insan örneklerini ayıklamaya gerek görmedi... Bunu konu etmeyelim tamam mı. Koku, kardeşim, eğer doğru bakıyorsam, geriye çekilme yolunda olan duyulardan. Ancak birkaç gün geçince eksikliğini duyacaksın, en sıradan bir olayda, traş losyonunun kokusuzlaşınca. Daha önce başka, çok daha belirgin şikayetler senin dikkatini çelmiş olacak. Senin nöron ağında kokuları işlemeye, kokuları bileşenlerine ayırmaya ve senin neokorteksindeki yeniden tanıma örnekçelerinden ilgili olanının belli noktalarını seçip aydınlatmaya – "Menekşe!" ya da "Gaz!" – yöneltilmiş bağlantılar artık bir kenara atılmış duruyor şimdi; cerrah, olfaktorel sistemle neokorteks arasındaki bağlantıyı kopardığını fark edince üzüntüyle omuz silkmeye pek olanak bulamayacaktır. Çetin işlere sıra daha gelmemiştir, hipofiz

alanında hem son derece dikkatli hem de kararsızlığa yer vermeden temizleme yapması gerekmektedir. (İnsanın endokrin sistemini yöneten "ana salgı bezi" hipofizde.) Hipofiz dokusunda bir hasarın onarılmaz sonuçlarının bilincinde olarak, ama aynı zamanda, sağlıklı bölgede ur hücreleri bırakabilecek bir çekingenliğin sonuçlarının da bilincinde olarak –

Birden,

parmaklarımı birbirine kenetlediğimi ve zorlukla birbirinden ayırabildiğimi ve omuzlarımla sırtımın ağrıdığını fark ettim. Yerimden sıçradım ve gevşetme hareketleri yapmaya başladım. Bu sırada kafama bir melodi takıldı ve buna bir süre sonra üç kelime eşlik etti: "... uzun süre baktığım..." Düşüncelerimin ön yüzüne sürekli bir soru çıktığı için metnin tümünü bir türlü bulamıyordum: Kardeşin Habil nerde? Soran kim? Bu kan ve can sorusunu, benim iç sahnemde, kendine yönelten kim? Şu karşı soruya cesaret eden kim: Kardeşimin koruyucusu mu olmam gerek?

Yerime çakılmış gibi mutfağın ortasında kalakaldım ve ikincinin, karşı soruyu soranın, numara yapmadığını kavradım ilk kez. Cevabı bilerek sormadığını. Hayır bilmiyor. Alabildiğine şaşkın, ummadığı bir şey karşısında çölde öylece duruyor ve soruyor: Kardeşimin koruyucusu mu olmam gerek? Bu yeni bir şey olurdu. Ve eğer cevap "evet!" olursa, yeterince şaşırtıcı. Ya Kabil ondan sonra umursamadan eskisi gibi olmayı sürdürebilir miydi? Fesat; kıskanç; ilk doğan olma hırsıyla dolu, yani babanın tek sevdiği ol-

maya ve bu sevginin vücut bulmuş şekline, mülke duyduğu hırsla –

Saat öğlenin biri. Kardeşim, sana ne yapıyorlar.

Telefon, zamanından tek saniye önce değil. Sözlerin en önemlisini duyuyorum: normal. Tamamen normal mi dedi hemşire? Gerçekten mi? Artık endişelenmemize gerek yok mu? Ameliyat başarılı mı olmuş? Ah. Gerçekten. Biliyordum. Sen de biliyor muydun? Tabii ki henüz uyanmamıştır. Buna da şükür, sen de öyle düşünmüyor musun? Denildiğine göre, kardeşim, durumun gerektiği gibiymiş. Gerekeni kutsayabilirdim.

... bir buluttu, uzun süre baktığım
bembeyazdı ve ne kadar yukardaydı
kafamı kaldırıp baktığımda gitmişti...

Şimdi kendime yiyecek bir şey hazırlıyorum. Radyo dinleyebilirim. İsveç'te havadaki radyoaktif yük azalmaya devam etmiş. Buna karşılık topraktaki miktar artmış.

Ama daha önce arkadaşıma telefon etmeliydim. Az önce kardeşimle ilgili öğrendiğimi ona söyledim. Ah, iyi, dedi. Çok iyi. Yakınsınız herhalde ? – Benim tam tersimdir, dedim. Yakınız. – Bana, şimdi elimdeki tohumları ne yapmayı düşündüğümü sordu; ben de: Bir bilseydim! dedim. – Yarılanma ömrü konusunda uzman kesilmemiz gerekecek bu gidişle, dedi. Mesela sesyumun hangi yarılanma ömründe çözüldüğünden haberin var mı? Ya da strontyumun? – Bunu

bize daha bildireceklerdir, dedim. Öyle nükleidler varmış ki kahrolası yarılanma ömürleri için yüz bin yıl gerekiyormuş. - Bunun üzerine, utanmazca, sence de değil mi? dedi ve başka zaman beni rahatsız eden deli gülüşüyle güldü. - Yavaş yavaş, dedim ona, gülüşünü bile anlamaya başlıyorum. - Gerçeklik benim gülüşümü solluyor, bunu mu söylemek istiyorsun? diye sordu; ben de, aşağı yukarı, dedim. - Şimdi, dedi, artık her şeyi ve her problemi halledeceklerini iddia edemezler herhalde. E, bunun da iyi bir tarafı olmalı, ne dersin? Bizler tersinden düşünmeye alışmış olduğumuza göre? - Bundan o kadar emin olmazdım, dedim. Her şey ve her bir şey için teknik bir çözüm olduğu inancı hep yeniden diriliyordu. - Evet, diye karşılık verdi. Bir şey daha vardı, ben de kendimde gözlüyor muydum acaba, her saat bu kötü haberlere karşı içimde bir şeyin kızıştığını? Kendimize yönelmiş karanlık hınzırca bir sevincin? - Ne yazık ki anlıyorum bunu, dedim. - Gördün mü bak, dedi. İşte iki kişi olduk bile. Öyleyse bütün olan biteni bizim de suçluluk payımızın olması açısından değerlendirmeliydik belki de. - Biraz fazla şey beklemek olur, dedim. - Ya sorumluluğu paylaşmak? önerisini yaptı. - Demesi kolay, karşılığını verdim.

... ama o bulut bir iki dakikacık açtı
kafamı kaldırıp baktığımda
rüzgarla uçup gitmişti.

Umarım. Umarım sadece birkaç dakika, diye düşünebildim sadece, bu şarkı, bulutların "beyaz" oldu-

ğu ve şiirsellikten ve yoğunlaşmış saf su buharından oluştuğu dönemden kalma olmasına karşın. Ama şimdi, diye düşündüm, haşlanmış patatesleri soyarken, ilk olarak hangi şairin beyaz bir buluta yeniden övgü dizme cesaretini göstereceğini merak etmek garip kaçmaz. Bambaşka bir maddeden oluşan görünmez bir bulut, duygularımızı -bambaşka duygularımızı- üzerine çekmeyi üstlenmiş durumda. Ve bu bulut, diye düşündüm yine o karanlık hınzırca sevinçle, şiirin beyaz bulutunu kaldırıp arşive attı. Bir gecede, bu büyüyü ve nerdeyse bütün büyüleri bozdu.

Kızarmış patates. Omlet. Yeşil salata. Süt. "Basit yemekler en iyileridir." Nihayet, canım, senin sesin de karışıyor işe. Bu hafta içinde öğrendiklerimizi konuşmak için bir gündüz bir geceye ihtiyacımız olacak. Benden uzaklaşmak için seçtiğin anın tersliğinden dolayı suçlamayacağım seni. Senin şu an bulunduğun yerde, işittiğime göre, reaktör kazasından sonra zararlı madde emisyonu benim olduğum yerden daha yoğunmuş. Bu bizi öfkelendirmeli mi? Yatıştırmalı mı? Duygularımızın karmakarışık edilmesine izin mi vermeliyiz; daha kötüsü, duygularımızı önemsiz deyip bastırmalı mıyız? Geiger sayacının değerlerine vurulduğunda önemsiz deyip? Söylemek istediğini biliyorum. Söyleme. Yarından sonra, karar verdim, süt miktarını azaltacağım ve yeşil salatadan uzak duracağım. Bugün, içimde en küçük huzursuzluk duymadan, bir kere daha her şeyi yeme ve içme kararındayım. Daha sık ortaya çıkan bendeki o iç erk kendine iş edinip eğer ışınımlı maddeler içeri-

yorlarsa, bugünlerde yediklerimin geç sonuçlarının beni hangi yaşta yakalayacağını, bu maddelerin yarılanma ömürlerini hesaplayıp bana söylemeye başladı... İçimdeki sessiz inatçı hesap makinesi değişen değerler koydu şimdi, bense kendimi kahkaha atarken duydum, alaycı bir kahkaha. Otuz yıl mı? Ah, sevgili dostum! Yani bununla gerçekten beni korkutmayı mı düşünüyorsun? Bugünlerde, yaşlı sayılanlardan olmanın iyi yanı. Hadi samimi olarak söyle: Bugün yirmi yaşında olmak ister misin? On? Dehşetin içimdeki yansıması belirdi: Hayır, Tanrı korusun! Testin sonucu olarak benim özel düşmanıma yetti bu. Beni yemek yerken, bulaşık yıkarken rahat bıraktı. Radyodan, saatin on üç kırk beş olduğunu duydum. O an kendimi orada dikilmiş, bulaşık bezi hâlâ elimde gördüm ve avaz avaz şarkı söylerken duydum. Sevincin şarkısını. Aydınlık yüzlerle giriyoruz, yüceler yücesi, senin kutsal yurduna. Bu ne demek oluyor şimdi, diye sordum –

Bilincimin derin katmanlarından gelen bu işareti sana başka türlü açıklamam kesinlikle mümkün olmayacağından, kardeşim, daha sonra sana sormaya karar verdim, sorduğumda geçmiş olacak olan o gün narkozdan kaçta uyandığını. On üç kırk beşte olabilir mi? diyeceksin. Bekle bir. Baksana, neden olmasın. Evet. Bu olabilir. Çok uzaklarda, silik bir görüntü olarak tepende duran doktorun yüzünü algılamışsın ve belki doktor, en sonunda sen onun sorusunu anlayıncaya kadar boğazını yırtarcasına bağırmış: Beni görüyor musunuz?

Beni görebiliyor musunuz! Ve senin tüm çabana rağmen ona cevap veremeyişin, ta ki aklına, onaylamak için gözlerini açıp kapamak gelene kadar. Görüyor! denildiğini duymuşsun. Görüyorum, demiş olacaksın fısıltıyla, henüz çok kısık bir sesle, çünkü ses tellerinde, nefes boruna narkozdan dolayı sokmak zorunda kaldıkları tüpün neden olduğu yaralar kalmıştır; ama iyileşir. Evet, diyebileceksin giderek daha anlaşılır bir sesle, sonunda benim telefonda seni duyabileceğim bir yükseklikte, hatta yarın diyeceksin bunu: Görüyorum. Ve "görmek" kelimesi günlerce, çok yönlü ve kapsamlı tüm anlamıyla bizim için yeniden önem kazanacak.

Bir gün. Bir gün bin yıl gibidir. Bin yıl bir gün gibidir. Nereden biliyorlardı eskiler? Maddenin en küçük parçacıkları, serbest bırakılmış durumlarıyla bizi, en küçük zaman parçacıklarını daha özenli kullanmaya zorluyorlar. Artık yoruldum ama ben, dediğimi duydum kendime. Uzanmam gerek şimdi kesinlikle. Kontrolden çıkmış reaktörün çevresindeki yerleşim bölgelerinden ilk boşaltma çalışmalarına cumartesi günü başlandığını ve birkaç saat içinde bitirilmiş olacağını da duymak istemiyordum artık. Bu görüntüleri o öğlen gözümün önüne getirmek de istemiyordum."Boşaltma çalışmaları", kardeşim, bu da ömrümüz boyunca kendi yaşadıklarımızın parçası olacak kelimelerden. Görüntü ve duygu akışı burda kaynaşmış olarak beyin içi bağlantı yollarına kazınmış. Nihayet yatağa uzandığımda, o inatçı görüntüden, kafanda sargılar, damarlarında hortumlarla öylece yatı-

şının görüntüsünden kurtulmak istedim. Başlayacak ağrıları da düşünmek istemedim; susuzluğunu. Kazınmış kafanı karşımda gördüm, çocuk sayılırdın o zaman, unutulmaz bir görüntü, Mecklenburg'taki kasabanın, birlikte yattığımız ve tifüs ateşinin ardından ikimizin de saçlarının döküldüğü tifüs hastanesinde.

Şimdi uyumak istiyorum. Bir şeylerle oyalanmak istiyorum, okumak olsun. Çevreme bakındım yatağımdan kalkmadan ve böyle bir günde okumak isteyeceğim kitap henüz yazılmamış olabilir diye düşündüm. Tehlike bölgesini, diye geçiverdi aklımdan, tam da otuz kilometrelik çemberin içine kim koyuyor? Niçin otuz? Niçin hep bu yuvarlak çift sayılar? Niçin yirmi dokuz değil? Ya da otuz üç? Bu, bizim hesabımızın tutmadığının itirafı olabilir mi? Doğanın ve doğa karşıtının bizim ondalık sistemimize göre davranmadığının? Bu en yakın bölgenin dışında ciddi bir tehlike bulunmuyormuş. Ya insanların bu ciddi tehlikeye ne kadar süre maruz bırakılabileceklerine kim karar veriyor? Maruz kalabileceklerine? Ya da kalmak zorunda olduklarına? Kim, kardeşim, içinde yaşayacağımız tehlike sınırlarını belirliyor?

Düşünebildiğim ve duyumsayabildiğim her şey düzyazının kenarlarından taştı.

Beynimizin çalıştığı biçimde yazamayız. Beyinden sinir bağlantılarını izleyerek yazmakta olan ele giden yolda kaçınılmaz görünen yitimi kabullenmeye başlamış olabilir miyim - bu yitim o öğlen yine belir-

gin biçimde bilincime çıktı. Dolaysızlıkta, dolulukta, kesinlikte, açıklıkta ve adını koyamadığım, hatta belki sezinleyemediğim bir dizi farklı nitelikte yitim. Gerekeni yapmadığımız zaman feda etmek zorunda kaldıklarımızla karşılaştırıldığında önemsiz gibi görünen başka yitimler gibi bu tür yitimleri de umursamayacağım koşullar düşünebildim.

Olabilecekleri düşünme yetimi, düğmesine basıp kapatabilmeyi istedim. Bizi ve kendilerini tehdit eden tehlikeleri ortaya çıkartanlar, diye düşündüm, bu yeteneğe sahiptirler herhalde.

Yoksa bir şeyi kapatmalarına gerek mi yok; onların beyinlerinde, biz diğerlerinin peşini bırakmayan sezinlerin yerinde bir kör nokta mı var? Bu noktanın, sözgelimi iştah, denge, ısı ayarlaması, kan dolaşımı, solunum merkezi gibi saptanabilir bir yeri yoktur belki. Yani bu kör nokta elektrik uyarımlarıyla harekete de geçirilemez, Penfield adlı bir nörologun hastalarının beyin kıvrımlarından akım geçirerek onların anımsama izlerini canlandırdığı biçimde. Sesleri. Renkleri. Geçmişten bir kokuyu. Tüm incelikleriyle bir orkestra bestesini... Yani bu yolla, diye düşündüm sıkıntıyla (öyle ya, öğrenmeye açığız, kardeşim!), bir insanoğlunun, belli bir süre -yirmi yıl mı? yirmi beş yıl mı?bellek kapasitesini "ağzına kadar" doldurma hedefine yönelip normal, hatta çok zengin bir insan yaşamı sürmesi sağlanabilir. Böylece bu varlıklar onlara biçilen yazgıya bağlanabilirler ya da bu yazgıya terk edilebilirler: Herhangi bir aygıt çarkındaki, bir yeraltı füze istasyonundaki, bir uzay ge-

misindeki ıssız bir varoluşa. Ve bir uzman onları, haz aldıkları akım aralığında anımsatma akımına bağlayacaktır. Sevgi. Düşmanlık. Başarı. Koyverme. Nezaket. Çatışmalar. Doğal güzellik – hepsini, yaşayabildikleri kadar yoğun, tekrar tekrar yaşayabileceklerdir. "Gerçek" varoluşlarında duyacakları öldürücü iç sıkıntısına kurban gitmeyeceklerdir belki. Böyle bir yaşam sürmektense ölmeyi yeğleme, belki baskın gelmeyecektir. Beyinleri onların arkasından (dil ne kadar ters düşebiliyor!) manipülatörleriyle birleşecektir. Onlar ise, en acınası objeler sınıfının örnekleri –

uygulama gücüm olsaydı kendime kesinlikle yasaklayacağım fanteziler, kardeşim, bu türden olurdu. Bunları söze dökmeye, hatta düşünmeye bile mi hakkım yok? Yüzyılımızda, düşüncede kurulan teknik bir fanteziyle onun gerçekleştirilmesi arasında sadece incecik bir duvar mı var?

Ama kendimizi suçlayacağımız, benim kendimi suçlayacağım günahlar başka türden. Gereğinden fazla söylediğimiz doğru değil – gereğinden az söyledik ve söylediğimiz az şeyi de fazla çekingen ve iş işten geçtikten sonra. Peki niçin? Basitlikler yüzünden. Güvensizlikten. Korkudan. Umut eksikliğinden. Ve, bunu ileri sürmek garip kaçsa da: umut yüzünden. İnsanı felç eden çaresizlik duygusuyla aynı sonucu hazırlayan aldatıcı umut.

Öldürmeyle buluş yapma arasındaki bağlantının tarım evresinden beri bizi hiç bırakmamış olduğunu

okuyorum. Kabil, bir çiftçi ve buluşçu mu öyleyse? Uygarlığın kurucusu mu? Beyinlerin gelişimini hızlandıran ayıklamanın kullandığı baş aracın, türdeşlerine karşı savaşan, yendiği grupları yok eden insan olduğu varsayımını çürütmek kolay değil miymiş? Saldırganlıklarını kıyasıya kendi türdeşlerine yönelten mutantlar (bunlar çoğu hayvan türünde zararlı olduğu için ayıklanmış), zekasıyla düşmanlarına göre üstün konumdaki "hayvanların kralı" söz konusu olunca, evrimin sürmesini mi sağlıyormuş? Kendi türü içinde nüfus fazlalığını önlemeye yarayan bir öldürme miymiş? Sınırlı öldürme biyolojik bakımdan kabul edilebilir miymiş? Böylece insan kendinin düşmanı mı olmuş?

Kitabı kenara koydum ve bir dergiye uzandım. Dergide, birinin beni korkutmama kaygısı taşımadan okumamı tavsiye ettiği bir makale. Şu anda burada olmayan, özellikle de bugün olması gerektiği yerde bile olmayan birinin; burda olacağına uzak yerlerde, rastlantı sonucu (sözde rastlantı!) daha kuvvetli ışınıma maruz kalan birinin; işte size, bugünlerde kısa süreli ayrılıklardan bile kaçınmanın yerinde olacağını gösteren yeni bir delil. Ona kızmıştım, ama gene de telefon etmek istemedim, tutukluğunu hemen fark etmesin diye değiştirmeyi beceremeyeceğim sesimin kendisini huzursuz etmemesi için. (Bir cümlede dört kere "olumsuz".) Bundan kârı, benim şimdi, korunmasız ve hâlâ öfke içinde, bu makaleyi kendi başıma okuyacak olmamdı, hüzünlü bir cesaret veya mazoşizm nöbeti içinde; başlığı yeterince yüreklendi-

riciydi çünkü, şöyle diyordu: *Star Wars*'ın Bilim adamları. Makaleden duyduğum korkunun haklı olduğu çok çabuk ortaya çıktı, ayrıca bu korku makalenin söz ettiği ve onların yerel dillerinde *starwarriors* olarak adlandırdığı genç bilim adamlarından korkuya dönüştü daha sonra. İçimde şimdilik görmezden gelebildiğim bir sinyale yol açan bir kelime. Son derece yetenekli, dürtülerin, korkarım beyinlerinin belli merkezlerinin hiper aktivitesinden kaynaklanan dürtülerin etkisiyle kendilerini şeytana değil (ah, kardeşim! Şu bizim eski şeytan! Hâlâ olsaydı!) teknik bir problemin büyüsüne adayan gencecik adamlar. Gerçeğin, az önce kendime yasakladığım fantezileri çoktan aşmış olduğunun bilincine ancak yavaş yavaş, onların haklarında anlatılanları izleyerek yaşamları hakkında bir fikir edindiğimde vardım: Öyle ya, bunlar dünyadan yalıtılmış bir istasyonda yaşayan insanlardı, kadınsız, çocuksuz, arkadaşsız, işlerinin dışında başka eğlenceleri olmayan, en katı güvenlik ve gizlilik kuralları altında; ama bunların, elektrikle uyarılan anımsamaların oluşturduğu yaşam yedeğine ihtiyaçları yoktu. Ne kadar safım hâlâ! Galiba bütün ihtiyaç duydukları, onların duygu yaşamlarını soğuran sahte bir bağlanmaydı. Aman efendim, problem yok, no problem. Bilgisayar ne güne duruyor. Oraya, Yıldız Savaşları Deneyliği'ne ulaştıklarında ("götürüldüklerinde" demeye dilim varmıyor) onlar için iş işten geçmiş oluyordur belki. Babalarını tanımıyorlar, ne de annelerini, diye okudum. Ne erkek ne kız kardeş. Ne kadın ne çocuk (orda kadın yok, kardeş yü-

reği! Bu iç sıkıcı gerçek, genç insanların bilgisayar sevgisinin nedeni midir? Ya da sonucu?). Onların tek bildiği, bu zinde beyinli, sol beyin yarıları dinlenmeden, gece gündüz çalışan yarı çocukların tek bildiği, makineleri. Sevdikleri sevgili bilgisayarları. Kürek çeken bir kölenin küreğine bağlanabileceği kadar bağlı oldukları bilgisayarları. Besinleri: Yer fıstığı sürülmüş ekmek dilimleri. Domates ketçaplı hamburgerler. Buzdolabından kola. Onların bildikleri, nükleer güdümlü röntgen lazerini gerçekleştirmek hedefi, şu gelecekteki nükleer silahlı çatışmaları uzaya kaydırarak Amerika'yı bütünüyle güvenli kılma fantezisinin baş öğesi olan lazeri. -(Neci bunlar: Hepimizin çok iyi tanıdığı bir mitos olan, "gerçek" tutkusuyla dolu bilim adamının meşru mirasçıları mı? Yoksa haksız yere onun adını kullanan gayri meşru çocukları mı? Tutkuyla dolu olmak kötü bir damga mı ille de? "Alışılmış yaşam" ille de kendi başına bir değer mi?) İçimdeki sinyal güçlendi, elimden dergiyi bırakıverdim. Burada sözü edileni tanıdığım duygusu bana nereden geldi? *Starwarriors. Star wars.* Yıldızlar savaşı... Tabii! Bir keresinde, tam üç yıl olacak, ABD'nin batı kıyısında, Berkeley'de, Kaliforniya'da, sözü edilen Livermore National Laboratory'nin birkaç mil ötesinde dolup taşan bir sinema salonunda oturup önce çaresiz bir şaşkınlıkla, sonra iç sıkıntısıyla *Star Wars* filminin ikinci bölümünü izledik; hatırlamak için kendimi öyle zorlamasam filmin ismi hemen aklıma gelirdi. Tam benim arkamda oturan genç siyah kadını ve bütün salonun iyi, beyaz yıldız savaşçıları-

nın kötülere, siyahlara karşı yürüttüğü uzay çarpışmalarına fanatik bir şekilde katılımlarını düşünmem yeterliydi. Arkamdakinin, genç siyah kadının, olayların doruk noktalarından birinde tiz sesiyle nasıl bağırdığını hâlâ duyabiliyordum: *Kill him! Kill him!* ve aklıma geldi: Kullanılan silahlar ışın silahlarıydı ve bu iki filmin yönetmeninin, tabii bu filmler sayesinde inanılmaz zengin olmuştu (*The Return of the Jedi*, evet filmin ismi buydu), Livermore'daki *starwarrior*'larla görüştüğünü düşündüm kendi kendime; ya da bunların filmcilerle. Ve hepsinin birlikte politikacılarla... Ve şunu kavradım: Amerika'nın en iyi beyinlerinden birkaçını böyle biraraya getiren "güvenlik" hayaleti değildi – hayır: ölümün girdabı, hiçliğin olanaklılığıydı.

Saplantıya tutulmuş gibi okumaya yeniden başladığım haberin Faust'unun adı Peter Hagelstein'mış demek, Frankenstein değil. Gretchen'in adı: Josie – Josephine Stein. Peter koşucu, yüzücü, piyano ve flüt çalıyor, Fransız edebiyatını seviyor, uykusuzluk çekiyor ve bunalım yaşıyor ve günlük yaşamla uyum sağlayamıyor. Günde on dört, on beş saat çalışıyor, "haftada yedi gün". Bilimsel amaçlarla röntgen lazerini bularak Nobel ödülüne kavuşma hedefi Livermore'da başka bir şeye yöneltiliyor. Bombalardan nefret ediyor aslında, Faust'umuz Hagelstein. Gretchen'imiz Josie bu nefreti kararlılıkla destekliyor. Livermore'un kapısında görünen göstericilere katılmaya başlıyor. Faust'umuz Hagelstein, yorgunluk ve kontrolsüzlük içinde olduğu bir anında dahice fikirle-

rinden birini ağzından kaçırıveriyor: tek bir bomba kullanarak bir röntgen lazerinin oluşmasını sağlayan iki ayrı düzeneği çalıştırmak. Bunun üzerine politik baskıyla onun ayrıntılı bir hesaplama yapmasını sağlıyorlar. Aslında istemediği bir şey. Josie tepki gösteriyor. Sonra Peter'den ayrılıyor. Onun başkalarınkinden üstün olduğu görülen deneyi 1980'de yapılmış. Ve 1983'te biz dünyadan habersiz o sinema salonunda oturmuşuz.

Bilgi değil ün kazanmak isteyen bir Faust. Ona bağlanarak yok olmak yerine onun ruhunu kurtarmak isteyen bir Gretchen... Yeni Faust - Gretchen çeşitlemesi üzerine ilerde düşünürüm. Daha önceki bazı durumlarda yaşadığım gibi içimde, yayılma eğiliminde olan bir üşüme duygusu algıladım. İçten içe ölüm düşkünü olan insanlara karşı bildiğim bir çare yok. Fareler. Yine o farelerin görüntüsü, haz merkezlerini bir düğmeye basarak uyarmaları öğretilmiş farelerin. Onlar düğmeye bağlılar. Bas, bas, bas. Açlık, susuzluk, ölüp gitme tehlikesine yaklaşa yaklaşa.

Biz insanlarda evrim hangi kavşakta yanlış yöne saptı da arzu doyurumunu, yıkma dürtüsüyle kenetledik. Ya da, başka türlü sorulursa, hangi korku bu genç adamları, biz normal insanların "yaşam" dediği şeyden böylesine dayanıklı bir perdeyle ayırıyor. Kendilerini "serbest kılmak"tansa atomu serbest kılmayı yeğleyecekleri kadar büyük bir korku olmalı bu... Benim sorumluluğumun nerede yattığı sorusuyla uğraştı durdu yine uykum, kelimelerimin ne kadar çaba harcıyor görünseler de tanımak istemedik-

leri, tanımamaları gereken kör noktanın çevresinde-

Sen, kardeşim, ameliyat sonrası ilk uykunda gördüğün düşte düşüyor, düşüyor, düşüyordun - yükseklerden, durdurulmaz gibiydin. Ve ardından, korkuyla beklediğin gibi yere çarpıp parçalanmadın, dev bir saman yığınının içine indin. Eski atalarımızın, ağaçların üstünde yaşayan primatların düşme korkusu içimize işlemiş. Bu bizim en erken çocukluk korkumuz, korkunun kendisi ve bu korkunun o gün sende yeniden açığa çıkmasını anlamak zor değil. Ben ise düşümde büyükannemiz ve büyükbabamızla birlikteydim, içinde neredeyse sadece ağaç yataklar bulunan dar bir odada, ben büyükannemiz Marie'nin yanında bir yatak kenarına oturmuş ve kolumu onun omzuna koymuştum, çünkü kocası, büyükbabamız Gottlieb az önce ölmüş, ama o pek üzgün görünmüyordu ("gerçekte" ondan önce ölmüştü anımsarsan) ve ölmüş olan büyükbaba bir şekilde yine oradaydı ve diğer büyükannemizle büyükbabamız karşımızda oturuyordu ve büyükbabamız Gottlieb'in emekli maaşının en son ne kadar olabileceğinden söz ediyorduk, büyükannemiz Marie ise sessizce: En yüksek emekli maaşı, yüz otuz mark, dedi. Ben çok üzüntülüydüm, ama hem anne hem baba tarafımızdan büyükannemizle büyükbabamız odadalardı, yaşamlarında birbirlerine bu kadar yakın olmamalarına karşın, sakin ve güven verici bir hava vardı ve ben kendimi onların yanında esenlikte hissediyordum, beni koruyor, kolluyorlardı, uyandığımda ise şunu düşündüm:

Bana, hepimizin öleceğini ve bunu kabullenebileceğimizi söylemek istediler. Çok kısa bir süre için bir gerçeği algıladım, yaşamımız böylesi basit gerçeklere doğru akıp gidiyordu ve büyükanne ve babalarıma karşı minnet duydum ve soyumuzdaki, benden ve onlardan önce yaşamın zorluklarından geçmiş bütün ana babalara karşı, ama bu duygu çok çabuk kayboldu, ikindi kahvemi yaptım, içtim, reaktör felaketinden dolayı şu ana kadar iki ölüden fazla can kaybı olmadığı bilgisini edindim, bu sayılara karşı nerdeyse alaycı bir kuşku duyan sesleri duydum ve bu sayıları gerçekçi bulmak isteyen başka sesleri.

Japon barış çiçeklerini kışı geçirmelerini istediğim saksılardan alıp sonunda tarha dikmek bana birden ertelenemez bir iş gibi geldi. Gece donları artık beklenmezdi; geçen yıl bana tohumlarla birlikte aktarıldığına göre, bitkiyi zor şartlara alıştırmak gerekiyordu, böylece bizim iklimimizde de varlık gösterebilirdi. Bu bitkiyi bir Japon asker Japonya'nın Burma'ya karşı yaptığı savaştan yurduna getirmiş, bunu bir barış simgesi olarak dikmiş, geçen zaman içinde bu bitki bütün Japonya'ya yayılmış; Avrupa'da da yayılması isteniyormuş. Fideleri özenle çiçek tarhındaki boş bölüme diktim, bu deney bitkisine karşı benim sorumluluğumun bilincindeydim. (Onlardan yalnız biri bu soğuk güze kadar yaşayabildi. Onun tohumlarından saksılarda, yine onun gibi korunaklı bir çevrede kışı geçirebilecek yavrular yetiştirmeye –

doğal

bir olay olarak, umarım haklıyımdır, şu anda bedeni-

nin herhangi bir derinliğinde, kardeşim, daha kullanıma verilmemiş iyileştirici kuvvetler üretiliyor ve en çok ihtiyacı olan bölgelere gönderiliyor. Bu bölgenin ille de başın olması, şu anda belki balkımaya başlayan yaran olması gerekmiyor. Düşünmeye başladığını sanmıyorum. Düşünmeyle dilin birbirine kenetli olduğu merkez henüz alaca karanlıkta olmalı. İnsan altı primatlarda çoğunlukla orta beyin –

Birden güçlü bir hareket etme dürtüsü sezinledim, yine ahıra gittim, bisikleti çıkardım, antrenmansız olmama karşın sıkı pedal basarak transformatör yuvasına kadar olan küçük dikliği aştım, kalp çarpıntılarını, nabzın yükselmesini hissetmekten memnundum, sonra da ince katran yolda roket hızıyla komşu köye doğru atıldım. Bu yıl sağda ve solda, göz alabildiğine hasat olacağını gördüm, gözüm olgun tahıl tanelerinin alacalı renklerine bakmaya doymayacaktı, geçirmekle kalmayıp saati saatine yaşamam gereken bugün o zaman anı olacaktı. Köyün yan mahallesinde cadde üzerinde sadece çocuklar gördüm, arkamdan bana sesleniyorlardı, dönüp bakmadım, bu sapa köyden bisikletle bir yabancının geçtiği seyrek olur. Köyden çıkış levhasını geçtiğim anda hemen üzerimde, bana öyle geldi, jetlerin ilki hız duvarını deldi; buna alışmak elimde olmadığından yine iliklerime kadar irkildim, yakınlardaki yeni hava alanına bağlı jet birliği talimini yaparken bir yandan başımı öne eğip bir yandan da ormanın korumasına ulaşmak için olabildiğince hızla yoluma devam ettim. Savaşın son günlerinden

beri, makineli tüfek ateşiyle doğrudan benim üzerime pike yapan uçaklardan duyduğum korkunun beni hiç terk etmeyeceğini çoktan kabullendim, tere batmış durumda orman kıyısına ulaştım, yoldan sağa saptım ve bütün dikkatimi vermemi gerektiren engebeli ince patikada ilerleyerek sağ yanında bizim taş dansımızın bulunduğu yere kadar gittim. Bisikleti yolun kenarına yatırdım ve kırk, elli metreyi, tartan orman zemini üzerinde yürüdüm. Taşlar ordaydı. Düzenli bir daire içinde, yaşlı kayınağaçları altında, dikine oturtulmuş dokuz doğal arazi taşıydı bunlar – daha sonra, yazın göbeğinde, yaprakların tam geliştiği dönemde yeşil bir alacalığa bürünecekler; kayınlar yeşillerini daha yeni yeni verdiklerinden benim alışık olmadığım az süzülmüş bir ışık içindeler şimdi. Buraya neden tekrar tekrar döndüğümüzün, taşların çizdiği dairenin kenarına veya ortasına geçtiğimizin bilincindeyiz: Gizi arıyoruz. Bu taşlar buraya en eski karanlık çağlarda dikilmiş olmasalar bile ("... orta beyindeki boz maddeli merkez oyukta gizlenmiş..."), sonraki yüzyıllarda dikilmiş olsalar bile – bunu bilmek istemiyoruz. Düşüncelerimizde, çok eski ataların bu taşları ve bu örnekte duruşlarını tam bu noktada, kendi türlerinin diğer varlıklardan üstünlüğüne, hatta genel için örnek oluşturduklarına olan inançlarını pekiştirmelerine hizmet eden törenlerini – kanlı törenler mi? kansız törenler mi? – yapmak için kullandıklarını canlandırıyoruz. Başkalarını bizden ayırmaya hizmet eden kendi törenlerimizi ve kendi mimari eserlerimizi göz önüne alınca bu davra-

nışa "yabanıl" demekten vazgeçtik. Burada dans ettiğini, araştırma yaptığını, kurban kestiğini düşüncemizde canlandırabildiğimiz o kavim üyelerinin beyinleri bizimkilerden daha ilkel değildi. Homo sapiense geçişi bugün artık kimse "sıçrama" olarak göstermiyor. Yaklaşık yüz bin yıl boyunca beyin büyüklüğü, ondan beklenen verimle korkunç bir oransızlık içinde oldu. Hayvanlar dünyasından atılmış olan bu erken insanlar, üstün düzeye gelmiş, çok çok etkin sinir sisteminin zorlaması altındaki bu varlıklar, bu zorlamayı kendileri için olumlu bir özelliğe dönüştürmek zorundaydılar: kendini insan kılma saplantısına. Çevre halkı bugün bu alana "Kuru Han" diyor, yakından geçen ve eski Kuzey Almanya Tuz Yolu'ndan Polonya'ya giden ve burada konaklayan gezgin tüccarlar döneminden kalma bir isim, bu handa içecek bir şey sunulmadığı için kuru bir konaklama yapıldığını belirten –

Beynin azgınca büyümesi, homo sapiensin atalarına tarih öncesindeki uzun bir dönem boyunca destek olduğu kadar engel de olmuş olmalıdır. O taşlar, kardeşim, o danslar ve törenler onların bir kültür aygıtı geliştirmelerine, kendi insan oluşlarını yükleyebilecekleri biçimler geliştirmelerine destek sağlamışlardır. Bu biçimlere biz gelenek –

Taş dansının olduğu yer çok sessizdi, orda uzun süre durdum, taşların en büyüğüne yaslandım ve kendimi burada beni saran görüntülere bıraktım. Ormanda güçlü bir bahar kokusu vardı. Kokuların tarif edilemeye-

ceğini bilirsin. Sanırım saat aşağı yukarı, başhekimin senin yatağına geldiği ve seni uyanmış görünce ameliyatın gidişi hakkında seninle konuştuğu, ama sen henüz dikkatini toplayamadığın için söylenenleri alacak durumda olmadığın sıraydı. Onun yinelediği ısrarlı sorusu: Beni görüyorsunuz, değil mi, üzerine bu kez, onu çok memnun eden, hatta rahatlatmış görünen net, ama kısık bir "Evet!" çıkardın ağzından; doktorun, senin ağır ve isteksiz çalışan bilgi kayıt aygıtına girecek bir yol bulana kadar yinelediği açıklaması da seni rahatlattı: İnsanın değerlendirebildiği kadarıyla zararlı görülen her şeyi çıkarıp aldık.

Ormanın bahar kokusunun senin içine sıkı sıkı yerleştiğini umabilirim ancak. *Ne yapıyor çocuğum/ ne yapıyor geyiğim...* Bir parça daha yürüdüm ormanda ve ağaçların üzerinde hastalık belirtileri aradım, ama hiç bulamadım. Yapabileceğimiz tek tercihin ya radyoaktiviteyle ya da orman ölümüyle yaşamak olduğu iddiası, bir konuşmamızda, senin sert ve aşırı bulduğun görüşlere kapılmama neden olmuştu. Karşı karşıya bırakıldığımız yanlış seçeneklerden söz eden görüşlerdi bunlar. O zaman, diye konuştuğunu duydum senin, o zaman benim de konforla ilgili isteklerimi geri çekmeye hazır olmam gerekti. *Ne yapıyor çocuğum/ ne yapıyor geyiğim/ iki kere daha geleceğim son olarak.* Söyle doğru mu: Bizim kendi isteklerimiz mi getirdi bizi bu noktaya? Bir uğraşı olmayan çok büyük kısmı, saplantı halindeki yıkıcı bir hiper aktivite içinde bulunan beynimiz, giderek hızını artırarak sonunda –bugün– çılgın bir hızla dışarıya ye-

ni yeni fanteziler mi saçtı? Kendimizi frenlemekten aciz varlıklar olarak, arzularımızın hedeflerine dönüştürdüğümüz ve makine dünyamıza üretim görevi olarak aktardığımız fanteziler.

Geri dönüş, öğleden sonra çıkan rüzgara karşı daha zor oldu. Sol kolda ormanın kıyısında geyik sürüsünü otlarken gördüm, ekinin içinde. *Ne yapıyor çocuğum/ ne yapıyor geyiğim/ şimdi bir kere daha geleceğim bu son olacak.* Sonunda belleğim, bu deyişin nerede geçtiğini, kimin söylediğini ve bütün bu anımsamanın bugünün ana örüntüsüyle nasıl bağlantılı olduğunu bulup çıkardı. Kahkaha attım elimde olmadan. Sevgili küçük kardeşlerimiz. Bu masal çocukken bizleri sonsuz bir üzüntüye salmıştı ama tekrar tekrar bu masala dönmeden edemiyorduk. Kötü üvey annenin başından attığı bizler kaç kez evimizi bırakıp ormanlara kaçtık, el ele tutuşarak; ve senin su içmek istediğin çeşmeler: *Ablacığım susadım. Bildiğim bir pınar olsa, gider ve bir kere içerdim. Birinin çağıldadığını duydum galiba...,* çeşmeler bizi, sana çevirisini yaptığım mırıltılarla uyarıyordu: Sevgili kardeşim, içme. Yoksa yırtıcı bir hayvan olursun ve beni parçalarsın. Orada yüreğimi parçalayan üzüntüm başlardı hep ve kaç kez kaç kez, konuşarak susuzluğunu unutturmaya çalıştım, ama ikimiz de biliyorduk masalda ne olacağını ve bunu değiştiremezdik. Sen susuzluktan deliye dönmüştün ve son çeşmeden su içmene, ağlayıp sızlamalarla izin vermekten başka çarem kalmayıncaya kadar bir yudum su için yalvardın. Çeşme mutfağımızdaki musluktu, suyu içince, bizi uyardık-

ları gibi oldu ve sen bir geyik oldun, yeterince kötüydü bu, ama yine de bir kaplan ya da kurt olup beni parçalara ayırmandan iyiydi. Masalda anlatıldığı gibi boynuna bir tasma geçirdim ve geyik olarak seni, geçit vermeyen sık bir orman olan evimizin her yerinde gezdirdim ve iki kardeş masanın altındaki, huzur içinde yaşayabileceğimiz yuvayı bulana kadar korkudan ödümüz koptu. İnsanın ya susuz kalmak ya da yırtıcı bir hayvana dönüşmek zorunda olması kötü bir yazgıydı ve ben seni, sevgili kardeşim, çok kez suçlayarak benim de kendimi dizginleyebildiğimi söyledim; benim de, senin kadar susuz olup yine de ille su içmek zorunda olmadığımı. Ama sen ille de su içmek zorundaydın ve benim gözyaşlarıma ve yalvarmalarıma karşın, yakınımızdan geyik sürüsü geçtiğinde ormana dalmak zorundaydın, kocam olmasını istemediğim yabancı kral oğlunu bizim sığınağımıza kadar getiren de sendin, ben yalnız seni istiyordum, sevgili kardeşim, geyik olarak bile olsa; ve geceleri gözümüz açık yatar ve birbirimize fısıltıyla, bizim annemizin de aslında üvey anne olup olamayacağını sorardık; ve hiç, hiçbir zaman bizi ayırmalarına izin vermemeye yemin ettik, ama bir gece sen bana, yoksa benim, kralın kendisinin ya da herhangi birisinin ruhu duymadan kötü kıskanç üvey anneyi krala yamalayan sahte kızkardeş mi olduğumu sordun, bunun üzerine ben de bildiğimiz en güçlü ve en zor durumlarda ettiğimiz yemine başvurdum: Senin gerçek kızkardeşin değilsem düşüp öleyim. Bunun üzerine kısa bir süre sustun, sevgili kardeşim, sonra da çeki-

nerek sordun: Düşüp öldün mü? Bense hüzünle, yüreğimde hüzünle dedim ki: Hayır. – Böylece aslında kanıta hiçbir zaman gerek duymaması gereken bir şey kanıtlanmıştı. *Ne yapıyor çocuğum/ ne yapıyor geyiğim...* Ah, hüzünlü dizeye karşı bu erken duyarlılık. Doğamızın kötülüğün hizmetindeki bölümünden, cinayet ve öldürme dışında kesinlikle çıkışı olmayan arka yüzünden duyulan bu erken korku. Sahte kızkardeş ormana götürüldü, orada vahşi hayvanlar onu parçaladı; buna karşılık cadı ateşe atıldı ve inleyerek ölmesi gerekiyordu. Ve yanıp kül olunca geyik yavrusu dönüşüm geçirdi ve insan şeklini yeniden aldı. Ama iki kardeş ömürlerinin sonuna kadar mutlu yaşadılar.

Güne, son dakikasına kadar söylenecek bir şey yoktu. Yokuşu bisiklet sürerek aşamayacağım için bundan sonrasını bisikleti iterek transformatör yuvasının yanından yeniden köye vardığımda güneş ufkun iki karış üzerindeydi daha, bütün siluetler akşam yaklaştıkça daha belirginleşti, renkler daha keskinleşti. İnsan buraya gelmeden, yeşilin ne tonları olduğunu bilemez. Köy evlerinin önünde sağda ve solda, köy halkından geriye kalan yaşlı kadınlar, her biri kendi başına, gutlu ellerini koyunlarında birleştirmiş, başlarını öne eğmiş, bakışlarıyla önlerinde yerde bir noktayı belirlemiş oturuyorlardı. Benim selamıma belli belirsiz karşılık verdiler. Köy birkaç yıl sonra boşalacak mı?

Arazimizdeki iki dev ıhlamurun arasından geçerken çayırlıkta evin önünde küçük bir insan grubunun

durduğunu gördüm. Yaklaşınca bunun bir aile olduğunu anladım, adam, kadın, yetişkin sayılabilecek kızları. Şimdi çevreye bakışlarındaki, daha sonra bahçe tarafına yönelişlerindeki tavırlarından bir şey aradıklarını ve burada bulunmaktan duydukları ve bastırmaları gereken bir rahatsızlık içinde olduklarını fark ettim. Bisikleti ahır duvarına yasladım ve onların ardından çayıra gittim. Bir şey mi istediklerini sordum, irkilmişçesine arkalarına döndüler, adam az şaşkın -ellisinde tahmin ettim- o zamanlar, Kırkbeş'te, mülteci olarak annesi ve kardeşleriyle bu evin bir odasında oturduğu açıklamasını yaptı bana. Evet: Bu ev olmalı, diye yineledi sorarcasına, sanki onu onaylayabilirmişim gibi: arazi böyleydi, az yüksek. Ihlamurlar. Bir verandaya giden, sağında ve solunda kenar duvarlarıyla taş merdiven... Bir de köy, bundan çok emindi, köy de buydu. O zamanlar çocuktu tabii, ama bazı şeyler zihnine çıkmamacasına yer etmişti ve oturdukları yer kıyıdan çok uzakta olmadığından kızlarına her şeyi göstermek için nihayet yola düşmüşlerdi. Açıkçası buraya gelmek için başka bir nedeni daha vardı. Kızkardeşinin, o zamanlar tifüsten öldüğünde bu araziye gömüldüğünü sanıyordu. O zamanlar hepsi tifüslüydü tabii. - Evet, dedim, bu doğru. Bunu biliyorum. Savaş sonrası dönemde tifüsü tanık gösteren herkesi anlayışla karşılardım gerçi, ama bu adamdan biraz huzursuz oldum. Küçük kızkardeşinin kemiklerini bizim arazimizde bulacağını sanına hakkını nereden alıyordu; bunu bana söylemek nereden aklına geliyordu. Burada kırk yıl önce

kimlerin, bir örtüye sarılmış ya da bir mukavva kutuya tıkılıvermiş olarak gömüldüğünü kesinlikle bilmek istemiyordum, bilmek istemiyordum kızkardeşinin adının Anneliese olduğunu, daha üç yaşını doldurmamış olduğunu ve yiyecek bir şeyleri olmadığını, bu öyküleri biliyorum, ben de içindeydim; sen, kardeşim, H.'daki, benim senden önce kaldırıldığım tifüs hastanesinde zayıflıktan iskelete dönmüştün, koridordan aşağıya senin odana kadar otuz adımı gidecek duruma geldiğimde seni neredeyse tanımamıştım, şimdi bu zeytuni pardösülü adam kızkardeşi Anneliese'yle benim başımı ağrıtmasın, buraya sakin sakin uyumaya geldim, açlıktan ölen küçük kızların nasıl göründüğünü bilmek istemiyorum. Onları kesinlikle dinlemek niyetinde değildim. Birden, görünüşte kendisinin de beklemediği şekilde anılara, duygusallığa kapılan adamın sözünü neredeyse kabalık ederek kestim. Ona mezarlığın çok yakında olduğunu, en çok yüz metre ilerde olduğunu ve bir çocuğun oraya değil rahibin özel arazisine gömülmüş olabilmesinin akla bile getirilmemesi gerektiğini söyledim. Adamın tereddüte düşmesini sağlamıştım. Öyle diyorsanız, dedi; peki, belki kendisine sorabilecekleri bir rahip var mıydı hâlâ. Hayır, dedim, kilise gerçi bir tarihi eserdi, ama çalışan bir Tanrı evi değildi artık, rahip gencecik biriydi ve komşu köyde oturuyordu, Kırkbeş'le ilgili olarak ona bir şeyler söyleyebilecek pek kimse yoktu. Kızkardeşini düşünseydi kırk yıl beklemesine gerek yoktu, diye geçirdim aklımdan, aynı anda, bu adamın yaşamında, açlıktan ölen

kızkardeşinin yüzünün ve küçük bedeninin birden yeniden göründüğü bir tür boşluğun ortaya çıkmış olabileceğini anladım. Ama bu konuda ona yardım edemedim ve üç kişilik küçük grup, mezarlık yönüne doğru uzaklaşarak beni rahatlattı. Geriye döndüm ve karşımda evi gördüm, güneş çatının arkasına kaymış olduğundan ışık karşıdan vuruyordu; o zamana kadar hemen hemen her zaman bana dostça görünen yüzünü buruşturduğunu gördüm evin. Anlık kapıldığım duyguları izleme alışkanlığını bıraktığım için, gerçekte tiksindirici olan bu duyguyu, fazla yorgunluk, ruhsal bir bitkinlik olarak açıkladım ve duraksamadan eve girdim. Ama bu anı artık unutamazdım, her kabuğun çatlayarak yarılabileceğini ve yarıklardan dışarı canavarların boşalabileceğini çoktandır bilsem de. Ön cepheyi tutan desteklerin zaman zaman yıkılmayı ihmal etmediğini, uzayıp giden yolların birdenbire dipsizliklere inmeyi sevdiğini bilsem de.

Ne yazık ki, diye düşündüm, evde ordan oraya dolaşmaya başlarken, ne yazık ki çocukluğumun ilk dönemleri, benim içinde bulunduğum durumla dünyanın gidişinin bir uyum içinde olduğu inancını yerleştirmeye yönelikti ve pencereden gözlerimle taradığım arazinin herhangi bir yerinde belki gerçekten gömülü yatan küçük kızkardeş açlık yüzünden tifüse kolay yem olduğunda ben en zor kısmı atlatmıştım, öykü gerçi parçalara bölünmüştü, kenarların nasıl birleştirileceğini görmüyordum, ama, belki patates ve süt için çalışabilecek kadar büyük olduğumdan tifüs bende, güçten düşmüş bir beden bulamadı ve öl-

dürücü türden değildi – sende de değildi, kardeşim. O zaman ve daha sonra ve daha önce bazı zamanlar şansımız vardı ve bunun bir mutluluk hakkı nedeni olmayacağını bilsem de, öyle görünüyor ki, –

ve ameliyatının mutlu biteceğine kesinlikle inanabileceğini sana söylerken seni aldatmış değilim bu yüzden. Aldatmadım ve gerçeği de tam olarak söylemedim. Ama benim tutkuyla sarıldığım çelişkim, benim öfkem, senin kendi yaşamının ardından bakıp onun sana getirebileceği her şeyi getirdiğini, artık sadece yinelemeler olacağını söylemeye başladığında duyduğum öfke, bir noktada kesinlikle hakikiydi. İşte o zaman, öfkeli ve inançlı, en gizli düşüncelerime verip –

şimdi zeytuni pardösülü adamın karısına verip veriştirdiğim gibi; giderlerken kadın, kim bilir kızkardeşin nelerden kurtuldu, demişti. Eğer bu arazide bulunuyorsa, öncelikle yaşlı ceviz ağacının altında yattığını sandığım Anneliese bugün kırk dört yaşında olacaktı; ve ben ona kafamdan bir yaşam uydurmaya başladım, bir yandan da evde enerji harcanan kaç yer olduğunu sayıyordum, çok fazla yer olduğu sonucuna vardım ve enerji tüketimimizi nasıl epeyce düşüreceğimiz konusunda düşünceler geliştirdim. Koltuğumun altında ordan oraya yanımda taşıdığım küçük radyo pilliydi. Radyo, ben çatı katında pencereden pencereye giderken ve insanın hiç bıkmayacağı benzersiz manzaraları içime çekerken bana, Kiev'de annelerin ya da büyükannelerin, çocuklarıyla birlikte kenti terk ettiklerini bildirdi ve

ben bu çocukların, bir zamanlar, onların gözünde çok eski bir zamanda, şehirlerinden geçmiş olan savaşla ilgili öğrenmiş olabilecekleri her şeye karşın kendilerine bir zarar gelmeyeceği duygusunu yeniden geliştirebilmiş çocuklar olduklarını, şimdi ise, onlar bunu henüz bilmese de, birkaçının yaşamını – daha kötüsünden sakınmak isteğiyle sayıyı düşüncemde bile olabildiğince düşük tutuyordum – kör bir rastlantının sonuçları belirleyecek, diye düşündüm elimde olmadan.

Rastlantıya terk edilmiş olmaya neden dayanamıyoruz. Öğleden önceki mektupları okumak için nihayet çalışma masasına oturdum, aralarında, titrek yazısıyla bana Londra'dan yazan ve kendisini görmeyi çok istediğim, yaşı seksenin üstündeki kadının mektubu da vardı – kendisini görmek isteği, ikimizin de "tükenme" dediğimiz hastalığı uzadıkça bende uyanan kuşkulara kendimi fazla kaptırmamaya çalışarak içimde beslediğim bir dilek. Yaşlılık korkusu mu? diye yazmıştı, yoğunluğun, yaşam sevincinin, takatin azalmasından mı korku? Ama bunların aptalca düşünceler olduğunu görmeliydik. Kendini, çalışmanın, yorulmanın, dinlenmenin rıtmine bırakmak ve içimizdeki doğadan gelen, yenileme çabası içindeki güçlere güvenmek ne kadar daha yerindeydi. Yeniden doğuş çabası içindeki güçler.

Ne söz. Sen de dinliyor musun, kardeşim: Yeniden doğuş. Evet, benim de bu tür sözler kullandığım ve onları bir anlama bağladığım zamanları çok iyi anımsayabiliyordum. Kısa, keskin bir özlem acısı bü-

tün bu zamanı, içine düştüğü uçurumuyla birlikte önüme serdi. Bir ara -belki bir anda değil, belki kesin olarak ilk bugün- bizim hayat ağımızı belli bazı tutamaklara bağlayan halatların koptuğunu kavradım. Sadece emniyet değil, köstek de denilebilecek halatlar bunlar. Bizden öncekiler her zaman onlara bağlı olabiliyordu; bizden sonrakiler halatları kestiler ve kendilerini bağlardan kurtulmuş, istediklerini yapıp yapmamakta serbest görüyorlar. Bizler artık o bağlara hiç güvenemezdik, ama onlardan da, hasret duymak biçiminde bile olsa, hiçbir zaman tam kurtulamazdık. Kendisinin Yahudi olması rastlantısı, diye yazıyordu bana Londralı mektup arkadaşım, Hitler yönetiminde onu Berlin'den koparmıştı. Bu kararı gönüllü olarak kendisi vermezdi: Çalışma ve arkadaş çevresine derinden bağlı olan, dostluğa, sıcaklığa, başkalarının onayına öylesine düşkün olan kendisi. Bir doktorun, bir psikoloğun yabancı bir dil ortamında hali ne olurdu. Olaylar da onun önceden gördüğü biçimde gelismişti: Ondan sonra hiçbir yerin yerlisi olmamıştı. Ama o zamandan beri yaşamının her anı, onu gücünün sınırına getirecek kadar yüklenip durmuştu ona, her iki yılda bir kendine yeni bir çalışma alanı bulmak zorunda kalmıştı. Ve onu yaklaşık yarım yüzyıl önce sürgüne atan uğursuzluk, onun uzun yaşamı içinde yavaş yavaş onun için mutlu bir alınyazısına dönüşmüştü.

Kendisi, diye düşündüm, tek başına kendisi dönüştürdü uğursuzluğu. Bizim yıkma isteğimizin kö-

kenlerini ararken aklıma, onun rafta okunmayı bekleyen insan eli hakkındaki kitabına da –

Senin ellerini, kardeşim, ezbere biliyorum, her an gözümün önüne getirebilirim onları. Düşüncemden, şimdi zayıflayıp kemikleneceksi ve tarifi zor bir biçimde yaşlanacakları geçiyor. Ellerinin örtünün üstünde duruşunu bildiğimi sanıyorum, başın sargılara bürünmüş, hasta, korumasız, baygın olduğu için, ellerin seni tanıtacak tek şey. Pek sık koymuşuzdur ellerimizi yanyana bir parça kağıt üzerine, sen sağını, ben solumu; ve her birimiz serbest elindeki bir kalemle ellerimizin şeklini kağıda geçmişizdir. Büyüklük olarak senin ellerin zamanla benimkilere yetişti, ama dış çizgileri öylesine farklı kaldı ki, elimizden bizim farklı karakter ve –

İnsan eli, diye yazıyordu kitabın bir yerinde, son derece anlamlı çizgiler örgüsünü geliştirmesiyle sözgelimi insansı maymununkinden ayrılıyormuş. Bireysel özellikler göstermeyen, hepsinde el ayasındaki tipik çapraz "maymun izi"nin şekillendirdiği maymun eli resimlerine baktım yeniden, ilk seferinde olduğu gibi hayranlık duyarak – sanki maymun, insanlaşması sonuçsuz kalan bir yaratık olarak, yasa tutulmuş gibi, benim yeniden hüzne kapılmama yol açan bir manzaraydı bu. Ve sanki avcunu, bu yasın işareti gibi ve bizim ilgimizi kazanmak için çaresiz bir yakarış olarak bize uzatmıştı. Erken insan da henüz konuşamadan önce, kötü niyetli olmadığını göstermek istediğinde, kendi sürüsünün bir başka

üyesinin üzerine giderken ellerini havaya kaldırıyordu herhalde. Ancak kısa süre sonra, yani şu yüzbinlerce yıl sonra, bu tehdit ve boyun eğme jestini tamamlayan, bizi içgüdüye bağlılıktan kurtaran ve hayvanlar karşısındaki üstünlüğümüzü kesinleştiren dil sayesinde, evet dil sayesinde ayrılabilmiş görünüşe bakılırsa, bir sürüye ait insanlar başka bir sürününkilerden: Değişik konuşan yabancıydı, insan değildi, öldürme tabusuna girmezdi. Bu düşünce sırasız geldi. Kimlik yaratan dil aynı zamanda değişik konuşan türdeşlerine karşı öldürme engelini kaldırmaya büyük ölçüde katkıda bulunuyor. "Eksiksiz insanlığa" sıçrayışın mihenk taşı olan da dil, bilinç açan, bunla birlikte o ana kadar bilinçte olanları bilinç dışına iten de: Demek ki "güneş ışığı nasıl gökteki yıldızları karartıyorsa, bizim en erken dönemde kazandığımız alımlı evrim zaferimiz olan sol yarıkürenin dilsel yetenekleri de, önceki atalarımızda dünyayı algılamanın baş aracı olduğunu varsayabileceğimiz sezgi merkezi sağ yarıkürenin işlevini yüklenen bilincimizi" karartıyor. Dilin iki yüzü...

Benim yaşlı Londralı arkadaşım, adaşım (bizi buluşturan bir rastlantı), bu arada öğrendiğim üzere, ben onun hakkında yazmaya başladığım gün öldü. Evet şimdi gerçekten tükenmişti. Evet şimdi, benim onu hiç değilse bir kere görme dileğime gerçekten ilelebet sırt çevirmişti. İlk kitaplarından birinin Almanca çevirisi önümde duruyor. (Dil engelini küçümsememek gerek, diye yazmıştı bir keresinde bana.) Yine onun İngiltere'de ilk göçmenlik döneminin öy-

küsünü okuyorum, insanların birbirlerini anlama konusunda umarsızlığının onda yarattığı pek gizli olmayan umutsuzluğu - onun giderek hatasızlaşan İngilizce'sinin çözmeye yetmediği görülen bir sıkıntı bu, çünkü sorun dil örtüsünün altında gizliydi; ve bana son mektubuyla aynı gün ulaşan son kitabını elime aldım, İngilizce yazılmıştı, özyaşamöyküsü gibi, içinde şöyle cümlelere rastladım: *"But in the social plight of our age we have to reconcile ourselves to half measures. We are forced to use our multiple personalities like players acting different plays. We have to hide our authentic Self under a mask, and act a part in order to came to terms with a stereotyped social code."** Bu doğru mu? Doğru. Yaza yaza, kardeşim -sen sorduğun için söylüyorum- giderek artan ölçüde yazan kişinin rolünü oynamak durumundayız, aynı zamanda da, rolümüzün dışına çıkarak maskemizi indirmek, bizim ilk Kendimiz'i öne çıkarmak durumundayız - biz istesek de istemesek de sosyal bir kodu izleyen satırların ardısıra. Bu süreç karşısında biz çoğun körüz. Bugünkü gibi paradoks etkiler getiren bir gün bizi, beni, kişisel yanımı dışa çevirmeye, direnmeyi aşmaya zorluyor.

* "Ama çağımızın dayanılmaz sosyal koşulları içinde olabildiği kadarla idare etmek durumundayız. Çeşitli kişiliklerimizi, başka başka oyunlarda oynayan tiyatro oyuncuları gibi kullanmak zorundayız. Bizim ilk şekliyle Kendimiz'i maskenin altında gizlemek ve belirlenmiş sosyal bir koda uyum göstermek için bir rol oynamak zorundayız." (Charlotte Wolff: Hindsight, Londra 1980)

Son olarak açtığım büyük zarfta, İsviçreli kadınların, Hiroşima anma gününde afiş olarak kullanmak amacıyla seçtikleri metinler çıktı. Bunların "dil karmaşası" konusuyla ilgili metinler olmasına şaşırdığımı söyleyemem - sıkıştığım bazı anlarda her şeyin bana çalışmasına alışmış biriydim. "Öyle ki bütün dünyanın dili ve sözü birdi", sözlerini okudum ve bu çok eski metni sanki ilk kez okuyormuşum duygusuna kapıldım. "Ve dediler ki: Gelin bir şehir ve tepesi göğe erişen bir kule yapalım..." Ama TANRI büyüklenme kokusu alınca çok duyarlı davranır görünüşe bakılırsa. Zaman geçirmeden aşağı iner ve konuşur: "İşte, bir kavimdirler ve hepsinin dili birdir. Ve bu yapacaklarının sadece başlangıcıdır; bundan böyle niyet ettikleri hiçbir şey imkansız olmayacaktır." Bunun üzerine dillerini karıştırır ve böylece bilindiği gibi kule yapımını engeller. İlginçtir ki büyüklük delisi Kral Nemrut olayında da aynı yola başvurur: Bilindiği gibi Nemrut da büyüklenmesinin parlak bir işareti olarak, "çamur ve tuğlanın en yukardaki duvara taşınması bir yıl alacak kadar" yükselmiş olan bir kule yaptırır. Ama yapı devam ederken "göğe doğru ok atarlar ve oklar kana bulanmış olarak geri düşer. Bunun üzerine biri diğerine: İşte yukarda ne varsa öldürdük, der. Ama TANRI bunu onları şaşırtmak ve yeryüzünden silmek için yapmıştı. Ve bunu, biri diğerini artık hiç anlamasın diye onların dillerini karıştırarak yaptı." TANRI dili ne kadar önemsiyor. Dilin, kullarının kendine karşı birleşme aracı olmamasına ne kadar önem veriyor. Buna karşılık biz hepimiz,

kulelerimizi kurmakta yararlandığımız *basic language*'ı anlıyoruz, diye düşündüm o an, ama bunun bize yararı olmuyor; ve biz hepimiz, bir aygıttan gelen, roket güdümlü kuleyi göğe gönderen (ama göğün adı da artık gök değil kozmos) metalik sesi tanıyoruz: *Five – four – three – two – one – zero!* Sadece arasıra kuleler tekrar aşağı düşüyor, kanlı –

Ne olduklarını anlamadan görmek durumunda kaldığımız tüm işaretlerin aklıma geldiği bir gün oldu bu. Oturup sana bir mektup yazdım, kardeşim, iri harflerle, henüz zayıf durumdaki gözlerin için; ve "yeniden başlangıç" ve "yeniden doğuş" gibi sözler yazdım içine ve benim bunlarda ısrarımın inatçılıktan mı, yoksa yeni durumlara gerçekten ayak uydurmaktaki yeteneksizliğimden mi, yoksa biraz aldatmacayla karışık senin iyileşme isteğini güçlendirmek niyetinden mi kaynaklandığını kendime sorsam da bunlara inandırdım kendimi. Aldatma – daha doğrusu: kendini aldatma – kelimesiyle, çevresindeki çemberi giderek daralttığım "kör nokta" arasındaki bağlantı bir an –

ama önce, görüş sorma, danışma ya da davet amaçlı diğer dört ya da beş mektubu önüme çektim ve bunları, davet mektuplarını reddederek, cevapladım. O sırada da dışarı baktım. Güneşin batışını kaçırmak istemedim, güneş ufkun üstünde iki parmak yüksekliğe gelince alt kata indim, alt kat penceresinden on, on beş dakika, sadece kuzey göklerinin tanıdığı ve insanın hiç doyamayacağı renk cümbüşüyle güneşin batışını

izledim. Bugün benim hâlâ önemsediğim şeylerin daha fazlasına kayıtsız kaldığım ya da önem vermediğim bir zaman gelse de (nasıl on yıl, daha da eskiden, yirmi yıl önce benim için önemli olan birçok şey bugün beni ilgilendirmiyorsa) güneşin batışı bana sıkıcı gelmezdi, bu düşünce bana küçük bir avuntu oldu. Kan kırmızısı, küre biçimindeki güneş, en dış kenarıyla dünyanın en dış kenarına değdiği ve bunun da ona doğru birkaç milimetre uzanmış göründüğü o gün benim için çok uzak, yabancı ve yaklaşılmaz bir yıldızdı aynı zamanda ve insanların nasıl bir zamanlar ona şiirler yazabildiğini, hele nasıl olup da şarkılar düzebildiğini anlayamıyordum: *Alımlı akşam güneşi/ Bu ne güzellik.* Bu şarkıyı, yarım yüzyıl önce büyükannem mutfakta söylerken duydum. O akşam bu yıldızı seyrederken durduk yerde, bizim uzayda yalnız olduğumuz, roket kulelerimizi ne kadar yükseğe ya da uzağa fırlatırsak fırlatalım ya da başka uzay sondaları gönderirsek gönderelim, karşılığında bize bir insansı sinyal gelmeyeceği konusundaki inancım pekişti. Bu kozmos gemilerinde bulunan, dış çizgileriyle insan çiftini –erkek elini barış selamı için kaldırmış olarak– gösteren afişle başka gezegenlerdeki insan benzeri varlıklara mesaj gönderilmesi neye yarar, eğer bunu düşünen ve üretenler, komşularının evine gidip ondan bir insansı işaret, bir gülümseme koparma yeteneklerini yitirmişlerse –

Bir beyin hasarında dil merkezleri de zarar görmüşse, beynin diğer bölümleri de bu özel işlevi üstlenmemişse (bazen

görülen bir durummuş bu), kişiliğin geri kalan kısmı da etkileniyormuş. Böylesi cümleleri şimdi sakınmadan düşünebiliyoruz, kardeşim, öyle değil mi. Senin yaşadığını, senin bizim tanıdığımız kişi olarak kaldığını bildiğimden beri düşünülebilen cümlelerin sayısı ve türü her saat artıyor. "Biraz eksiğiyle aynı kişi", dediğini duyuyorum senin, ama bunun anlamı ne. Hipofizin bir işareti üzerine böbreküstü bezinin üstleneceği, stresi düzenleyen yeteneğin eksilmiş olması. İşaret gelmiyor, böbreküstü bezi çalışmıyor, hormon salgılanmıyor, belli bir düzeyin üstünde stresli durumları dengeleyemiyorsun. Ama bu düzey sana günde beş saat yoğun çalışma imkanı tanıyor. Kaç kişi bunu yapabiliyor! Acaba beklentilerimiz fazla yüksek ya da yanlış yönlendirilmiş değil mi. Şimdi senin öğrenmeye çalışacakların şunlar olmamalı mı: gerginliği atmak, içinden geleni yapmak, dinlenmek; zorlanmadan ulaşılabilecek tatları yaşamak. Kendilerini birazcık kollaman gereken ve bunu hastalık yoluyla sana duyurmak "isteyen" sinir sistemi bölgelerini harekete geçirmek için tekrar tekrar onları kamçılama denemelerine girişmek değil.

Ama buna yaşam mı denir.

Denmez mi?

Günlük on saat çalışması olmayan bir yaşam yaşam değildir. Verim düzeyine artık ulaşılamıyorsa "özürlü" sözleri edilmeye başlanıyor. Dil oyuna katılıyor, çabucak kavramları ulaştırıyor ve belirsizliği ağır basan bir duyumsayışı yerleştiriyor. Ama keli-

me söylendi ve yerinden fırladı işte, peki bazı kelimelerden nasıl tekrar uzaklaşmalı ve kurtulmalı? Eğer bu senin için bugüne kadar sorun olmadıysa, kardeşim - şimdi bir sorun olacak. Böylece, tekrar tekrar görmen için uğraştığım gibi, deneyim alanın da belli bir anlamda genişleyecek. İstenmeyen alanlarla; olabilir ne yapalım. Öyleyse şimdi girişmen gerekecek iş, istenmeyen deneyimleri, kabullenilen ve nihayet, ola ki, istenen deneyimlere dönüştürmek olacak...

Ama bu gerçekten çok şey beklemek olur yine.

Mektupları posta kutusuna götürürken fark ettim: Olmayacak istemler, yaşanmamış, gecikmeli yaşamayla da kolayca doldurulamayacak yaşam alanlarındaki ihmallerle ilgili galiba hep. Geçen geçmiştir: Ne kadar yaşlanırsak, yaşamın amansızlığına saygı göstermeyi ve ondan korkmayı da o kadar çok öğreniyoruz. İnsan yapmadığı şeylere neden bulmak için beynini çatlatabilir, şunun gibi: Ama onun yerine - çalıştım, yazdım. Yararı yok. -

Yaklaşıyoruz, iyice yaklaşıyoruz işte şimdi kör noktamıza. - Acaba bir kör nokta kondurmaktan başka bir çözüm yok muydu insan gözünün yapısı oluşturulurken, acaba doğa gereği miydi bu? Beyne giden görme sinirinin bağlandığı ağ tabakasındaki o küçücük nokta. Acele teselli: Diğer gözümüz bu küçük boşluğu algımız içinde dengeliyormuş. Ama kim (ya da ne), dünyada varlığımızı gösterirken ortaya koyduğumuz özel tarzımızın sonucunda kaçınılmaz olarak yakalandığımız algı boşlu-

ğumuzu kapatmamıza yardım edebilir. Bunun için teselliyi nereden bulacağız?

Kardeşlik - Bu kelimenin zamanıydı artık. Kardeşçe bağlılık, kardeşçe birlik, kardeşçe mücadele selamları. Kardeşlerin birbirleriyle acımasız kavgalarını tanımak istemiyoruz artık. Çocuk odasında bizim sessiz, acımasız kavgalarımızı. Abla küçük kardeşinin kolunu çıkartıyor. Bir annenin çocuklarının birbirlerini içten sevmemeleri anlatılmaz bir ayıp. Eğer kolu sakat kalırsa sen suçlusun. İlk suç. İnsanın ancak erkek ya da kızkardeşine karşı işleyebileceği ilk cürüm. Aslında kavganın anne baba sevgisi uğruna alevlenmesine karşın onlar daha da tumturaklı bir tabunun arkasına çekiliyorlar. Sakat kalmayıp aileyi üzmeyen kardeş koluna sonsuz minnet. Bu seferlik sakatlanmayan. Bu seferlik, bütün kalbimizle dinlememiz gereken uyarıdan öte geçmiyor. Rahatlamış olarak bu uyarıyı bütün kalbimizle dinliyoruz. İnsanın kardeşiyle yaptığı inatçı, acımasız kavgalara yol açan tutkular, içimizde yatan, dayanılmaz radyoaktif duyguların son depolanma yeri olarak gecikmeden oluşan kraterin içine mi düşüyor. Bu krateri bir an bile gözden yitirmemenin bize yararı ne.

Kör nokta.

Karanlığın kalbi.

Kulağa hoş geliyor, ama içimde bir şey hoşnut değil. Özel olarak bende, benim beynimde, diye düşündüm, nerede olmalı kör nokta - tabii eğer belli bir yeri varsa. Dil. Konuşma, ifadeyi oluşturma, söy-

leme. En yüksek zevkin merkezi o en karanlık noktanın yakınında değil midir? Kraterin yanıbaşında doruk?

Dil. Konuşma. Bu konuya dönmeye değer. Bilincimin silik kıyılarındaki heyecanlı kırpışmayı sezinliyorum. Bir canlı türü bir kez konuşmaya başlamışsa artık bundan vazgeçemez. Dil, sadece denemek için, nasıl olacağına bakmak için alınabilen yetilerden değil. Dil, bizim çoğu hayvansı içgüdümüzü götürüyor. Bu içgüdülere artık dönemeyiz – artık hiç dönemeyiz; kesin olarak hayvan dünyasından koptuk; arkaik bir refleks donanımıyla dünyaya gelen bebek, normal gelişme için, yani gelişip insan olabilmek için bunları birkaç hafta içinde bir kenara bırakmak zorunda. Neokorteksin alın lopları komutayı almışlardır artık. Kültür onların ürünüdür. Dil, gelenek aktarımının aracı, ön koşulu.

Peki beni böyle huzursuz eden ne? Güvensizlik bu, kendinden kuşkulanma. Benim beynim dile karşı normalin üstünde duyarlı olmasıyla, kültürün değerlerine dil aracı üzerinden programlanmış olmalı. Belki de, beni radikal cevaplara götürebilecek sorular bile olanaksızdır benim için. Dilin ışığı, dil öncesi dönemde yarı karanlıkta durduğunu sandığım, iç dünyamdaki çeşitli bölgeleri bütünüyle karanlığa itmiş durumda. Anımsamıyorum. Ne gariptir ki dizginsizliklerimize dizgin vurmak için yaratılmış olan kültürün içine herhangi bir noktada veya birçok noktada, yabanıllığı, akıldışını, hayvansılığı almak durumunda kaldık. Içimizdeki kertenkele kuyruk savuruyor.

İçimizdeki yırtıcı hayvan kükrüyor. Çarpılmış yüzle kardeşimizin üstüne atlıyor ve onu öldürüyoruz. Sonra beynimizi kafamızdan içinden çekip koparmak ve dağlamak için vahşi noktayı aramak istiyoruz. Beynimizin her tarafı dağlandığı için cinnet geçiriyoruz.

Kalkmak. İçerde dolaşmak. Mutfağa gitmek, ellerle bir şeyler yapmak. Ekmek kesmek. Salata doğramak. Mutfağın ortasında durmak, kolları sallamak, yel değirmeni kanatları gibi daireler çizmek. Sıçramak. – Dışarda birisi benim adımı seslendi. Bayan Umbreit, balıkçının karısı, elinde uzunlamasına bir paket, kapıda duruyordu. Yılanbalığını seviyorsunuz, değil mi? – Ama lütfen içeri buyrun! ("Balık, radyoaktiv depolayıcı!") Bir süre mutfakta oturduk. Bütün ayrıntısıyla bir yılanbalığının sirkeli olarak nasıl pişirildiğini öğrendim ve Bayan Umbreit, beş yıl önce kilerin taban kapısından içeri düşmesini bana henüz anlatmamış olmasına çok sevinmişti. Kendini orada aşağıda nasıl hissettiğini hâlâ çok iyi biliyordu. Ya sonra: bir yıl boyunca hastane! Beş ameliyat! Bunun üzerine onun bazen hafif güvensiz yürüyüşüne bir anlam verdim, ama balığı bu kadar sevmezken nasıl olup da bir balıkçıyla evlenebildiğine henüz bir anlam veremedim. Hıh. Gönlün nereye konacağı bilinmez. Ama kocasının balığını her zaman gereğince yapmıştı, kocasının bu konuda söyleyebileceği bir şey olmamıştı, tadını da beğenmişti, kesinlikle. Sadece bazı balıkların sosunu beğenmezdi, ayrıca av hayvanlarınınkini de. Bunlar önyargıydı işte.

Daha sonra, Bayan Umbreit gittikten sonra, yı-

lanbalığını dilim dilim kesmeye başladım, bıçağı her değdirdiğimde şiddetle titremeye başladı aniden. Başsız, derisi yüzülmüş yılanbalığı parçalarından biri masamdan aşağı zıpladı ve çinilerin üstünde grotesk bir dans gösterisi yaptı. Sırtımdan saç diplerime kadar tüylerim diken diken oldu, yüksek sesle şöyle dedim: Bunlar sinirler sadece! Bir bez aldım, yılanbalıklarını bir bir sıkıca yakaladım ve parçalara ayırdım. Daha sonra kenetlenmiş dişlerimi ayırmakta güçlük çektim. Sonra, Bayan Umbreit'ın kuralına uygun olarak haşlama suyuna, ekşiliği biraz fazla kaçana kadar sirkeyle yeterince soğan, defne, karabiber tanesi, tuz kattım ve yılanbalığını soğuması için bir porselen kaseye koydum. Bütün mutfak balık ve sirke buğusuyla doldu. Akşam için buzdolabından atıştırmalık bir şeyler çıkardım ve bir tepsiye koydum ve elimdekilerle, hâlâ soğuğunu üzerinden atmamış koridordan ve takvimin asılı olduğu girişten büyük odaya geçtim. Yeşil alacası girişten geçişin, bir tarihe bakışın bende hangi duyumsamaları yarattığını hiçbir zaman tam olarak dile getiremem İnsanın bütün yaşamını, kardeşim, kendini giderek daha eksiksiz, daha belirgin, daha açık dile getirebilmeye vermesine değer mi? Bazen retorik sorular sormaktan utanmıyorum, özellikle de bir riske girmiyorsam, çünkü sen bu sorulara hep gereğince tepki verdin ve yine vereceksin, kararlı olacaksın, çocukluk günlerimizden kalma dik kafalılığını yine ortaya çıkaracaksın, gerekli gördüğünde, benim sana yabancı kuruntularımı bana karşı korumaya alacaksın, beni

olduğumdan farklı istemeyen birkaç insandan biri olacaksın.

(Burada anlatmayı sürdürdüğüm o günden yaklaşık beş ay sonra dikkatimi, birkaç hafta önce gözümden kaçmış olacak bir gazete haberine çektiler: Ünlü, genç bir bilim adamı, sözleşmesini bozup Livermore Nükleer Silah Araştırma Merkezi'nden ayrılmış. Gazeteyi tekrar bulamıyorum. Heyecan içinde telefonla redaksiyonu arıyorum, bir hanım redaktör bu haberi anımsıyor, bilim adamının ismini anımsamıyor, ama araştıracağına söz veriyor. Ertesi gün telefonla, öğreneceğim umuduna kapılmadığım ismi bulup söylüyorlar bana: Adamın ismi Peter Hagelstein. - Olamaz! diyorum. Evet, evet, burda öyle yazıyor, diyor genç hanım redaktör. Abartılı heyecanım karşısında şaşırıyor. Biri başardı. Hiçbir konuda son karar verilemez. Bu olay karşısında yeniden modern Faust'un yazgıları ve kararları üzerine düşünmeye başlıyorum.)

Tekrar telefon. Büyük kızımın sesi yorgun geldi, onu yine de sorulara boğdum: Söylesene, bizim kör noktamız hakkında ne düşünüyorsun? - Aman anne! - Cevabının içinde "hayatın yalanı" kelimesinin bulunup bulunmayacağını sordum. - Şart değil, dedi; ruhumuzun, algımızın, bakmaktan acı duyacağımız için bize karanlık kalan alanından söz edebileceğini söyledi. - Bir tür kendini koruma yani, dedim, o da bu kuşkuyu doğruladı, kendimizle ilgili gerçekleri görmeye ve dışardan gelen saldırılara karşı bize kalıtımla geçen bir koruma. - Acaba yine de içimizdeki kör

noktaya sızmaya çalışılmalı mıydı, buna ne derdi. – Senin mesleğinde mi? dedi. Mutlaka. Ama insan bunu tek başına sağlayamazdı. – Bir yandan onunla konuşmamı sürdürürken, onun bu yaşlarındayken benim mutlakalarımla onunkileri karşılaştırdım; ona, sınır koruma mekanizmalarımızı aşma denemelerinin nerede son bulacağını düşündüğünü sorarken de aklımdan, benim ona göre daha erken yaşlarda mutlakacı eğilimde olduğuma bugün inanabilir mi ya da inanmak ister mi, sorularını geçirdim, bu arada soruma beklediğim cevabı verdi: Eğer insan bir kere ciddi olarak böyle bir şeye başlamışsa bunun bir sınırı, bir sonu yok. – Ya bunalımlar? dedim. Ya intihar tehlikesi? – O zaman bunların da savunma biçimlerinden başka bir şey olmadıkları anlaşılırdı, bunlar da acı verirlerdi gerçi, ama kendi gerçek yetersizliğimizin somut olarak algılanmasına göre daha dayanılabilir sonuçlardı. Ama insan bunlara bir kere izin verdiyse bunaltıcı baskı yumuşar ve eylemde bulunma cesareti – bir yandan acı verici olsa da aynı zamanda haz verici heyecanlı bir oluşum olarak – büyürdü. – Ah kızım, dedim, sözün Tanrı'nın kulağına gitsin. – Bak, dedi, büyük kızım, yine savunmanı çalıştırıyorsun; bense sakınma dileğinin savunmadan başka bir şey olmadığının ne kadar bilincinde olsam da kızımın savına karşı çıkma gereği duydum ve dikkatini olabildiğince çabuk, bütün bir kültürün savunma mekanizmalarına yönelttim. Bunun için yapabileceği bir şey olmadığını söyledi, ama bir kültürün olabildiğince çok üyesinin korkusuzca kendi gerçekleriy-

le göz göze gelme cesaretini göstermeleri niçin o kültüre tanınacak bir şans olmasındı? Bunun anlamı da, tehdidi dış düşmana fatura etmeyip nerdeyse orada, kendi içimizde, bırakmaktı. – Bunun, ütopyaların en ütopiği olup olmadığını sordum kendime, kızıma değil.

Konuşmamızı, yaşadığımız korkuların çeşitli yönleriyle ilgili olarak sürdürürken (kuşakları birbirinden, korkularının objelerinden daha iyi ayıran bir şey var mı?) torunum telefona geldi. Evet, dedi, her şey iyi sayılır. "Prinz"i tanıyor muydum. Bir köpek mi? diye patavatsızca sordum, aynı anda da bununla yine derin bilgisizliğimi açığa vurduğumu anladım. Hattın öbür ucundaki şiddetli tepkiler durulunca "Prince"in rock dünyasından bir şarkıcı olduğu ve kız torunumun yeni arkadaşına benzediği ortaya çıktı. – Tersten bakarsan da tersi geçerli, dedim, bunu duymadı. Onu, Mike'ı, yeni arkadaşını, geçen hafta diskotekte tanımış: Çok tatlıymış. – Sarışın mı esmer mi? diye sordum. Elbette esmer. Sarışın aklından geçmezmiş. – Hiçbir zaman hiçbir zaman dememeli, dedim ve annemin ağzından konuştum; annemi ayakta ve torunuyla, benim kızımla telefonda konuşur gördüm: Ama yavrucuğum, bütün bunlar biraz erken değil mi! – Bu cümleyi ben kendi torunuma söylemedim, onun yerine torunumun değişik öğretmenleriyle ilgili duygu yüklü yorumlarını dinledim, sürekli olarak gösterdiğim anlayışı da kendisiyle öğretmenleri arasında paylaştırmaya dikkat ederek; ama torunumun bir adalet duygusuna ihtiyacı yoktu, sevdiği

ve sevmediği şeylerden emin olması ona tamamen yetiyordu.

Vay canına, demekten yine de alamadım kendimi, kızım tekrar telefona geldiğinde. Şimdi her şey bir iki yıl daha erken oluyor, değil mi? – Acele ediyorlar işte, diye karşılık verdi. Belki onların içindeki bir şey nedenini biliyordur. – Yorucu mu? diye sordum, o da: bazen evet; ben de ona, dengeleyici bir rol üstlenen ve tümüyle ortaya çıkması, bütün bir kuşak süresini gerektiren adaletin etkisini hatırlattım. Sonra erkek torunumu sordum. Bugünlerde onu evde tutabiliyorlar mıydı? – İmkansız, diye cevap verdi. Bütün gün bisikletle dışarda ordan oraya uçuyormuş. Ama her eve gelişinde duşta iyice yıkamışlar, yağmur yağacak olursa da içerde kalması gerekiyormuş. Ayrıca torunum varoluşun son sorularıyla ilgileniyormuş. Bugün örneğin, tuvalette otururken babasına kapı arasından sormuş: Baba, tuvaletin büyük kapısı benim küçük gözüme nasıl sığıyor? – Tanrı yardımcınız olsun! dedim. Sonra? – Tabii ki babası bunun üzerine kesin ölçüleriyle bir çizim hazırlamış: tuvalet kapısı, ışınların içerde kesiştiği göz, görme sinirinden görme merkezine giden yol. Ve minicik görüntüyü alıcının bilincinde tekrar normal tuvalet kapısı büyüklüğüne getirmenin beynin işi olduğu. – Peki sonra? Tatmin oldu mu? – Onu tanıyorsun. Biliyor musun ne dedi ? Peki bilincimin, tuvalet kapısını doğru büyüklüğe getirdiğinden nasıl emin olabilirim? – Hıh, dedim kısa bir aradan sonra. Baksana: İnsan bundan nasıl emin olabilir gerçekten? – Şimdi

sen başlama! diyerek beni azarladı büyük kızım, daha sonra da, uzun kıştan sonra nihayet satılmaya başlanan yeşillikleri yiyememenin onlara ne kadar zor ge..diğini konuştuk. Senin hakkında da konuştuk, kardeşim; ve kızımın, uzmanlık bilgisine dayanan endişelerini bana şimdi, ameliyattan sonra, daha açık gösterdiğini fark ettim. Bu tür bir sakınmadan uzak durmasını söylemek isterdim, ama içimdeki dürtüyü bastırdım, sakınma merkezinin ne zaman çocuklardan ayrılıp ana - babaya kaydırıldığı sorusunu bir an aklımdan geçirdim, buna karşı bir kez daha isyan etmeyi isterdim. Kızıma apansız, bizim bir zamanlar ortak inancımıza, bir şey bir kere söylendi mi aşılmıştır düşüncesine hâlâ bağlı olup olmadığını sordum, yoksa bunun bir hurafe olduğunu mu düşünüyordu artık. Buna bir cevap vermedi, ama bu noktada aslında hiçbir zaman tam aynı inançta olmadığımızı kendiliğimden fark ettim ve kızımın bu tür soruları aşmış olduğunu ve beni kendisinin gördüğü yeni gerçeklerle korkutmak istemediğini anladım. Galiba benim bunları gerçekten kabul edecek güçte olacağıma da inanamıyordu. Acılı ani bir sarsılmayla kuşak zincirinde bir halka daha öne gittim, bir fosil bedeni duygusu içimde daha da yayıldı, içimdeki bizim ihtiyar kertenkele büyük bir keyifle kuyruğunu savurdu, yoksa yunus türü bir şey miydi, çünkü akşama doğru, ilk yudum şarabımı içmişsem - senin için, kardeşim! Senin sağlığına!nerdeyse her tür düşüncenin aklıma gelmesine izin veriyorum; bazen kötücül diyebileceğim bir rahatlamayla, içinde neşelenme de var,

öz sansürümü aştığımı sezinliyorum ve kendimi işte bu neşelenme içinde fanteziye bıraktım, yunuslar -akıllı hayvanlar, kardeşim, gövdeleriyle orantılandığında beyin hacimleri bizimkinden çok da geri kalmayan yunuslar- bir vakitler, çok eski karanlık çağlarda, onlara da belki sunulmuş olan konuşma yetisini, ses ötesi alanda ıslıksı iletişimlerini, ciddi değerlendirmelerden sonra, oyuncu varoluşlarını ve dostça davranışlarını yitirmemek için reddetmişlerdir. Çünkü (bugün akşam, zayıflamış bir ket altında, üzerinde akşamlık yiyeceklerimin tepsisinin durduğu camping masasını en rahat koltuğun önüne çekerken ve bir programdan diğer programa geçerek televizyon seyredip dururken gördüm bu gerçeği), çünkü gövdemizi istediğimiz kadar çevirebilelim ve dönebilelim; başüstü durabilelim: Dostça davranmak, bunu yapamayız. Yanlış tanrıların armağanlarını kabul ettik ve biz hepimiz, her birimiz yanlış kaplardan yanlış yemekleri yedik.

Ama bunun anlamı ne, dile getirişlerin herhangi birisi, isterse en başarılısı olsun, bugün ne anlama gelebilir; o kadar çok konuşuldu ve yazıldı ki, kelime tiksinmesinin kordonu giderek sıkılaşıyor, bunun olabileceğini hiç düşünmezdim, kardeşim, geçici olarak sadece sana söylüyorum bunu, yaşlanmak: hiç olabilir gibi gelmeyen şeylerin hepsi oluyor, önceden nasıl görebilirdim, başta sözlerin, sonra kendi sözlerimin beni tiksindireceğini; değişmenin nasıl bir anda insanın kendisinden tiksinmeye dönüşebileceğini de düşünmedim, öyleyse insanın yaşlandıkça, artık yeni

bir şey öğrenmediği doğru değil, yola daha erken koyulan kişi (bazen çok sıkı bir dirençle karşılaşsa da) sadece yaklaşma yollarını katetmiştir ve şimdi kalenin önünde durmaktadır ve en karanlık ve en gerçek anlarında kalenin içinde kendi suretini görür, burda artık irkilme söz konusu edilemiyor, ya da dehşet, burda insan artık hiçbir şeyden söz edemiyor, çünkü hortumun merkezi rüzgarsız olabilir, aynı zamanda da sessiz (sakin değil: sessiz, sesin olmaması), artı ve eksi kutuplar aynı noktada birleşiyorlar, "utanç" da güzel bir eski kelime olabilir ve utancın etkisiyle kendilerini yenileme hakkı olanlar, ne olduklarını itiraf ederek arınmışlık mutluluğuna kavuşanlar ne kadar kıskanılacak insanlar, ama sorun yenilenme veya arınma değil artık, sorun tam anlamıyla bir çöküştür, herhangi bir vaat de değil, hele vaadi izleyen zamanın ne getireceğini bilme hiç değil, bir şey dışında, yapılan kötülüklerin giderilemeyeceğini bilme dışında, ama, diye soruyor dirençten geri kalan bir parça, yazma hazzıyla yıkma birbiriyle kenetli mi olmalıdır ille de; yazan insanın çevresini saran yıkım halkası, kaç kere varlığını gördüm onun, bazen onun kıyısından geçebildim, ama bu, açıkça olayın doğasında, yazma günahının özünde yattığından, yazma, değer tanımaz, sınır tanımaz bir iş olduğundan, ondan her zaman kaçınamadım ve müdahaleciliği onca konu edilen yazma süreci, yine bu anlamda hep insanları, yani yazanın anlatmasıyla ister istemez dertli insana dönüşen, izlendiği, tefe konduğu, kategorileştirildiği, yanlış tanındığı, bazen daha kötüsü, ihanete uğradı-

ğı duygusuna kapılan, ama dile getirişin başarısı uğruna hep bir mesafeden görülen kişileri içine alıyor; ve ben buna karşı susmaktan başka çare bilmiyorum, sıkıntıyı dışardan içeriye kaydıran, dolayısıyla böylece kendini başkalarına göre daha az sakınan susmaktan başka, yine kendini aldatması insanın.

Daire tamamlanıyor gibi, kedi kendi kuyruğunu dişledi, göğsüm iyice sıkıştı, o anda benim bazen de benle birlik içinde olan uslu belleğim, önüme bir iki satır çıkardı, eski bir şairin iki dizesi, benim ise çemberi kırmak için sadece bir harfi değiştirmem yetti:

Kusuruna bakılmamasını istemen gerekmez,
Bu işin nasıl olduğunu söylemen yeter!

Ah evet. Şu bizim eski ondokuzuncu yüzyıl. "Kusuruma" ya da "kusuruna" – burdaki bütün fark bir harfte yatıyor ve burda insan, diye düşündüm, dilin varlığından yeniden sevinç duyabilir, hayır: duymalı. Nasıl olduğunu söylemen yeter. "Yeter"in tadına vardım.

O akşam ilk kez çeşitli televizyon kanallarında, kazaya uğrayan reaktörün genel görüntüsünü verdiler, zamanla bizim zihnimize, atom mantarı simgesi gibi yerleşmesi gereken bir şema. Kameranın karşısına beyefendiler diktiler, terzi elinden çıkmış gri veya gri mavi takım elbiseleri, bunla uyumlu kravatları, bunla uyumlu saç kesimleri, ihtiyatla seçilmiş sözleri ve oradaki resmi onaylı varlıkları yatıştırıcı bir etki yaymaya yeten beyler – heyecanlı konuşmaları ve hararetli el kol hareketleriyle mikrofonu kuralla-

rı çiğneyerek ele geçirmiş izlenimi uyandıran birkaç genç sakallı kazaklının tam tersine; ve kırsal bölgelerdeki insanları düşündüm ister istemez, akşamları gözlerini ekranda birleştiren iki ülkenin çalışkan, sessiz insanlarını, ve şunu anladım: Kazak giymiş olanları, ölçülü düşünceler ve ölçülü tavırlar ortaya koyan takım elbiselilerden daha az dinleyeceklerdir; günün yorgunluğunun ardından akşam benim gibi koltukta oturmak ve biralarını içmek -benimki şarap, eh, olsun- isterler ve karşılarına onları mutlu edecek bir şeyler getirilmesini isterler, çetrefilli bir cinayet hiç fena olmaz, ama onları pek yakından ilgilendirmemesi gerekir, bu da bize çocukluktan verilen normal davranış, dolayısıyla şimdi bizim ölümümüze katkıda bulunuyor diye bu davranıştan dolayı onları suçlamak haksızlık olur. Kendi içimde de bu normal davranışa güçlü bir eğilim sezdim, şarabım iyi soğumuştu ve bardağı ışığa doğru tuttuğumda yeşil ışıltılar oluşuyordu ve kendimi koltuğumda, bu odada ve eski evde iyi hissettim, sen de, kardeşim, iyileşirdin, peki niçin başka bir yığın sorun da iyilikle çözüme kavuşturulmasın. Bence de her şey bir süre olduğu gibi kalabilirdi ve bu umut içinde ben de televizyonun beyefendilerine kulak verdim. Kanalların birinde, artık bir parça bizim büyük televizyon ailesine katılan bulutla -deyim yerindeyse- bu yaramaz çocukla daha ayrıntılı olarak ilgilendiler, ve eğer onları doğru anladımsa bulutumuz ya bir ara bölünmüş ya da izlediği yollardan birinde ilerlemiş, bir diğerinde ise geri dönmüş; Avrupa'nın kuzeyi ve güneyinin

üzücü radyoaktif değerlerine verip veriştirildi, bu kesin, ama sürüp toprağa gömdükleri salatalarının parasını kimin ödeyeceğini kendilerine söyleyecek biri bulunmadığı için hiddetle kameraya söven çiftçiler için benim de elimden bir şey gelmedi; onların sorunları paralarıydı. Buna karşılık benim de kendi problemim vardı: Başka zamanlar kolaycılıkla ya da iş olsun diye ileri sürdüğümüz Kuzey Avrupa'nın parçası olduğumuz savı, böylesi bir ciddi olayda gerçekten geçerli miydi, yoksa, tam doğrusu aranırsa, yeterince kuzeyde olmadığımız için Orta Avrupa'nın mı parçasıydık. Bu arada takım elbiseli beyefendiler karşılıklı olarak birbirlerine, bir reaktör kazasını olanaksız kılan güvenlik önlemlerini sıraladılar ve kendilerine ve bize tekrar atomun barışçıl kullanımı denen uygulamayı vazgeçilmez -bu onların kelimesi- gösteren nedenleri belirttiler ve onlardan biri herhangi bir gerekçeyi hemen düşünemediği zaman diğeri ona yardımcı oldu, okulda bir dersi andırıyordu, ben de onları öyle dikkatle dinledim ki, birkaç dakika sonra ne söyleneceğini önceden söyleyecek duruma geldim ve bunu deneme olarak da yaptım, hemen her seferinde tuttu. Ama soğukkanlı, itidalli bir havanın yayılmasını isteyen oturum yöneticisi sonunda, iki beyefendiden birinden, bilim ve tekniğin bu özellikle ilerici alanında da, kurulması düşünülecek tesisler için güvenliği sağlayacak mutlak hatasız öngörülere gerek olduğu sonucunu çıkarabileceği inancına kapıldı.

-Kuşkusuz! diyerek sorunun yöneltildiği kişiye yardımcı olmak istedim, ama burada aceleci davranmış-

tını; çünkü o an ben ve oturum yöneticisi acı bir sürpriz yaşadık ve bu kişinin ne kadar olumlu cevap vermek istese de bu ifadeye bağlanmak istemediğini gördük. Bakın, dediğini duyduk. Mutlak hatasız öngörüler - tekniğin böyle genç bir dalı için bunun olmayacağını söyleyebilirdi. Burda, bütün yeni teknik gelişmelerde olduğu gibi, bu tekniğe tümüyle egemen oluncaya kadar belli bir risk hesaba katılmalıydı. Bu, atomun barışçıl kullanımı için de geçerli olan bir yasaydı.

Şimdi ürpermem gerekirdi. Şimdi irkilmem ve öfkelenmem gerekirdi. Ne gezer. Onların bildiğini biliyordum. Sadece, ifade de edeceklerini, şu anki bir kere de olsa - bunu beklemezdim. Kafamdan bir mektup metni geçti, birisine yeminle - başka nasıl olabilirdi - atom tekniğinin riskinin hemen hemen başka hiçbir riskle karşılaştırılabilir olmadığını ve en küçük tehlike etkeni olması durumunda bu teknikten kesinlikle vazgeçilmesi gerektiğini bildirmem gerekiyordu. Aklıma mektubum için gerçek bir adres gelmedi, ben de birkaç küfür savurdum ve kanalı kapattım. Televizyonu tamamen kapatma gücüm genellikle yok, hele o akşam hiç yok. Şimdi sen buna "düşkünlük" diyebilirsin, kardeş yüreği; ve sen yumuşak azarınla bunu öyle niteledin; sana bunun için karşı çıkacak değilim. Herkese kendi tuşu, nasıl farelerinki varsa, herkese uygarlığın nimetlerinin yol bulup içeri girebileceği kendi zayıf noktası.

Önceden tanıdığım iki filmden birini seçme hakkım vardı. Eski olan siyah-beyaz filmde, Ingrid

Bergmann'ın kocasını oynayan oyuncu onu, karısını, delirtmeye çalışıyor - titreyen gaz lambalarının ve benzer ilkel olayların yardımıyla. Diğerinde, yaşlanan ve aslında emekliye ayrılmış olan bir İngiliz istihbarat subayı kendi merkezlerinin göbeğindeki bir düşman ajanını işe yarar eski psikolojik yöntemleriyle ortaya çıkarmayı başarır. Zevkli kahverengi tonlar içinde, başarılı oyuncuları olan bir film. Sürekli tuşa basarak her filmin yaklaşık yarısını izledim. Bu sürekli kanal değiştirmenin iyi bir beyin jimnastiği mi olduğu, yoksa dikkat yeteneğini mi azalttığı benim o akşamki en son tasam oldu. Kendimi iki dünya sisteminin ajanlarından üstün hissettim, çünkü onlar mesleklerinin sonunun geldiğini bilmiyorlardı veya uzun süre bunun farkına varmayacaklardı. Dünyanın farklı bölümlerindeki bir, iki, üç reaktörden, bir, iki, üç radyoaktif bulut; ve hükümetler, kendini sakınım güdüsüyle sırlarını öteki tarafa nerdeyse zorla verme aşamasına geçeceklerdi. Ama tabii, bu sempatik ajanların patronlarının hemen bu akşam, bu küçük radyoaktif bulutun, rakibi -rakip olarak- ortadan kaldırma yeteneğine sahip olduğunu kayda geçtikleri gibi bir yanılsamaya kapılmadım. Bu bulutun bizden kategorik olarak istediği vazgeçişlerin arasında, düşmandan vazgeçişin yer aldığını -vazgeçişlerin en küçüğü değildi bu. Dikkatini yeterince uzun süre rakibin yıkımı üzerinde toplayan insanda, saf biçimiyle kendini sakınma güdüsünün canlılığından -

Bir kere daha telefona gittim. Hemşire -şimdi artık gece

hemşiresiydi – akşam da görümceme senle ilgili yatıştırıcı şeyler söylemiş, kardeşim. Evet, sen uyanmışsın, susamışsın ve sana içecek bir şey vermişler. Susuzluğunu dindiren hemşireye ne kadar müteşekkir oldum. Birbirimizi karşılıklı yatıştırdık, bugünü nasıl geçirdiğimiz hakkında bir parça konuştuk, senin kendini çok kötü hissettiğine, fenalaştığına ve korkunç ağrıların başladığına değinmedik ve bunu bilmek istemedik. Görümceme bu gece olsun uyuyabilmek için sakinleştirici hap almasını tembih ettim. Aklımızdan neler geçirmiş olduğumuzu birbirimize hâlâ söyleyemedik, söylemek istemedik; içimizde değişik çeşitlemelerle hangi filmlerin oynadığını, bunlar arasında ameliyatın başarısız olması olayını. Tüm bu resim dizilerini beynimizdeki unutmanın gerçekleştiği –

Televizyonu kapattım, ön kapıyı, sonra arka kapıyı kilitledim, akşam yemeğinin bulaşığını yıkadım, salamı buzdolabına koydum. Bu sırada, mutfak zemininde buzdolabının tam kenarından geçip mutfak dolabına doğru uzanan, dolap kenarından dimdik yukarı çıkan ve mermer tezgahın üzerinde dosdoğru reçel kavanozlarının olduğu tepsiye yönelen karınca yolunu keşfettim. Şimdi nihayet anlamıştım karıncaların reçele nasıl girdiğini. Demek ki dolabı ve mutfak zeminini de karıncalardan kurtarmam gerekiyordu, onları silip attım, boğdum, ayağımla ezdim, faraşla süpürdüm ve aralıksız bir sıra halinde kararlı adımlarla çıkıp geldikleri çürümüş kapı tahtaları arasındaki ince deliği sirke emdiril-

miş bir pamuk tamponuyla tıkadım. Bir iki gün gider bu. Sonra şansıma, geç olmadan kovaları ve tencereleri suyla doldurmak geldi aklıma, çünkü, konsumun* girişinde asılı duyuruya göre, ertesi gün pompa yuvasındaki çalışmalar nedeniyle birkaç saatliğine sular kesilecekti.

Banyoda aslında çok yorgun olmama ve bu yüzden uyumaktan başka bir şey istemememe karşın kendimi her akşamki hareketleri yapmaya zorladım. Her zamankinden daha mı çok saçım dökülüyordu? İlk belirtiler neydi ki? Yine de, uykuya geçebilmek için bir iki sayfasını okumak istediğim bir kitap aradım. Raftan, uzun süredir bana ısrarla tavsiye edilmiş olan, ama deniz öykülerini pek sevmediğim için hâlâ okumadığım ince bir kitabı almamı yorgunluğuma borçlu olmalıydım. Josef Conrad adlı yazarın kitabı. *Karanlığın Kalbi.* Rahatlamanın ilk saniyelerinin tadını yatakta çıkardım, üzerimdeki lambayı uygun konuma getirdim ve beklendiği gibi bir gemiyi konu eden ilk sayfayı mesafeli bir gözle okudum. "Nelly" adında, Themse ağzında duran ve suların yükselmesini bekleyen deniz görmüş bir patalyadan söz ediyordu. Eh, olsun. Themse ağzını bir keresinde benim gördüğüm şekliyle gözümün önüne getirmeye çalıştım, ama iç görüntü, su üzerindeki akşam ışığının anlatımı karşısında hemen uzaklaştı, bu görüntüyle birlikte bütün uykum kaçmıştı. "Gün sessiz pa-

* *Konsum:* Demokratik Almanya'da tüketici kooperatiflerinin alışveriş yerleri için kullanılan sözcük.

rıltı içinde sona eriyordu", anlatım böyle başlıyor. Bunu iki kere okudum. Ama sonra Marlow adındaki anlatıcı birden suratıma şu cümleyi söyledi: "Ve bu da bir zamanlar dünyanın karanlık yerlerinden biriydi." Bunu okuduğumda nihayet yine bir kere daha kalbimde, bir anlatıcı kendi deneyiminin derinliklerinden bana seslendiğinde duyduğum darbeyi duydum.

Ve bu da bir zamanlar dünyanın karanlık yerlerinden biriydi. Ve bu da. Açık pencereden içeri giren gece gürültülerini dinledim, hafif bir rüzgar, uykulu bir köpek havlaması, bu yıl ilk defa kurbağalar. Gergin bir beklenti içinde okumayı sürdürdüm ve birkaç cümleden sonra anladım: Evet, bu Marlow olayı biliyor. Her şeyi görmüştü ve kavramıştı, şu "çağımız"-dan yüz yıl önce; ve ben orda öylece yatıp onu dinliyorum, vahşi yaşamdan, bilinmeyen kıtanın, Afrika'nın, derin karanlıklarından ve kıta yerlilerinin yüreklerindeki, beyaz fatihlere tümüyle kapalı gizemlerinden söz edişi karşısında irkilerek ve hayranlık duyarak. "Bizden hiçbirinin tam olarak böyle algılamayacağını unutmayın. Bizi kurtaran, yarar sağlayan işlerdir. Yarar sağlayan işlere kendini adamadır ..." Fil dişi. Fil dişi, alabildiğine çok, ne pahasına olursa olsun, düşünülebilir ve düşünülemez her yöntemle vahşi yaşamdan ve vahşilerden koparılmış. Kim unutacak orada dövülen yaşlı zenciyi bir gün. Kim unutacak ölüm korusunu. Yerlilerinin panik içinde terk ettiği kabile köyünü: "Tavuklara ne olduğunu ben de belirleyemedim. Ama onların ilerleme davasının malı olduğuna inanmak istiyordum." İç geçirdim, bir sürü

nedenle, yazara duyduğum hayranlık nedeniyle de. Nasıl bilebildi. Ne kadar yalnız olmuş olmalı. Ve ben de şimdi nasıl bu birbirine zincirlerle perçinlenmiş altı zenciyle birlikte yaşayacağım her şeyin üstüne. "Onlara suçlu denildi ve çiğnenen yasa da, patlayan şarapneller gibi denizin ötesinden gelmişti onlara, kavranılmaz bir gizem olarak." Devamını okuyamadım, bu akşam okuyamadım. Sayfaları çevirirken tek tek cümleler seçtim aradan, şöyle cümleler vardı: "Gerçek, üzerindeki çağ örtüsü kaldırılmış haliyle gerçek" Yarın okumaya devam edecektim, belki de hangi araçlarla böyle bir etki yarattığını gözden geçirmek isterdim. "Araç", "etki" gibi kavramlardan kurtulmayı nasıl başardığını – en zor şey. Bugün artık yeter. Şu adam, bu yazar, üzüntünün ne olduğunu biliyordu. Kendisinin de ait olduğu kültürün kör noktasına ortasından dalmıştı, sadece düşüncelerde değil. Korkmadan karanlığın kalbine. Ve ona da yol göstermiş olması gereken ışığı "bir düzlem üzerindeki gezinen güneş lekesi, bulutlardaki bir şimşek" olarak görmüştü.

Biz bu şimşek parlaması içinde yaşıyoruz – dünya döndükçe sürecektir belki bu.

Bu insan benimle böyle konuşuyor. "Nefret" ya da "sevgi" gibi kelimeleri onda pek bulamazdım, böyle ürkek. "İhtiras" vardı, çok –

Uykuya geçmeden önce karşımda yoğun bakımdaki, "damlalık" dedikleri serum aygıtını gördüm. Damlalığa takılı mısın, kar-

deşim? Uyuyor musun? O an bir ses uykuya varıncaya kadar masaldan, gerçek kraliçenin bir ördeğe dönüştüğü bölümü okudu. Ama gece, aşçı yamağı bir ördeğin arktan yüzerek gelişini gördü, ördek şöyle dedi: Kral oğlu, ne yapıyorsun, uyuyor musun, uyanıyor musun...

Gecenin geç saatlerinde birisinin sesiyle ve bir ağlama sesiyle yerimden sıçradım. Ses uzaklardan gelmişti: *A faultless monster!** Ağlama sesi, neden sonra fark etmiştim, benden gelmişti. Yatakta oturup hüngür hüngür ağladım. Yüzüm gözyaşlarına boğulmuştu. Az önce düşümde devasa, yakın, iğrendirici bir dağılma içindeki bir ay hızla ufkun arkasında kaybolmuştu. Gece karanlığındaki göğe ölmüş annemin büyük bir fotoğrafı yerleştirilmişti. Çığlık attım.

Ne kadar zor olur, kardeşim, bu dünyaya veda etmek.

Haziran – Eylül 1986

* "Tam bir canavar!"

Günter Grass

Dişi Fare

Çeviren:

Kâmuran Şipal

Düşümde veda etmem gerekiyormuş
Sana, sana ve sana, yetersizliğime ayrıca
Artakalan ben'ime; virgülün gerisinde kalan
Ve kavrulup körelen yıllardır.
Veda doymuş aşinalıklarda yabancı olana,
Alışkanlıklara kendilerini nazikçe haklı bulan,
Taahhütlü mektuplar gibi kinlerimize. Hiçbir şey
Senin soğukluğundan yakın değildi bana. O kadar çok
sevgi

(...)

Ne var ki, veda etmem gerektiğinde
Tüm canlılara düşümde hemen
Nuh'un gemisine aldığı yaratıklardan
Bir anı kalmasın diye geride
İnsan soyuyla yok olup giden
Balığın, koyunun ve tavuğun ardından
Bir tek fare gördüm düşümde, dokuz yavru doğurdu
Ve geleceğe umutla bakıyordu.

"Gün son anına kadar kusursuzdu." İşte o gün Çernobil'den gelen haberler, Almanya'nın küçük bir köyüne ulaşır.

O gün, yazarın erkek kardeşi uzak bir kentte beyin ameliyatı olur. O gün ziyaretçiler çıkagelir, eski savaş anılarını tazelemek istemektedirler. O gün komşu kadın patatesleri ekmenin zamanı geldi diye düşünür.

O gün bahçede çalışmak sakıncalıdır.

Kesinti, Christa Wolf'un cevabı olmayan bir soruya cevabıdır: O 1986 Nisanında insanlara neler oluyor?

ISBN 975-414-143-6